

UNIVERZITET U NIŠU
PRAVNI FAKULTET
NIŠ

Skraćeni (sumarni) krivični postupak
(master rad)

Mentor:
Prof. dr Ivan Ilić

Student:
Milena Stojanović
Broj indeksa: M-026/18 – O

Niš, 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	4
1.1. Pojam i predmet krivičnog postupka.....	4
1.2. Istorijski razvoj sistema krivičnih postupaka.....	5
1.3. Razvoj krivičnog postupka u Evropi i našoj zemlji	8
1.4. Karakteristike krivičnog postupka.....	11
1.5. Vrste krivičnih postupaka	14
2. POJEDNOSTAVLJENE FORME POSTUPANJA U KRIVIČNIM STVARIMA	24
3. SKRAĆENI (SUMARNI) KRIVIČNI POSTUPAK.....	31
3.1. Uopšteno o skraćenom (sumarnom) krivičnom postupku.....	32
3.2. Pokretanje skraćenog (sumarnog) krivičnog postupka.....	36
3.3. Preduzimanje dokaznih radnji u skraćenom (sumarnom) krivičnom postupku.....	38
3.4. Odustanak javnog tužioca od krivičnog gonjenja ili optužbe	41
3.5. Sadržaj optužnog akta.....	42
3.6. Pritvor u skraćenom postupku	45
3.7. Ispitivanje optužnog akta	50
4. GLAVNI PRETRES U SKRAĆENOM (SUMARNOM) KRIVIČNOM POSTUPKU	56
4.1. Određivanje glavnog pretresa.....	56
4.2. Postupanje po privatnoj tužbi.....	60
4.3. Tok glavnog pretresa.....	63
5. POSTUPAK PO ŽALBI.....	67
5.1. Odricanje prava na žalbu	67
5.2. Rok za izjavljivanje žalbe	67
5.3. Tok postupka po žalbi	69
6. MOGUĆNOST TRANSFORMACIJE SKRAĆENOG POSTUPKA U POSEBAN POSTUPAK BEZ GLAVNOG PRETRESA (ROČIŠTE ZA IZRICANJE KRIVIČNE SANKCIJE).....	70
6.1. Ročište za izricanje krivične sankcije.....	72
6.2. Uslovi za održavanje, tok ročišta i odluke kojima se okončava ročište za izricanje krivične sankcije	75
6.3. Posebne odredbe o izricanju sudske opomene	79
7. PRIMENA SKRAĆENOG (SUMARNOG) KRIVIČNOG POSTUPKA U KRIVIČNIM STVARIMA NA TERITORIJI OSNOVNOG SUDA U NIŠU.....	82
ZAKLJUČAK	86
LITERATURA.....	88
Zakonski tekstovi.....	89
Ostala istraživačka građa	89

SAŽETAK.....	90
SUMMARY, “THE ABBREVIATED (REDUCED) PROCEDURE“	91
BIOGRAFIJA STUDENTA	92

1. UVOD

1.1. Pojam i predmet krivičnog postupka

Krivično procesno pravo kao grana pozitivnog zakonodavstva predstavlja sistem ili normativno utvrđeni skup pravnih propisa kojima se pre svega uređuje krivični postupak.¹ Tako posmatrano, krivični postupak predstavlja predmet krivičnog procesnog prava dok krivično procesno pravo, kao skup pravnih propisa, reguliše sam krivični postupak. Pojam krivičnog postupka se u teoriji pojmovno određuje i razvrstava na više definicija, koje imaju veliki teorijski značaj ali koje ni po čemu nisu apsolutne. Tako određene definicije krivični postupak opisuju kao pravni položaj (situaciju) ili krivični postupak prikazuju kroz učenje o trostrukoj perspektivi krivičnog postupka, ali za opisivanje pravnog pojma krivičnog postupka kao najznačajnije se izdvajaju realistička i pravna (juristička) teorija. Realistički pojam polazi od krivičnog postupka kao fizičkog fenomena i definiše ga pomoću pojmova koji su vidljivi samo sa njegove spoljne strane. Ali, da bi se objasnila suština krivičnog postupka, neophono je posmatrati ga i sa njegove unutrašnje strane, dakle, kao pravni fenomen.²

Realistička definicija pojma krivičnog postupka objašnjava krivični postupak kao skup raznovrsnih procesnih radnji koje preduzimaju procesni subjekti u cilju da se materijalno krivično pravo primeni na pojedinačni slučaj krivičnog dela, čime uzrokuju začetak, razvoj i okončanje krivičnog postupka. Zato se definicija naziva realističkom, jer objašnjava krivični postupak kao fizički fenomen posmatran u njegovoj spoljnoj manifestaciji.³ Iako ova definicija daje jasno objašnjenje krivičnog postupka kao pojave u realnom svetu, potrebno je objasniti i unutrašnju pravnu prirodu krivičnog postupka koja je definisana pomoću pravne, jurističke definicije. Izvršenjem krivičnog dela stvara se jedan materijalnopravni odnos između države i učinioca krivičnog dela (država ima pravo i dužnost kažnjavanja prema učiniocu koji ima dužnost da trpi krivičnu sankciju ako njegova odgovornost u krivičnom postupku bude ustanovljena). Tako određen materijalnopravni odnos pretpostavlja utvrđivanje određenih činjenica a to utvrđivanje će se vršiti u krivičnom postupku. Međutim, krivični postupak je i procesnopravni odnos koji se

¹ Škulić M., *Krivično procesno pravo*, Beograd, 2011, str. 3

² Brkić S., *Krivično procesno pravo II*, Novi Sad, 2016, str. 5-6

³ Vasiljević T., *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Beograd, 1981, str. 5

zasniva između suda, ovlašćenog tužioca i okrivljenog i oni predstavljaju subjekte tog odnosa koji procesne radnje preduzimaju kako bi postigle određeni cilj. Tako, pravni pojam krivičnog postupka predstavlja procesnopravni odnos koji se zasniva, teče i okončava se između određenih procesnih subjekata.⁴

Pitanje koje se nameće a koje ne reguliše ni pozitivno pravo a ni krivičnoprocesna teorija na jasan način odnosi se na pitanje osnovnih procesnih pretpostavki odnosno osnovnih uslova koji su potrebni za zasnivanje jednog procesnopravnog odnosa.⁵ Ako se krivični postupak shvati kao procesnopravni odnos, sigurno je da je za obrazovanje ovakvog odnosa neophodno da postoje tri osnovna procesna subjekta – sud, tužilac i okrivljeni, i da radnje koje oni kontinuirano preduzimaju procesne radnje.

1.2. Istorijski razvoj sistema krivičnih postupaka

Posmatrano kroz istorijske prilike savremenih država, krivično procesno pravo je uglavnom bilo uslovljeno i determinisano društvenim, ekonomskim i političkim prilikama konkretne države i te su prilike oslikavale njeno društvo odnosno, vladajuću klasu. Vladajuća klasa je u cilju zaštite sopstvenih interesa razvijala različite strategije u borbi protiv kriminaliteta i želje da zaštiti opšta dobra i društvene vrednosti. Tokom svog postojanja i razvitka, sve su se države nalazile između dva večito sukobljena cilja. Prvi se odnosio na efikasnost krivičnog gonjenja a drugi u većitoj težnji da se okrivljenom u krivičnom postupku pruži barem minimum ustavom zagantovanih prava. U skladu sa tim tendencijama, krivično procesno pravo je u toku svog istorijskog razvoja prošlo kroz tri osnovna sistema krivičnog postupka:

- Optužni (akuzatorski) sistem krivičnog postupka;
- Istražni (inkvizitorski) sistem krivičnog postupka;
- Savremeni (mešoviti) sistem krivičnog postupka.

Razgraničenje ovih sistema počiva pre svega na različitim načelima koja zastupaju.⁶ U teoriji krivičnog procesnog prava, uglavnom se optužnom i istražnom modelu s obzirom na njihovu strukturu i sastav pridaje originalni karakter, dok se nasuprot njima savremnom sistemu pridaje

⁴ Grubač M., *Krivično procesno pravo*, Beograd, 2006, str. 28-29

⁵ Grubač M., *op.cit.*, str. 30-33

⁶ Bejatović S., *Krivično procesno pravo*, Kragujevac, 2010, str. 69

karakter koji predstavlja kombinaciju (mešavinu) prethodna dva sistema, te ga tako teoretičari ne ubrajaju u originalne. Podela ovih sistema je relativnog karaktera, budući da ona ne pripadaju nekim prošlim vremenima, niti se mogu smestiti u tačne istorijske okvire kojima bi pripadali. Sva tri sistema, odnosno izvesne karakteristike ovih sistema, prisutna su i danas s tim da u većini slučajeva, savremeni krivični postupak karakteriše mešoviti sistem. Različita zakonodavstva tako mogu naglasak dati određenim elementima optužnog ili istražnog modela, tako da se u tom smislu, ne može reći da su oni prevaziđeni. Tako je danas, u akuzatorskom tipu krivičnog postupka naglašena tendencija zaštite građanskih prava, u inkvizitorskom tipu efikasnost suzbijanja kriminaliteta, dok mešoviti postupak predstavlja pokušaj pomirenja tih suprotstavljenih ciljeva. Kako je teško ustanoviti tačne periode u kojima su nastali i u kojima su se primenjivali, pravna nauka stoji na stanovištu da vrši određena vremenska razgraničenja u primeni ovih sistema, odnosno, po jednom mišljenju,⁷ o periodima dominacije jednog od tipova krivičnih postupaka.

Ono što se takođe nameće kao zaključak, svakako je činjenica da društvo, razvijajući se i napredujući u svom načinu na koji doživljava svet, neprestano reaguje na neka prethodno doneta rešenja i zaključke. Tako kada posmatramo nauku, umetnost, filozofiju (pa čak u izvesnom smislu i vodeće svetske religije), odnosno kada posmatramo svaku oblast delovanja i bivstvovanja čoveka, primećujemo u njemu potrebu, koja ga nagoni da neprestano menja, dopunjuje, novelira, unapređuje, a sve u pokušaju da dostigne nekakav viši cilj. Tako je i u okvirima pravne nauke, svaki od pomenutih sistema zapravo nastao je kao reakcija na prethodni sistem, ili kao kritika na osnovne nedostatke prethodnih postupaka a sve opet u pokušaju stvaranja jedinstvenog sistema koji bi predstavljao idealno rešenje. U svrhu dokazivanja prethodno rečenog, navešćemo sisteme krivičnih postupaka shodno periodima nastajanja.

Optužni ili akuzatorski sistem predstavlja najstariji oblik krivičnog postupka koji je bio karakterističan za najstarija društva, tačnije za period robovlasništva i period ranog feudalizma. Bio je primenjivan u staroj Grčkoj i Rimu, gde se i nakon propasti Zapadnog rimskog carstva zadržao do trinaestog veka, kada je počeo da ga zamenjuje inkvizitorski postupak. Danas u čistom obliku postoji u alngloameričkom pravnom području. Optužni postupak u svojoj esencijalnoj formi gotovo da nije razdvajao krivični od građanskog postupka. Krivično delo se shvatalo kao "privatna stvar" pojedinca, te je tako sav teret dokazivanja osnovanosti tužbe bio

⁷ Brkić S., *op.cit.*, str. 23-28

upravo na tužiocu. Sud je bio potpuno pasivan u fazi dokazivanja, imao je ulogu “neutralnog arbitra” dok su stranke same izvodile dokaze pri čemu se sud samo starao o procesnoj disciplini. Presuda je bila konačna i po pravilu se nije mogla pobijati pravnim lekovima.

Istražni ili inkvizitorski postupak karakterističan je za pozni srednji vek odnosno, javio se pod okriljem katoličke crkve, gde je ova vrsta postupka kasnije prenesena i na svetovne sudove. Prvobitno je bitisao paralelno sa optužnim postupkom da bi ga kasnije u potpunosti potisnuo donošenjem prvih pisanih dokumenata. Najpoznatija kodifikacija istražnog postupka bila je “Constitutio criminalis Carolina” iz 1532. godine. Ovaj postupak je pre svega karakterisala kumulacija svih procesnih funkcija u rukama jednog procesnog subjekta – suda. Dominantno dokazno sredstvo je bio iskaz okrivljenog i iskaz svedoka, tortura je bila legalan mehanizam za postizanje priznanja okrivljenog. Priznanje dato tokom mučenja tretiralo bi se kao dobrovoljno. Karakteristična pojava u okviru ovog sistema bila je pojava takozvane presude o otpuštanju ispod suđenja, koja se donosila usled nedostatka dokaza, kada okrivljeni nije bio ni kriv ni nevin, već “sumnjiv” te je protiv njega u svakom trenutku mogao da bude pokrenut krivični postupak. Danas je takva situacija prevaziđena i isključena primenom načela *ne bis in idem*.

Bez obzira na sve mračne strane i nedostatke ovog tipa postupka, važno je osvrnuti se na činjenicu da je u vreme svog nastanka, istražni postupak predstavljao legalni postupak. Osim toga, imao je i neke savremene tekovine – napuštanje stanovišta da je krivično delo stvar koja se tiče pojedinca i začetak svesti o opštoj društvenoj opasnosti krivičnog dela. Ova vrsta postupka je iznedrila neka savremena načela krivičnog postupka, kakvo je načeno legaliteta i načelo oficijelnosti krivičnog gonjenja, kao i odgovornost suda za utvrđeno činjenično stanje u toku postupka.⁸

Mešoviti sistem krivičnog postupka nastao krajem osamnaestog ili početkom devetnaestog veka i to kao reakcija prosvetitelja, odnosno kao reakcija zagovornika škole prirodnog prava. Inkvizitorski postupak se kosio sa idejama o potrebi da se kazna individualizuje saobrazno delu i učiniocu. Prvi zakonski tekst ovog sistema krivičnog postupka bio je francuski Zakonik o krivičnom postupku, „Code instruction criminelle“, iz 1808. godine. Kako stari sistem nije bio primeren novom dobu, rešenje je nađeno u svojevrsnom kombinovanju optužnih i istražnih elemenata, te je tako nastao mešoviti (optužno - istražni) model. Uzor na ovakav zakonski sistem, postao je model prema kome su vršene reforme u mnogim zemljama tadašnje Evrope kao i van

⁸ Brkić S., *op.cit.*, str. 26

nje. U osnovi mešovitog modela jesu dva stadijuma: prethodni ili pripremni i glavni stadijum. Prethodni stadijum karakteriše faza istrage i postupak optuženja. Faza istrage je preuzeta iz istražnog modela s tim da ne predstavlja glavnu fazu postupaka na osnovu koje se donosi odluka suda. Glavna faza, odnosno glavni pretres se odvija na glavnom pretresu koji je ustanovljen na načelima optužnog sistema – karakterišu ga načelo javnosti, usmenosti, kontradiktornosti, neposrednosti. Istražni element se ogleda u aktivnoj ulozi suda, pre svega u utvrđivanju činjeničnog stanja i odgovornosti za tačnost utvrđenih činjenica.

1.3. Razvoj krivičnog postupka u Evropi i našoj zemlji

Krivični postupak, pored toga što u mnogome oslikava položaj pojedinca u društvu odnosno državi, takođe, predstavlja i pitanje koje svaka zemlja teži da uredi sa izvesnom dozom nacionalne isključivosti. U tom smislu, krivični postupak kao predmet krivičnog procesnog prava uopšte, kroz razvoj uvek je težio da ostane u okvirima nacionalnih država, odnosno, težio je da što je moguće više, izbegne usaglašavanja na međunarodnom nivou. Kroz istoriju, postalo je simbol isključivog nacionalnog suvereniteta.⁹ Iako je i sama Evropska unija izgrađena na temelju principa da se radi o „pravnoj zajednici bez krivičnog prava“ (community of law without criminal law), situacija na tlu Unije je u stvarnom životu dosta drugačija. Četiri slobode na kojima se zasniva unutrašnje tržište Evropske unije (slobode kretanja ljudi, robe, usluga i kapitala) kao nužne pratioce imaju i one mračnije strane a to je suočavanje sa problemom organizovanog kriminaliteta, što u praksi uslovljava integraciju država i na polju krivičnog odnosno krivičnoprocesnog zakonodavstva.

Položaj okrivljenog je u krivičnoprocesnom smislu postao prioritet posmatrajući procesna zakonodavstva u Evropi, budući da su prava okrivljenog u krivičnom postupku zagarantovana kako ustavima nacionalnih zemalja, tako i međunarodnim dokumentima, pre svega Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, te tako, u zemljama potpisnicama, imaju primat u primeni. Zabranjuje se mučenje, garantuje se

⁹ Pavišić B., Kunštek E., *Tranzicije evropskih krivičnih postupaka*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, Pravo Republike Srbije i pravo Evropske unije, stanje i perspektive, Niš, 2009, str. 552

pravo na slobodu i bezbednost, pravo na pravično suđenje, kažnjavanje na osnovu zakona, pravo na delotvorni pravni lek...¹⁰

Tranzicioni procesi u Evropi na području krivičnog postupka obeleženi su usklađivanjem s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima kao i praksom primene od strane Evropskog suda za ljudska prava, uvođenjem novih akuzatornih elemenata u krivični postupak, reformom prethodnog postupka, promenom položaja suda i javnog tužioca u prethodnom postupku, uvođenjem ubrzanih i pojednostavljenih postupaka, uređenje mirenja i okončanja postupka pre glavnog stadijuma, jačanje stranačkog položaja a posebno težnja za postizanjem „jednakosti oružja“ u glavnom postupku, posebni način pribavljanja iskaza i zaštita ugroženih i ranjivih svedoka u krivičnom postupku.¹¹ Proces tranzicije u našoj zemlji je imao drugačiji put u odnosu na druge evropske zemlje, te je postojala težnja, kao i u drugim bivšim socijalističkim republikama, da se raskine sa starim modelima i da se uvedu nova pravila krivičnog postupka kao deo šire reforme krivičnog zakonodavstva.

Naša zemlja je pratila dug put promena na polju krivičnog procesnog zakonodavstva. Stvaranjem jugoslovenske države (Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca) 1918. godine, nije dovelo i do stvaranja jedinstvenog krivičnoprocesnog zakonodavstva, već je na snazi bio takozvani pravni partikularizam. Tako su na tadašnjih šest pravnih područja primenjivani posebni krivičnoprocesni zakoni. U Srbiji je na snazi u tom trenutku bio Zakonik o postupku sudskom u krivičnim delima iz 1865. godine do donošenja Zakonika o krivičnom sudskom postupku Jugoslavije iz 1929. godine, koji je bio na snazi na teritoriji čitave tadašnje Jugoslavije, pa sve do kapitulacije 1941. godine, s tim da su se pojedine odredbe ovog zakonika primenjivale i u toku Drugog svetskog rata. Naime, primenjivala su se ona pravna pravila koja nisu bila u suprotnosti sa pravnim aktima tadašnjeg NOB-a (Narodnooslobodilačka borba naroda Jugoslavije). U toku Drugog svetskog rata, krivično procesno pravo se uglavnom temeljilo na pravnim aktima u okviru naredbi koje su bile objavljivane u Biltenima Vrhovnog štaba NOB-a. Nakon Drugog svetskog rata sledi kodifikaciona era krivičnog postupka, gde isprva i nije bilo posebnog Zakonika o krivičnom postupku. Tako su pojedina krivičnoprocesna načela bila regulisana u okviru Zakona o uređenju narodnih sudova iz 1945. godine, pitanja koja se odnose na prethodni postupak bila su uređena Zakonom o javnom tužilaštvu iz 1946. godine... Donošenjem Ustava

¹⁰ Evropska konvencija o ljudskim pravima, Rim, 1950, čl. 6, 7, 13

¹¹ Pavišić B., Kunštek E., *op.cit.*, str. 556

Federativne narodne republike Jugoslavije iz 1946. godine, stvoreni su uslovi i za donošenje Zakona krivičnom postupku iz 1948. godine. Prateći razvoj promena na političkom kao i socioekonomskom planu, ali i potrebom za savremenijim pristupom u ovoj materiji, iznedreni su novi Zakoni o krivičnom postupku, i to, jedan iz 1953. godine a drugi iz 1976. godine, koji će važiti sve do stupanja na snagu Zakonika o krivičnom postupku Savezne republike Jugoslavije iz 2001. godine. Razvojni put krivičnog procesnog zakonodavstva naše zemlje u ovom periodu karakteriše pre svega tranzicija iz socijalističkog u kapitalistički režim, imajući u vidu činjenicu da je na polju bivše SFRJ krivični postupak bio regulisan saveznim propisom koji je imao jedinstvenu primenu na teritoriji čitave federacije a da je naša zemlja nakon prestanka važenja Državne zajednice Srbije i Crne Gore 2003. godine postala samostalna država. Usledile su brojne izmene i dopune, pa je tako Zakonik o krivičnom postupku dopunjivan 2004., 2005., 2007. i 2009. godine pa sve do donošenja sada važećeg Zakonika o krivičnom postupku iz 2011. godine.¹²

Proces reforme krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije započet je donošenjem Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine a donošenjem Zakonika o krivičnom postupku iz 2011. godine, prema stavu nadležnih organa, ovaj proces je uglavnom završen. Posmatrano uopšte, četiri je osnovnih karakteristika u više od deset godina dugog rada na procesu reforme jednog od najvažnijih zakonskih projekata svake države, pa i naše zemlje.¹³ Pre svega, u ovom desetogodišnjem periodu, Zakonik je menjan i dopunjivan više puta, što je sasvim opravdano nailazilo na kritiku stručne javnosti, budući da je priroda ovog tipa zakona poprilično stroga, da ne kažemo konzervativna. Uzevši u obzir izmene koje su se sprovodile sporo i retko, tek u periodu od više desetina godina, o čemu smo u prethodnim stavovima govorili, ne čudi takav kritički stav povodom sve češćih izmena Zakonika. Primer takve negativne prakse bio je Zakonik iz 2006. godine, koji je pored toga što je uneo ne tako mali broj novina, koje su pre svega trebale da omoguće efikasniju borbu protiv kriminaliteta, brzina donošenja novog Zakonika je uslovlila i pojavu velikog broja nedostataka i grešaka. Sve ovo, doprinelo je da je ovaj zakonski tekst, prestao da se primenjuje gotovo i pre nego što je počeo da važi. U daljem radu, izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku iz 2009. godine, obuhvaćeno je 150 članova, što znači da se ni u kom slučaju nije radilo o “malom” odnosno “kratkom” zakonu. Novine su se

¹² Bejatović S., *op.cit.*, str. 80-88

¹³ Bejatović S., *Novi ZKP RS i pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd 2011, str. 44

prevashodno odnosile na širenje diverzionih modela, pre svega, oportunitet krivičnog gonjenja i uslovni odustanak javnog tužioca od krivičnog gonjenja, sporazum o priznanju krivice, kao i uslove za sklapanje tog sporazuma, mogućnost utvrđivanja kazne pri zaključenju sporazuma, mogućnost izjavljivanja žalbe protiv rešenja suda o sporazumu o priznanju krivice i presuda koje proističu iz ovog sporazuma i drugo.¹⁴

U procesu reformi krivičnog postupka, izvršena je i izvesna specijalizacija postupaka, odnosno uvedeni su posebni postupci za pojedine vrste krivičnih dela, pre svega kada je reč o krivičnim delima organizovanog kriminala, ratnih zločina i visokotehnološkog kriminala. Kako bi se stvorio normativni osnov za što efikasnijim krivičnim postupkom, a uz zaštitu proklamovanih prava procesnih subjekata, proces reformi dovodi do stvaranja sve širih mogućnosti za primenu pojednostavljenih formi postupanja. U tom smislu, Zakonik iz 2001. godine uvodi određeni broj pojednostavljenih formi postupanja u krivičnim stvarima, koji su danas postali gotovo dominantni. Pre svega, mislimo na mogućnost primene načela oportuniteta krivičnog gonjenja i na punoletne učinioce krivičnih dela, mogućnost vođenja skraćenog postupka, mogućnost izgricanja krivičnih sankcija bez glavnog pretresa i druge.

1.4. Karakteristike krivičnog postupka

Krivični postupak posmatran kao krivičnoprocesni odnos karakteriše niz obeležja, među kojima su u teoriji krivičnog procesnog prava najvažnija sledeća:

- Krivični postupak je prinudan jer se određena krivična stvar može i mora raspraviti samo u krivičnom postupku. Uređen je prinudnim pravom (*ius cogens*), koji uređuje način na koji je svaki od procesnih subjekata u krivičnom postupku dužan da se ponaša;
- Krivični postupak je instrumentalan jer on nije cilj sam po sebi već služi da bi se u njemu primenilo materijalno krivično pravo odnosno zakonom predviđena krivična sankcija prema učinioцу krivičnog dela (*nulla poena sine iudicio*);

¹⁴ Škulić M., *Osvrt na neke novine u ZKP-u Srbije*, Branič – časopis za pravnu teoriju i praksu, Advokatsa komora Srbije, broj 2/09, Beograd, 2009, str. 30-42

- Krivični postupak je trostran jer se zasniva, teče i okončava se između tri procesna subjekta: sud, ovlašćeni tužilac i okrivljeni, u kojima ti subjekti imaju zakonom predviđena prava i dužnosti;

- Krivični postupak je dinamičan jer se nalazi u konstantom pokretu i razvoju povodom preduzetih radnji procesnih subjekata, kontinuiran – jer se te radnje preduzimaju jedna za drugom prema utvrđenom redosledu;

- Krivični postupak je složen jer se sastoji od mnogobrojnih procesnih radnji koje se prema zajedničkom cilju grupišu u nekoliko stadijuma, a svaki stadijum obuhvata po nekoliko procesnih faza (redovni (opšti) krivični postupak obuhvata 1) prethodni postupak i 2) glavni postupak). Međutim, ne mora svaki krivični postupak da prođe kroz sve navedene stadijume ni faze, budući da zakon u određenim krivičnim postupcima određene stadijume isključuje (faza istrage u skraćenom krivičnom postupku, o kome će biti reči u daljoj razradi rada), odnosno, neka faza može da predstavlja mogućnost koja će zavisiti od volje stranaka u krivičnom postupku (postupak o pravnom leku ne mora biti pokrenut ako su stranke zadovoljne odlukom prvostepenog suda);

- Krivični postupak je složen ali je istovremeno i jedinstven budući je sud u obavezi da presudi krivičnu stvar na kraju postupka koja se odnosi na stranke pred kojima je krivični postupak započet i za krivično delo koje predstavlja predmet krivičnog postupka;

- Krivični postupak je uređen zakonom od strane nezavisnog suda na način da je okrivljenom obezbeđeno pravo na pravično suđenje.¹⁵

Osim u teoriji krivičnog procesnog prava, najopštije karakteristike krivičnog postupka, posredno su opisane i u najznačajnijim međunarodnopravnim dokumentima. Tako, čl. 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima predviđa da je svakom zagarantovano da tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj opštuzbi protiv njega, pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona.¹⁶

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima u čl. 14 predviđa da su svi pred sudovima jednaki i da svako ima pravo da njegova stvar bude pravično i javno saslušana od

¹⁵ Grubač M., *op.cit.*, str. 176-177

¹⁶ Evropska konvencija o ljudskim pravima, Rim, 1950, čl. 6

strane nadležnog, nezavisnog i nepristrasnog suda, ustanovljenog zakonom, koji će odlučivati bilo o osnovanosti ma kakve optužbe krivično - pravne prirode uperene protiv njega.¹⁷

Jedna od važnijih osobenosti savremene nauke krivičnog procesnog prava, a time i savremenog krivičnoprocesnog zakonodavstva čija rešenja prate tendencije nauke, jeste zahtev za efikasnošću krivičnog pravosuđa. Efikasnost kao komponenta racionalnosti, najpre se može odrediti polazeći od opšteg značenja efikasnosti kao uspešnosti. Efikasnost prava se najšire definiše kao pravu svojstvena sposobnost da se realizuje, pri čemu je moguć raskorak između efikasnosti na nivou pojedinih pravnih normi i pravnog poretka u celini: efikasnost pravnog poretka se pokazuje kao uslov njegovog važenja, koje ne pretpostavlja nužno i efikasnost svake pojedine norme.¹⁸

Svrha krivičnog postupka pa i samog krivičnog procesnog prava se u nekom najopštijem smislu povezuje i sa ciljem krivičnog materijalnog prava, a to je efikasnija zaštita najznačajnijih vrednosti i dobara od ponašanja koja ih povređuju i ugrožavaju. Na ovaj način je oslikana sama priroda krivičnog prava kroz utilitaristički i retributivistički pristup koji svoje postojanje temelje na potrebi da se društvo zaštiti od kriminaliteta i u kazni koja ima svoje opravdanje u srazmernosti i pravednosti.¹⁹

Svrha krivičnog procesnog prava u procesnom smislu se ogleda kroz postojanje normativnih uslova da svi krivičnoprocesni subjekti mogu na zakonit način, u krivičnom postupku ostvarivati svoja prava, s jedne strane kroz zaštitu sopstvenih dobara o ugrožavanja i povređivanja a sa druge strane, težnjom da se izlaganje krivičnopravnoj represiji nevinih svede na minimum.

Naime, svaki krivični postupak u sebi objedinjuje dva suprotstavljena cilja, koji upravo vođenjem krivičnog postupka stvaraju mogućnost da budu ostvareni. Profesor Vasiljević tako razvrstava dva cilja krivičnog postupka i jedan vidi kao neposredni dok drugi naziva konačnim.²⁰ Naime, neposredni cilj krivičnog postupka omogućuje da se u konkretnom slučaju utvrdi da li je krivično delo izvršeno, te da li se okrivljenom izvršiocu krivičnog dela može izreći predviđena krivična sankcija. Konačni cilj krivičnog postupka se u potpunosti poklapa sa gore pomenutim ciljem materijalnog krivičnog prava koji se sastoji u odbrani društvene zajednice od kriminaliteta.

¹⁷ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 1966, čl. 14

¹⁸ Brkić S., *Pojednostavljene forme krivičnog postupanja i postupak njihovog ozakonjenja u Republici Srbiji*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, vol.7, br.1, Beograd, 2009, str. 159-205

¹⁹ Stojanović Z., *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd 2018, str. 213-214

²⁰ Vasiljević T., *op.cit.*, str. 15

U ovome se vidi sva složenost krivičnog postupka koji u sebi objedinjuje dva sukobljena interesa. Jedan je društveni interes, odnosno težnja da društveni poredak bude efikasno zaštićen od kriminala a sa druge strane pojedinačni interes, odnosno interes okrivljenog koji se ogleda u tome da se njegova građanska prava poštuju dok se ne utvrdi da li je u konkretnom slučaju kriv odnosno da mu se postupku omogući da se od optužbe brani u skladu sa pravima koji mu garantuju najviši pravni propisi i potvrđeni međunarodni dokumenti. Nijedan od ova dva interesa nije ni bitniji ni pretežniji. Podjednako je bitno da se okrivljenom u krivičnom postupku pruži mogućnost da se brani, da se utvrde sve činjenice koje mu idu u prilog, kako bi se na siguran način moglo utvrditi da li je zaista odgovoran za krivično delo koje mu se stavlja na teret. Zato je zaštita okrivljenog ustanovljena u javom interesu, jer se svaki građanin može naći u prilici da bilo osnovano bilo neosnovano postane okrivljeni, te je vođenje zakonitog krivičnog postupka jedini način da se određeno lice zaštiti od neosnovane osude. Na to ukazuje i smisao prava na pravično suđenje²¹ – voditi krivični postupak na način da se u što manjoj meri ograničavaju građanska prava i slobode okrivljenog kao i proširenja prava odbrane u konkretnom krivičnom postupku. Na taj način je moguće ostvariti pojedinačni cilj, odnosno izvesti učinioca krivičnog dela pred lice pravde a sa druge strane ostvariti i opšti cilj krivičnog prava uopšte, tj. zaštititi društvo od kriminaliteta.

1.5. Vrste krivičnih postupaka

Uniformni krivični postupak pripada prošlim vremenima. Anahronost univerzalne procesne forme posledica je brzog razvoja društvenih odnosa koji se direktno odražava na obim i strukturu kriminaliteta. Porast masovnog, sitnog kriminaliteta i istovremena pojava njegovih novih oblika, pre svega raznih vidova organizovanog kriminala, negativno se odrazila na efikasnost i ekonomičnost krivičnog postupka. Pokazalo se da samo izdiferencirani postupak, čije su pojedine forme prilagođene određenim kategorijama kriminalnih ponašanja, omogućavaju

²¹Eropska konvencija o ljudskim pravima, Rim, 1950, čl.6 i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 1966, čl.14

adekvatnu reakciju na nastale okolnosti. Zato je danas umnožavanje pojednostavljenih procesnih formi, trend koji se može očekivati i u budućnosti.²²

Predmet obrade ovog rada jeste skraćeni (sumarni) postupak, kao vrsta posebnog krivičnog postupka. Ali da bi se suština kao i specifičnost ove vrste posebnog postupka potpuno razumela, neophodno je utvrditi pre svega vrste krivičnih postupaka, njihove podvrste kao i osnove za njihovo međusobno razlikovanje. Tako Zakonik o krivičnom postupku, navodi dve vrste krivičnih postupka, koji se u zavisnosti od težine krivičnih dela, svojstava učinilaca i drugih zakonom određenih okolnosti u teoriji drugačije razmatraju.

Zakonik o krivičnom postupku u drugom poglavlju reguliše opštu, redovnu formu krivičnog postupka. Sasvim je jasno da je jedna takva opšta forma postupka nedovoljna i neodgovarajuća za ostvarenje svrhe samog krivičnog postupka budući da se u pojedinim slučajevima potrebe razlikuju shodno predmetu postupka koji je opet uslovljen vrstom i težinom krivičnih dela kao i svojstvima učinilaca krivičnih dela. U odnosu na redovni krivični postupak, kod posebnih krivičnih postupaka izostaju pojedine faze u strukturi samog postupka. Stoga, potreba za ustanovljenjem posebnih postupaka se nameće kao nužna kako bi se ostvario cilj krivičnog postupka, te su tako zakonom predviđena određena odstupanja. Ta odstupanja se ogledaju u određenim strukturalnim promenama ili u izmenjenim procesnim principima i procesnim ustanovama vezanim za subjekte ili procesne radnje a mogu biti uređena u procesnom zakonodavstvu ili u nekom posebnom zakonu.²³

Vrste posebnih krivičnih postupaka obuhvaćene su brojnim zakonima u oblasti krivičnoprocesnog zakonodavstva Srbije a to su: Zakonik o krivičnom postupku, Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela, Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela, Zakon o organizaciji državnih organa u postupku za ratne zločine.

²² Brkić S., *Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2004, str. 102

²³ Đurđić V., *Krivično procesno pravo, posebni deo*, Pravnog fakultet u Nišu, Niš, 2017, str. 261-262

Prema stanovištu prof. dr Jelene Matijašević Obradović,²⁴ kao osnov za razvrstavanje krivičnih postupka uzima težinu učinjenog krivičnog dela, svojstva na strani učinioca i druge zakonom određene okolnosti te tako razlikuje:

1) Redovni krivični postupak, koji se sprovodi za krivična dela za koje je propisana kazna zatvora preko osam godina;

2) Posebni krivični postupci u kojima se kao i u redovnom krivičnom postupku rešava krivična stvar i donosi odluka o krivičnom delu, učiniocu i sankciji ali ih takođe odlikuju i izvesna odstupanja od redovnog postupka. Ta odstupanja se odnose na strukturu samog postupka budući da su rezultat razlike koja postoji u vrsti i težini krivičnih dela koja se procesuiraju ali i u osobenostima i svojstvima učinilaca tih dela. U posebne krivične postupke ubraja:

- Skraćeni krivični postupak;
- Ročište za izricanje krivične sankcije;
- Posebne odredbe o izricanju sudske opomene;
- Postupci za izricanje mera bezbenosti;
- Postupak za oduzimanje imovinske koristi;
- Postupak prema maloletnicima;
- Postupak za izricanje krivičnih dela organizovanog kriminala;
- Postupak za ratne zločine.

3) Pomoćni postupci u koje ubraja postupke koji doprinose rešavanju određenih procesnih stvari od čijeg će rešenja zavisti i tok i završetak redovnog krivičnog postupka, te tu ubraja postupak za opozivanje uslovne osude, postupak za preinačenje odluke o kazni, postupak za puštanje na uslovni otpust, postupak za rehabilitaciju i prestanak mera bezbednosti ili pravne posledice osude, postupak za ostvarivanje prava lica neosnovano lišenog slobode ili neosnovano osuđenog, postupci za izdavanje poternice ili objave.²⁵

S druge strane, prof. dr Saša Knežević navodi da krivični postupak mora biti prilagođen prirodi krivičnog dela i svojstvima učinioca tog protivpravnog ponašanja. Upravo je i to razlog koji zbog koga redovni krivični postupak ne može uvek predstavljati rešenje kojim će se ostvariti cilj postupka koji je pokrenut, te je tako neophodno zakonom odrediti slučajeve u kojima će se odsupati od opšte, redovne forme krivičnog postupka. Tako profesor Knežević kao relevantne

²⁴ Obradović Matijašević J., *Krivično procesno pravo, opšti deo*, Pravna akademija u Novom Sadu, Novi Sad 2016, str. 41-42

²⁵ Knežević S., *op.cit.*, str. 26-28

faktore za odstupanje od opšte forme krivičnog postupka uzima posledicu manje apstraknte težine krivičnog dela a koja je predmet krivičnog postupka, kao i specifičnost karakteristika učinioca krivičnog dela. Dalje navodi i da se u određenim postupcima mogu rešavati i pitanja koja se ne odnose na krivični događaj direktno, već se njima rešavaju neka pitanja koja su u vezi sa krivičnim delom. Shodno prethodno rečenom, podelu krivičnih postupaka vrši na sledeći način:

1) Redovni krivični postupak koji se vodi protiv punoletnih učinilaca krivičnih dela za koje je kao kazna predviđena kazna zatvora u trajanju od osam ili više godina. Sam tok redovnog krivičnog postupka uređen je u drugom poglavlju Zakonika o krivičnom postupku, u članovima 280 - 494 Zakonika.

2) Posebni krivični postupci koje odlikuju odstupanja od strukture redovnog krivičnog postupka a rezultat su različite težine i prirode krivičnih dela ili u posebnim svojstvima učinilaca tih dela. U tom smislu, predviđa sledeće posebne krivične postupke:

- Skraćeni (sumarni) kivični postupak;
- Postupak presuđenja na osnovu stranačkog sporazuma o priznanju krivice;
- Postupak za izricanje krivičnih sankcija bez glavnog pretresa;
- Postupak za primenu mera bezbednosti medicinskog karaktera;
- Postupak prema maloletnicima;
- Postupak za krivična dela organizovanog kriminala;
- Postupak protiv okrivljenih za ratne zločine;
- Krivični postupak protiv pravnih lica;
- Postupak za izricanje sudske opomene;
- Postupak za oduzimanje imovinske koristi;
- Postupak za oduzimanje predmeta;
- Postupak u slučajevima visokotehnološkog kriminala.

3) Nekrivični, pomoćni postupci u kojima se rešavaju određena pitanja koja se odnose na krivično delo i učinioca ali se u okviru njih ne rešava sama krivična stvar. U ovim postupcima se omogućuje rešavanje određenih procesnih pitanja od čijeg pravilnog rešenja zavisi tok i završetak krivičnog postupka. Razlika između pomoćnog postupka s jedne i redovnog ili posebnih postupaka sa druge je u tome što kod pomoćnih postupaka ne dolazi do rešavanja krivične stvari. Kod redovnog ili posebnih postupaka ne rešava se glavni predmet postupka i donosi odluka o

krivičnom delu, učiniocu i sankciji. U okviru pomoćnog postupka se rešavaju određena pitanja koja se odnose na krivično delo i učinioca a potreba da se ova pitanja reše, proizilazi iz stanja koja nastaju nakon izvršenja krivičnog dela ili usled omogućavanja ostvarivanja prava osuđenog, ili kao potreba za pružanje međunarodnopravne pomoći... U pomoćne, nekrivične postupke ubraja:

- Postupak za preinačenje pravnosnažnosti presude: a) postupak za izricanje jedinstvene kazne; b) postupak za ublažavanje kazne; c) postupak za izricanje uslovne osude;
- Postupak za ostvarivanja prava osuđenog: a) puštanje na uslovni otpust; b) postupak za rehabilitaciju i prestanak mera bezbednosti ili pravne posledice osude;
- Postupak za pružanje međunarodne krivičnopravne pomoći;
- Postupak za ostvarivanje prava lica neosnovano lišenog slobode ili neosnovano osuđenog;
- Postupci za izdavanje poternice ili objave.²⁶

Prof. dr Vojislav Đurđić, krivične postupke razlikuje kroz: redovni krivični postupak, posebne krivične postupke, modifikovane krivične postupke i nepravne krivične postupke.²⁷ S obzirom na razlike koje postoje u prirodi i složenosti predmeta suđenja odnosno u odlikama samog krivičnog dela shodno prirodi, vrsti, težini dela, usled razlika u stanju dokazne građe, s obzirom na prirodu i osobine učinilaca i držanju procesnih subjekata kao i zbog ostalih zahteva za uprošćavanjem procesnih formi, posebne krivične postupke deli na sledeći način:

- Skraćeni (sumarni) krivični postupak;
- Postupak presuđenja na osnovu sporazuma javnog tužioca i okrivljenog;
- Postupci za izricanje krivičnih sankcija bez glavnog pretresa;
- Postupak za primenu mera bezbenosti medicinskog karaktera;
- Postupak prema maloletnicima.²⁸

Prof. dr Stanko Bejatović navodi istovremeno i paralelno, postojanje jedne opšte odnosno redovne forme krivičnog postupka predviđene kao pravilo, i određeni broj posebnih (pojednostavljenih) formi postupanja u krivičnim stvarima. Iznosi da su pojednostavljene, uprošćene forme postupanja u krivičnim stvarima jedan od izuzetno važnih instrumenata efikasnosti krivičnog postupka a koji su namenjeni pre svega kada je u pitanju presuđenje jednostavnijih krivičnih dela. Instrumenti pojednostavljenja procesne forme postupanja su

²⁶ Knežević S., *op.cit.*, str. 26-28

²⁷ Đurđić V., *op.cit.*, str. 15-18

²⁸ Đurđić V., *op.cit.*, str. 261

trostruki i ogledaju se u sledećem: 1) izostavljanju pojedinih procesnih faza i stadijuma (što zavisi od konkretne forme pojednostavljenog krivičnog postupka); 2) skraćivanju procesnih rokova; 3) deformalizaciji krivičnog postupka (izostavljanju određenih formalnosti i garancija).

Ovaj autor posebno ističe kriminalnopolitičku opravdanost ovih postupaka, budući da ovi postupci svojom praktičnom primenom u velikoj meri rasterećuju sudove, što može doprineti eventualnoj mogućnosti da sud brže i kvalitetnije presuđuje neke teže krivične slučajeve.²⁹ Tako, krivične postupke prema vrsti deli na:³⁰

- Opšti ili redovni krivični postupak;
- Posebne ili osobene krivične postupke;
- Pomoćne postupke.

Kao osnovnu razliku između opšteg (redovnog) krivičnog postupka i posebnih (osobnih krivičnih postupaka) navodi vrstu i težinu krivičnog dela za koja se sprovede kao i u svojstvima njihovih izvršilaca. Tako u zavisnosti od ovih elemenata, posebni ili osobeni krivični postupci su izgrađeni na vlastitim osobenostima i izvesnim odstupanjima od opšteg krivičnog postupka. U posebne ili osobene krivične postupke ubraja:

- Skraćeni krivični postupak;
- Postupak za izricanje krivičnih sankcija bez glavnog pretresa;
- Postupak prema maloletnicima;
- Postupak za krivično delo organizovanog kriminala;
- Postupak za ratne zločine;
- Postupke za primenu mera bezbednosti, za oduzimanje imovinske koristi, za opozivanje uslovne osude i za puštanje na uslovni otpust.

Prof. dr Snežana Brkić,³¹ krivični postupak kao osnovni pojam krivičnog procesnog prava posmatra kao zasebni pojam u okviru opšteg dela krivičnog procesnog prava, dajući mu statični karakter odakle izvodi i njegov posebni dinamički karakter koji je iskazan u okviru posebnog dela krivičnog procesnog prava. Taj dinamički pojam naziva krivičnoprocesnom formom (kao pojmovni ekvivalenti se javljaju i vrsta krivičnog postupka ili jednostavnije tok krivičnog

²⁹ Bejatović S., *Pojednostavljene forme postupanja kao bitno obeležje reformi krivičnog procesnog zakonodavstva zemalja regiona*, Monografija: Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima - regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, misija OEBS, Beograd, 2010, str. 11-32

³⁰ Bejatović S., *op.cit.*, str. 49-51

³¹ Brkić S., *op.cit.*, str. 6

postupka i njegove podele). Diferencijaciju krivičnoprocesnih formi,³² vrši na opštu koja je namenjena suđenju u svim slučajevima koji nisu izuzeti od nje a regulisani su posebnim pravilima i kao posebnu formu koja predstavlja odstupanje od opšte forme a koja je zasnovana na osobenim osnovima i motivisana je posebnim ciljevima. Kada su u pitanju posebni krivični postupci, kao osnov za razgraničenje u odnosu na redovni krivični postupak uzima osobenosti procesnog objekta, subjekta ili krivične sankcije. Tako kada je u pitanju klasifikacija posebnih krivičnoprocesnih formi, deli ih na:

- Skraćeni postupak;
- Postupak za krivična dela optuženog otkrivena na glavnom pretresu;
- Postupak neposrednog optuženja;
- Ročište za izricanje krivične sankcije;
- Postupak sporazumevanja o priznaju krivičnog dela;
- Postupak prema maloletnicima;
- Postupak za izricanje mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja.

Kada su u pitanju posebne vrste krivičnih postupaka pomenuta odstupanja od opšte procesne strukture mogu biti motivisana različitim razlozima, gde posebno izdvaja sledeće:

- potrebom za uprošćavanjem postupka;
- potrebom za boljim prilagođavanjem fizionomije postupka ličnosti okrivljenog, gde ubraja krivične postupke prema maloletnicima i
- potrebom za prilagođavanjem forme postupka specifičnoj prirodi krivične sankcije, misleći pre svega postupak za izricanje mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja.³³

Diferencijaciju posebnih krivičnoprocesnih formi vrši na tri načina:

- prema obimu diferenciranog regulisanja, razlikuje potpune i nepotpune, ističući da su sve posebne krivičnoprocesne forme nepotpune budući da se oslanjaju na opštu formu onda kada nema potrebe za drugačijim regulisanjem;
- po osnovu diferenciranja razlikuje krivičnoprocesne forme s obzirom na specifičnost krivičnoprocesnog objekta, krivičnoprocesnog subjekta i krivične sankcije;

³² Brkić S., *op.cit.*, str. 209-211

³³ Brkić S., *Klasifikacija procesnih formi u krivičnom procesnom pravu Srbije*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 3/201, Novi Sad, 2010, str. 281-282

- s obzirom na stepen složenosti procesne strukture izdvaja određeni broj uprošćenih krivičnoprocesnih formi kod kojih izostaje prethodni stadijum u koje ubraja skraćeni krivični postupak;

- S obzirom na obaveznost primene, posebne krivičnoprocesne forme mogu biti fakultativne i obavezne, odnosno da li je njihova primena uslovljena zakonom ili voljom procesnih subjekata. U obavezne krivičnoprocesne forme ubraja skraćeni postupak, postupak prema maloletnicima i postupak za primenu mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja.

- S obzirom na mogućnost da se određeni posebni krivični postupci vode nezavisno od opšteg krivičnog postupka, razlikuje samostalne i nesamostalne krivične postupke u koji na primer ubraja postupak za primenu mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja ili postupak za krivična dela optuženog otkrivena na glavnom preteresu, dok ostale posebne krivičnoprocesne forme klasifikuje kao samostalne.

Prof. dr Momčilo Grubač,³⁴ predviđa da krivični postupak nikako ne može biti uniforman budući da je uslovljen postojanjem različitih procesnih subjekata kao i predmetima suđenja. Predviđa da opšti model postupka mora biti praćen i drugim jednostavnijim modelima koji su pogodni za presuđenje u onim slučajevima koji su prema svojoj težini i složenosti činjeničnog stanja lakši, odnosno koji su prilagođeni posebnim svojstvima okrivljenog. Tako krivične postupke deli na:

- Opšti krivični postupak;
- Posebne krivične postupke.

Ovaj autor posebno naglašava da sa posebnim vrstama krivičnih postupaka ne treba mešati takozvane “posebne postupke” koje Zakon o krivičnom postupku predviđa ali koji po svojoj prirodi nisu krivični postupci jer se u njima ne sudi o krivičnoj stvari već se iz određenih razloga vode povodom krivičnog postupka, pre otvaranja ili u toku samog krivičnog postupka ili po završetku krivičnog postupka. U “posebne postupke” ubraja postupak za primenu mera bezbednosti, oduzimanje imovniske koristi, opozivanje uslovne osude, puštanje osuđenog na uslovni otpust, postupak za pružanje međunarodnoprane pomoći i druge.

Kada su u pitanju posebni krivični postupci, mišljenja je da su isti ustanovljeni da se u njima sudi kada se opšta forma krivičnog postupka za presuđenje određenih krivičnih stvari pokaže kao

³⁴ Grubač M., *op.cit.*, str. 33-34

neodgovarajuća i nepotrebna. U tom smislu razlikuje sledeće posebne krivične postupke koji su regulisani Zakonikom o krivičnom postupku i to su:

- Skraćeni postupak;
- Dva postupka za izricanje krivičnih sankcija bez glavnog preteresa;
- Postupak za izricanje sudske opomene;
- Postupak za krivična dela organizovanog kriminala.

U posebne postupke ubraja i postupak prema maloletnicima kao i postupak prema učiniocima ratnih zločina koji su regulisani posebnim zakonima.

Prof. Milan Škulić,³⁵ krivične postupke deli prema dva kriterijuma: težina krivičnog dela ali i s obzirom na karakteristike lica prema kome se krivični postupka vodi, te tako razlikuje:

- Opšti krivični postupak;
- Posebne krivične postupke;
- Druge postupke u koje svrstava postupke koji su posvećeni rešavanju nekih pitanja koja se ne odnose direktno na krivično delo, ili se na njega odnose u određenoj meri ili koja su nastala nakon već završenog krivičnog postupka odnosno, proizišla su iz određenih međunarodnopravnih obaveza naše zemlje.

Kada govori o posebnim krivičnim postupcima,³⁶ ovaj autor kao karakteristiku navodi da je njihov glavni predmet uvek krivično delo ili *causa criminalis* ali se u njemu rešava po određenim posebnim pravilima u odnosu na pravila opšteg krivičnog postupka. Tako ova pravila predstavljaju *lex specialis* u odnosu na pravila opšteg krivičnog postupka – *lex generalis*. To znači da se u određenom posebnom krivičnom postupku primenjuju pravila koja važe samo tj. posebno za njega i koja su posebna odnosno specifična u odnosu na opšta krivičnoprocesna pravila ali pri tome, uvek kada nešto nije uređeno tim posebnim pravilima primenjivaće se opšta krivičnoprocesna pravila. U posebne krivične postupke ubraja:

- Skraćeni postupak;
- Postupak za izricanje krivičnih sankcija bez glavnog pretresa;
- Postupak za kažnjavanje bez glavnog pretresa;
- Postupak za primenu mera bezbednosti medicinskog karaktera;
- Postupak prema maloletnicima.

³⁵ Škulić M., *Osnovi krivičnog procesnog prava*, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2012, str. 16-17

³⁶ Škulić M., *op.cit.*, str. 475

Posmatrano uopšte, bez obzira o kojem vidu pojednostavljenih postupaka se radi, odnosno o kojem krivičnom procesnom zakonodavstvu da je reč, može se konstatovati da su sledeće opšte osobenosti pojednostavljenih formi postupanja u krivičnim stvarima:³⁷

- 1) Višestrukost pojednostavljenih formi postupanja u krivičnim stvarima;
- 2) Elementi na kojima počiva pojednostavljena forma postupanja u krivičnim stvarima, bez obzira o kojoj njenoj vrsti je reč, su krivična stvar, stanje dokaznog materijala i ponašanje odnosno držanje procesnih subjekata;
- 3) Manji stepen složenosti procesne strukture u odnosu na opštu formu postupanja;
- 4) Način normativnog regulisanja posebnih procesnih formi može biti samostalan ili kao što je to slučaj u našem procesnom zakonodavstvu u okviru Zakonika o krivičnom postupku pri čemu se normiraju samo odstupanja od opšte forme postupanja, dok se opšta forma postupanja primenjuje i u pojednostavljenim postupcima u delu koji nije regulisan posebnim odredbama Zakonika.

Zakonik o krivičnom postupku u trećem poglavlju, sadrži odredbe kojima su regulisane vrste posebnih krivičnih postupaka, pa tako u glavi dvadeset, čl. 495-511 reguliše i skraćeni krivični postupak koji je propisan za krivična dela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina.

³⁷ Bejatović S., *op.cit.*, 2011, str. 51

2. POJEDNOSTAVLJENE FORME POSTUPANJA U KRIVIČNIM STVARIMA

Reforme krivičnog zakonodavstva o kojima smo govorili, imaju nesumnjivo za cilj povećanje efikasnosti i ekonomičnosti krivičnog postupka. Javnost često ume da, u oceni efikasnosti i uspešnosti rada pravosudnih organa, kao osnov uzme upravo brzinu odnosno vremenski period u kome je jedan krivični postupak okončan. Stoga, ubrzanje krivične procedure može ići u pravcu pojednostavljenja opšte forme krivičnog postupka, putem mera kojim će se pojedine faze odnosno stadijumi tog postupka uprostiti ili učiniti fleksibilnijim. Drugi je u pravcu razvijanja posebnih uprošćenih formi, tada po pravilu izostaju određene faze ili stadijumi ili se sa istim ciljem poseže za instrumentima vansudskog rešavanja krivičnih predmeta, u smislu izvesnih diverzionih modela.³⁸

Zakonikom o krivičnom postupku iz 2011. godine predviđena je mogućnost primene načela oportuniteta krivičnog gonjenja i kod punoletnih učinilaca krivičnih dela. Među najdiskutabilnijim pitanjima kada je reč o ovom načelu bila su pitanja mogućeg obima njegove primene, kontrola odluke javnog tužioca o primeni načela oportuniteta, uslova pod kojima može da dođe do odlaganja krivičnog gonjenja i prava oštećenog lica u primeni ovog načela.³⁹ Mogućnost primene načela oportuniteta krivičnog gonjenja i na punoletne učinioce krivičnih dela Zakonik definiše na dva načina: 1) kao odlaganje krivičnog gonjenja i 2) kao odbacivanje krivične prijave u slučaju stvarnog kajanja. Čl. 283 Zakonika predviđa da javni tužilac može odložiti krivično gonjenje za krivična dela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, ako osumnjičeni prihvati jednu ili više od naloženih obaveza. Član 284 st. 3 Zakonika predviđa da javni tužilac može odbaciti krivičnu prijavu ako je osumnjičeni, usled stvarnog kajanja, sprečio nastupanje štete ili je štetu u potpunosti već nadoknadio, a javni tužilac, prema okolnostima slučaja, oceni da izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično. Na taj način je, u zakonom predviđenim slučajevima, obaveza javnog tužioca da preduzme krivično gonjenje udružena sa mogućnošću da ceni celishodnost gonjenja u konkretnom slučaju. Da bi se izbegla mogućnost pokretanja krivičnih postupaka i u slučaju takozvanog “bagatelnog kriminaliteta”,

³⁸ Đurđić V., *Pojednostavljene forme krivičnog postupka*, Zbornik radova: Aktuelne tendencije u razvoju i primeni evropskog kontinentalnog prava, Pravni fakultet u Nišu, Niš, 2010, str. 456-458

³⁹ Bejatović S., *op.cit.*, str. 63

javnom tužiocu se daje mogućnost diskrecione procene postojanja javnog interesa za gonjenje učinilaca tih krivičnih dela.⁴⁰

Dešava se međutim, da prilikom primene instituta oportuniteta krivičnog gonjenja u praksi dođe i do previda, pa je tako u jednom primeru iz sudske prakse, odnosno u predmetu vođenim pred Osnovnim sudom u Nišu K-2400/13 od 05.08.2016. godine sud doneo rešenje kojim odbacuje optužni predlog Osnovnog javnog tužilaštva u Nišu zbog krivičnog dela neovlašćeno držanje opojnih droga, čl. 246 st. 1 Krivičnog zakonika. Uvidom u spise predmeta Osnovnog javnog tužilaštva u Nišu, utvrđeno je da je optužni predlogom pomenuto krivično delo okrivljenom stavljeno na teret. Kako su u konkretnom slučaju bili ispunjeni uslovi za primenu instituta odlaganja krivičnog gonjenja, okrivljenom je, od strane zamenika Osnovnog javnog tužioca u Nišu, poslat poziv kako bi se izjasnio da li prihvata primenu ovog instituta. Okrivljeni je prihvatio primenu kao i obavezu da uplati određeni novčani iznos u humanitarne svrhe u roku od šest meseci. Međutim, rešenje Osnovnog javnog tužilaštva o odlaganju krivičnog gonjenja nikada nije dostavljeno, ni okrivljenom a ni njegovom braniocu. Osnovni preduslov za ispunjenje naložene obaveze jeste uručenje rešenja o odlaganju krivičnog gonjenja okrivljenom. Neispunjenjem ovog preduslova, okrivljeni je bio onemogućen da izvrši naloženu obavezu, a kako bi javni tužilac po ispunjenju odbacio krivičnu prijavu. Čak i pod pretpostavkom da je zamenik Osnovnog javnog tužioca u Nišu bio uveren odnosno da je smatrao da je dostava okrivljenom bila uredna, bio je u obavezi da predmetno rešenje objavi na oglasnoj tabli javnog tužilaštva, da sačeka protek roka od šest meseci odnosno do isteka vremena kada je okrivljenom dat rok da ispuni svoju obavezu pa da tek ukoliko po proteku naloženog roka okrivljeni ne pristupi izvršenju, da podnese optužni predlog Osnovnom sudu u Nišu. Kako zamenik Osnovnog javnog tužioca u Nišu nije postupio na opisani način, institut odlaganja krivičnog gonjenja nije sproveden na zakonit način i to iz razloga što je izostala uredna dostava, a protek roka od šest meseci za ispunjenje naložene obaveze nije protekao. Na taj način došlo je do grubog kršenja prava okrivljenog, pa je Osnovni sud u Nišu doneo rešenje kojim odbacuje optužni predlog, u skladu sa čl. 502 Zakonika o krivičnom postupku budući da u konkretnom slučaju postoje okolnosti koje privremeno sprečavaju krivično gonjenje.

Zakonik iz 2001. godine takođe donosi još jednu krupnu i smelu novinu. Naime, uvedeni su postupci koji imaju za cilj izbegavanje glavnog pretresa za razliku od skraćenog postupka u kome

⁴⁰ Knežević S., *op.cit.*, str. 55

se izbegava istraga.⁴¹ Naime, krivična sankcija se može izreći i bez glavnog pretrasa odnosno u nekoj fazi krivičnog postupka koji prethodi glavnom pretresu. Takva sudska odluka se mogla doneti u dva postupka: postupak za kažnjavanje pre glavnog pretresa i postupak za kažnjavanje i izricanje uslovne osude od strane istražnog sudije. Cilj uvođenja ovih postupaka svakako je bila želja za što boljim prilagođavanjem postupka samoj prirodi krivične stvari koja je predmet presuđenja, kao i brzina i ekonomičnost samog postupka. Na taj način, sud se rasterećivao iznošenja svake krivične stvari na glavni pretres koje su nesumnjivo vodile u odugovlačenje.

Zakonik o krivičnom postupku iz 2001. godine uveo je još jednu novu formu pojednostavljenog krivičnog postupka a to je sporazum o priznanju krivice. Reč je o institutu čija se suština ogleda u prethodnom pregovaranju o priznavanju krivičnog dela između tužioca i okrivljenog i naknadnom prihvatanju ili neprihvatanju od strane suda postignutog sporazuma između javnog tužioca i okrivljenog. U pitanju je instrument "konsensualne pravde" koji je do skora bio gotovo nezamisliv u mešovitom tipu krivičnog postupka. Čl. 313 - 319 Zakonika o krivičnom postupku, predviđeni su uslovi za sklapanje sporazuma o priznanju krivičnog dela između javni tužioca i okrivljenog. Sporazum mogu zaključiti od momenta donošenja naredbe o sprovođenju istrage pa sve do završetka glavnog pretresa, pri čemu je potrebno priznanje okrivljenog da je učinio krivično delo koje je predmet optužbe i da isto nije u suprotnosti sa drugim dokazima kao i sporazum o vrsti, meri ili rasponu kazne ili druge krivične sankcije. Potrebno je da postoji i izjava o odricanju stranaka i branioca od prava na žalbu protiv odluke kojom je sud u potpunosti prihvatio sporazum, osim u jednom slučaju. Moguće je izjaviti žalbu protiv presude kojom je prihvaćen sporazum o priznanju krivičnog dela u roku od osam dana od dana prijema takve presude ukoliko delo koje je predmet optužbe nije krivično delo, a nema uslova za primenu mere bezbednosti ili ako se presuda ne odnosi na predmet sporazuma. Sud će tako, presudom prihvatiti sporazum o priznanju krivičnog dela i oglasiti okrivljenog krivim ukoliko utvrdi da je okrivljeni svesno i dobrovoljno priznao krivično delo, da dato priznanje nije u suprotnosti sa drugim dokazima, da je okrivljeni svestan svih posledica zaključenog sporazuma a naročito ograničenja prava na ulaganje žalbe kao i da je kazna ili druga krivična sankcija, odnosno druga mera u pogledu koje su javni tužilac i okrivljeni zaključili sporazum predložena u skladu sa krivičnim ili drugim zakonom.⁴²

⁴¹ Grubač M., *op.cit.*, str. 506

⁴² Čl. 317 Zakonika o krivičnom postupku

Iako je nesporni značaj instituta sporazuma o priznanju krivičnog dela, sasvim je opravdana kritika stručne javnosti da primena ovog instituta mora da bude ograničena pre svega na grupu krivičnih dela koja pripadaju grupi lakšeg odnosno srednjeg kriminaliteta, kao što je to slučaj i sa drugim formama pojednostavljenog postupanja u krivičnim stvarima. Drugo, činjenica je da u sporazumu o priznanju krivičnog dela, Zakonik izričito ne propisuje minimum ispod kojeg se ne može predložiti krivična sankcija. U savremenom krivičnoprocesnom zakonodavstvu, pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima namenjene su rešavanju lakših krivičnih dela, odnosno onih dela koja imaju manji stepen društvene opasnosti što samo po sebi nameće i manje angažovanje materijalnih sredstava i vremena nego u slučajevima kada se radi o težim, a posebno najtežim krivičnim delima.⁴³ Ovakvim rešenjem, sasvim opravdano, stvara se sumnja i u mogućnost zloupotrebe ovog instituta, naročito što je njegovim uvođenjem uloga suda postala još pasivnija. U prilog opravdanosti ovakvog stava, doprinosi i činjenica da Zakonik osim ovog, predviđa i druge dve vrste sporazuma, odnosno sporazum o svedočenju okrivljenog i sporazum o svedočenju osuđenog, koja se obilato koriste u postupku otkrivanja i dokazivanja čak i najtežih krivičnih dela.

U okviru istraživačkog dela master rada, vršili smo uvid u sudsku praksu i posmatrali predmete u domenu sporazuma o priznanju krivice sa okrivljenim pred Osnovnim sudom u Nišu, te smo kao primere izdvojili određeni broj presuda kojima se prihvata sporazum o priznanju krivičnog dela zaključen između Osnovnog javnog tužilaštva u Nišu i optuženih za pojedina krivična dela. Radi se o različitim krivičnim delima (npr. falsifikovanje isprave, poreska utaja, ugrožavanje javnog saobraćaja), te smo u želji da prikazemo raznovrsnost i širok opseg mogućnosti za sklapanje sporazuma, primetili ne samo tu pojavu već i činjenicu da i kod najrazličitih krivičnih dela, javni tužilac sklapa sporazume sa optuženima koje rešava na gotovo identičan i jednoličan način. Ta jednoobraznost prilikom predlaganja i izricanja krivičnih sankcija i uopšteno prilikom sklapanja sporazuma, je po našem mišljenju nedopustiva i neopravdana, imajući u vidu težinu pojedinih krivičnog dela, stepen krivice kod optuženog, okolnosti pod kojima je krivično delo izvršeno, pobude iz kojih su krivična dela vršena i slično. Tako je presudom SPK-46/20 od 09.07.2020. godine Osnovni sud u Nišu izrekao presudu kojom prihvata sporazum o priznanju krivice okrivljenog zbog krivičnog dela teško delo protiv bezbednosti javnog saobraćaja iz čl. 297 st. 3 u vezi sa čl. 289 st. 3, oglašava ga krivim i izriče

⁴³ Bejatović S., *op.cit.*, str. 56

novčanu kaznu u iznosu od 100.000,00 dinara, pri čemu mu se izriče i mera bezbednosti zabrane upravljanja motornim vozilom "B" kategorije u trajanju od tri meseca, dok se oštećeni upućuje na parnicu zbog ostvarivanja imovinskopravnog zahteva. Javni tužilac je optužni predlog podneo protiv okrivljenog zbog pomenutog krivičnog dela, te je pred Osnovnim sudom održano ročište na kome je okrivljeni priznao izvršenje krivičnog dela, pri čemu je sud utvrdio da je okrivljeni u trenutku izvršenja krivičnog dela bio u stanju da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima i da prilikom nailaska na pešački prelaz nije obratio pažnju na pešaka odnosno oštećenu, te da ju je udario prednjim delom vozila, čime je oštećena usled udarca zadobila teške telesne povrede u vidu brojnih preloma, nagnječenja i posekotina što je uvidom u medicinsku dokumentaciju, od strane veštaka medicine struke okarakterisano kao teška telesna povreda. Krivični zakonik u čl. 297 st. 3 predviđa da ukoliko je usled izvršenja ovog krivičnog dela nastupila teška telesna povreda nekog lica ili imovinska šteta velikih razmera, učinilac će se kazniti zatvorom do četiri godine. Član 289 st. 3 predviđa da će se za delo učinjeno iz nehata, učinilac kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. U konkretnom slučaju, okrivljenom je izrečena novčana kazna, pri čemu je krivično delo de facto kvalifikovano kao krivično delo ugrožavanja javnog saobraćaja a ne kao krivično delo čl. 297 st. 3 Krivičnog zakonika odnosno kao teško dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja, kako je uostalom optužnim predlogom kvalifikovano. Ukoliko uzmemo u obzir da je okrivljeni bio svestan da je usled ovakve vožnje mogao da dovede u opasnost život i telo oštećene, što na kraju i jeste bio slučaj i da je bio svestan zabranjenosti svog dela a od olakšavajućih okolnosti sud uzima u obzir jedino priznanje krivičnog dela, što je i uslov za sklapanje sporazuma sa javnim tužiocem, smatramo da je ovako kažnjavanje isuviše blago i da je upitno hoće li uopšte uticati na okrivljenog da i u budućnosti ne vrši slična krivična dela.

Uvidom u presudu Osnovnog suda u Nišu SPK-42/20 od 09.07.2020. godine, prihvaćen je sporazum o priznanju krivičnog dela zaključen između Osnovnog javnog tužilaštva u Nišu i okrivljene zbog produženog krivičnog dela falsifikovanje isprave iz čl. 355 st. 2 u vezi sa čl. 61 čime je okrivljena oglašena krivom, te joj je izrečena uslovna osuda, kojom se okrivljenoj utvrđuje kazna zatvora u trajanju od šest meseci i istovremeno se utvrđuje da se izrečena kazna neće izvršiti ukoliko u periodu provere od dve godine ne učini novo krivično delo. Ponovo nailazimo na primer izuzetno blagog kažnjavanja i jednoličnosti u postupanju javnog tužioca, kako prilikom sklapanja sporazuma sa okrivljenom tako i prilikom predlaganja krivične sankcije

a sa druge strane, izostavljanje suda u proceni izricanja krivične sankcije, saobrazno učiniocu i težini izvršenog krivičnog dela. Okrivljena je u konkretnom slučaju postupala sa umišljajem, pribavivši za novac, diplomu o stečenom obrazovanju srednje stručne škole, čiji učenik nikada nije bila, a koju je upotrebila kao pravu, predavši je svom poslodavcu u jednom javnom preduzeću. Sud joj je u okviru ove presude izrekao i meru bezbednosti oduzimanja predmeta, čime joj je falsifikovanu javnu ispravu i overene fotokopije oduzeo. Ukoliko uzmemo u obzir da Krivični zakonik za konkretno delo predviđa kao kaznu zatvor u trajanju od tri meseca do pet godina, a imamo u vidu držanje okrivljene, motive iz kojih je krivično delo učinjeno i da je izvesno da postoji direktni umišljaj kao i svest o zabranjenosti krivičnog dela, smatramo da je izrečena krivična sankcija gotovo besmislena, jer se ovakvim kažnjavanjem gotovo stimuliše izvršenje istih ili sličnih krivičnih dela.

U nizu pojednostavljenih krivičnih postupaka navešćemo i postupak za izricanje krivičnih sankcija bez održanja glavnog pretresa, koji kao poseban krivični postupak spada u red skraćenih postupaka, kod kojih izostaje vođenje glavnog pretresa te se tako omogućuje brzo i efikasno okončanje krivičnog postupka, kada se za to stvore zakonom predviđeni uslovi. S obzirom da okrivljeni ima načelno pravo na suđenje, saglašavanje okrivljenog sa takvim načinom rešavanja predmeta krivičnog postupka predstavlja *conditio sine qua non* jer okrivljeni, aktiviranjem određenog procesnog mehanizma odnosno, ulaganjem prigovora protiv rešenja donetog u ovakvom postupku automatski vraća postupak na redovan tok.⁴⁴ Taj postupak se prema Zakoniku o krivičnom postupku iz 2001. godine zvao postupak za kažnjavanje pre glavnog pretresa, te je kao takav obuhvatao: 1) postupak za kažnjavanje pre glavnog pretresa i 2) postupak za kažnjavanje i izricanje uslovne osude od strane istražnog sudije. Ova dva postupka su se tada nalazila u glavi Zakonika koja se nazivala „Postupci za izricanje krivičnih sankcija bez glavnog pretresa“. Zakonikom iz 2011. godine izvršene su izvesne korekcije u tom delu posebnih postupaka, te tako Zakonik odmah nakon odredbi kojima se reguliše skraćeni postupak, navodi odredbe kojima se reguliše ročište za izricanje krivične sankcije i dve posebne odredbe o izricanju sudske opomene. Iako postoje brojne sličnosti između skraćenog postupka i ročišta za izricanje krivične sankcije, postoje i izvesne razlike, o kojima ćemo govoriti u daljoj razradi rada. Smatramo da je sistematika u okviru Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine bila bolja i

⁴⁴ Škulić M., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd, 2011, str. 1173

jasnija budući da je odvajala ove dve vrste sumarnih postupaka, jer se prema današnjem stanju stiče utisak da je u stvari reč o jednoj od dve vrste skraćenog postupka.

3. SKRAĆENI (SUMARNI) KRIVIČNI POSTUPAK

Pluralitet uprošćenih procesnih formi iziskuju pre svega pragmatični razlozi. Pri njihovom kreiranju se uvažava princip „jednostavno za jednostavno” što znači da su jednostavnost činjeničnog stanja, dovoljnost dokazne građe i flagrantnost kriterijumi koji u pomenutom smislu izbijaju u prvi plan. Obim aktivnosti organa krivičnog pravosuđa je na bolji način prilagođen vrsti i težini krivičnog dela, odnosno stvarnoj potrebi za njihovim angažovanjem zavisno od stanja činjenične i dokazne građe kao i držanja procesnih subjekata u toku postupka.⁴⁵

Naša zemlja je 2001. godine donela potpuno nov Zakonik o krivičnom postupku koji je u periodu od 2001. do 2011. godine izmenjen čak šest puta, kroz izmene i dopune Zakonika i to 2004., 2005., 2007., 2009. godine, i na kraju donošenje najnovijeg, trenutno važećeg Zakonika 2011. godine koji je uneo velike izmene i novine u domaće procesno zakonodavstvo. Promene su pre svega oslikane kroz uvođenje javnotužilačke istrage, napuštanje načela istine, ali i pasivnost suda u dokaznom postupku. Skraćeni postupak kao posebna forma krivičnog postupka je do 2001. godine važio za ona krivična dela za koja je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Uz saglasnost procesnih subjekata, skraćeni postupak se mogao voditi i za nešto teža krivična dela odnosno ona za koja je propisana kazna zatvora do pet godina. Reforme su mogućnost pretvorile u pravilo koje važi nezavisno od volje stranaka, pa je skraćeni postupak postao obavezna forma postupanja u svim slučajevima kad se postupak vodi povodom krivičnih dela sa propisanom kaznom zatvora do pet godina. Skraćeni postupak danas predstavlja postupak koji se primenjuje za presuđenje onih krivičnih dela za koje je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina.

Kroz istorijsku retrospektivu reformi, uočljiva je tendencija širenja sumarnog postupka na sve veći broj krivičnih dela.⁴⁶ Kada se uzme u obzir konstantnost legislativnih promena u tom pravcu, može se reći bez neke naročite opasnosti od greške, da se ne vidi skoro okončanje tog procesa.

Zakonodavac je u pogledu pravnog regulisanja pomenutih pitanja tokom godina u kojima su vršene izmene bio poprilično nekonzistentan. Naime, model javnotužilake istrage uveden je izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku iz 2005. godine da bi već izmenama i

⁴⁵ Davidov S., *Mogućnost širenja skraćenog krivičnog postupka*, Glasnik advokatske komore Vojvodine, Novi Sad, 2010, str. 5

⁴⁶ Đurđić V., *op.cit.*, str. 461

dopunama Zakonika iz 2009. godine isti prestao da važi da bi taj model bio ponovno ustanovljen kroz Zakonik iz 2011. godine. U toku ove decenijske promene procesnog zakona, menjali su se i drugi zakoni, kakav primera radi Krivični zakonik iz 2005. godine koji je uneo potpuno drugačiji koncept krivične odgovornosti (krivice) koja je postala element bića krivičnog dela, definiše osnove koji isključuju postojanje krivičnog dela na potpuno nov način (osnovi koji isključuju krivicu i osnovi koji isključuju protivpravnost), uvodi nove vrste krivičnih sankcija... Ovakva slika svakako dovodi do stvaranja jedne teške i konfuzne situacije kako za pravnu nauku tako i za praksu jer otežava praćenje i rad.

Ovako veliki i sistemski zakoni se nikada nisu menjali tom brzinom, ma kakve da su potrebe i ciljevi društva u datom momentu bili. Nekada su se takvi zakoni menjali vrlo teško, rok važenja bi bio meren gotovo decenijama. Međutim, danas to više nije slučaj. U tom smislu više nego ikad trebali bismo da se osvrnemo na čuvenu Senekinu misao: *Zakon treba biti kratak da bi ga neuki lakše poštovali*. Krivično procesno pravo treba u izvesnoj meri da karakteriše stabilnost, odnosno da onda kada se javi potreba da se nešto menja, da se to čini planski i promišljeno, kako bi stvorio pravnu sigurnost za svakog bez razlike.

Međutim, ako bismo se vratili na priču o društvenom i pojedinačnom interesu i neprestanom sukobljavanju ove dve težnje, primetićemo u daljoj razradi rada da je skraćeni postupak forma koja možda po svojim karakteristikama ima za cilj zaštitu onog opšteg, društvenog interesa. Odstupanja u odnosu na redovnu formu krivičnog postupka svoje opravdanje temelje na efikasnosti gonjenja učinilaca krivičnih dela, na uštedi vremena i sredstava u toku krivičnog postupka ali i na štetu ne samo okrivljenog već i oštećenog kada je u pitanju zaštita njihovih građanskih prava. Iz tog razloga, skraćeni postupak predstavlja izuzetak i primenjivaće se onda kada treba presuđivati za neke lakše oblike kriminaliteta. Ono što je u domaćem procesnom zakonodavstvu svakako primetno jeste rapidan put promena koji je stao u svega jednu deceniju, a koje se ogledaju u povećanju obima krivičnih dela koja će se presuđivati u formi skraćenog postupka ali i promene koje se tiču nekih bitnih obeležja skraćenog postupka a koja su differentia specifica u odnosu na redovni krivični postupak.

3.1. Uopšteno o skraćenom (sumarnom) krivičnom postupku

Važeći Zakonik o krivičnom postupku u čl. 495 predviđa da će se u postupku za krivična dela za koja je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina, primenjivati odredbe čl. 496. zaključno sa čl. 520., kojima su regulisane posebne odredbe ovog procesnog zakona. Ukoliko u ovim odredbama nije nešto posebno propisano, shodno će se primenjivati odredbe ovog zakonika kojima je regulisana opšta (redovna) forma krivičnog postupka.

Skraćeni postupak spada u red posebnih krivičnih postupaka koji je, od strane svih u prethodnom delu pomenutih autora, svrstan u osnovnu klasičnu krivičnoprocesnu formu. Naime, skraćeni postupak predstavlja postupak koji se u bitnom razlikuje od redovnog krivičnog postupka, koju pre svega odlikuje ubrzanje postupka i izostavljenje određenih faza postupka. Tako, ako bismo posmatrali stepen složenosti procesne strukture,⁴⁷ skraćeni postupak spada u red uprošćenih krivičnih postupaka. Ovako uprošćenoj formi krivičnog postupka nedostaju dve faze a to su faza istrage i faza potvrđivanja optužnice što predstavlja osnovu razlikovanja u odnosu na redovnu, opštu formu krivičnog postupka. Kako u skraćenom postupku nema istrage, ukoliko je potrebno, ovlašćeni tužilac može preduzeti određene dokazne radnje, odnosno prikupiti dokaze u cilju predloga koje dokaze treba izvesti na glavnom pretresu. Takođe, ovu vrstu posebnog krivičnog postupka karakteriše i to što je načelno moguće da se, usled priznanja okrivljenog znatno olakšava vođenje postupka i presuđenje same krivične stvari.

Skraćeni postupak nije vezan za vrstu sudova pred kojima se vodi krivični postupak već za težinu krivičnog dela koje je predmet suđenja.⁴⁸ Nadležnost sudova uređena su Zakonom o uređenju sudova,⁴⁹ dok je skraćeni postupak vezan za vrstu i meru krivične sankcije koja je predviđena u zakonu za konkretno krivično delo. Predmet skraćenog krivičnog postupka jesu krivična dela male težine odnosno krivična dela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina, pa u tim slučajevima ova posebna forma ima obaveznu primenu. S tim u vezi, skraćeni postupak se može voditi pred svakim prvostepenim sudom, dakle pred osnovnim ali i pred višim sudom koji pored suđenja u prvom stepenu sude i u drugom stepenu (primer privilegovanog oblika ubistva – ubistvo na mah, za koje je kao kazna predviđena kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina). Reč je o krivičnom postupku za koji sudi sudija pojedinac.⁵⁰

⁴⁷ Brkić S., *op.cit.*, str. 211

⁴⁸ Vasiljević T., Grubač M., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd, 2011, str. 957

⁴⁹ Čl. 21 Zakona o uređenju sudova

⁵⁰ Čl. 9, st. 1 Zakonika o krivičnom postupku

Odstupanje koje se odnosi na brojni sastav suda u odnosu na redovni krivični postupak drugačije je uređen pa je u skraćenom postupku umesto principa zbornosti, uveden inokosni sastav suda. Pošto se smatra da je presuđenje u inokosnom sastavu odgovarajuće duhu i principima na kojima počiva skraćeni postupak, kao i složenosti predmeta presuđenja, tendencija proširenja nadležnosti sudije pojedinca primetna je kako u uporednom pravu tako i kod nas. Počev od pojedinačno određenih krivičnih dela koja su nekada davno stavljena u nadležnost sudije pojedinca, pa preko proširenja krivičnih dela za koje je propisana kazna zatvora do godinu dana, pa do onih krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora do tri godine, pri čemu je sudio za trećinu inkriminiranih dela, što je u praksi predstavljalo polovinu izvršenih krivičnih dela, danas je njegova nadležnost predviđena za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do pet godina. Tako se može očekivati da se proširenje nadležnosti sudije pojedinca nastavi, tako da obuhvati krivična dela i sa većom zaprećenom kaznom, pa i mogućnost da sudi za sva krivična dela koja su u nadležnosti osnovnog suda.⁵¹

Skraćeni postupak je jednostavnija, brža i jeftinija forma krivičnog postupka, opravdana manjom težinom učinjenog krivičnog dela pa samim tim i manjom društvenom opasnošću. Odstupanja od redovnog, opšteg postupka se tako pravdaju i principima procesne ekonomije, te savremena krivična zakonodavstva teže da ova forma postane pravilo a ne izuzetak. Naime, postoje procene koje sugerišu da će se u narednom periodu više od 80% krivičnih dela presuđivati u ovoj vrsti posebnog krivičnog postupka.⁵² Skraćeni postupak će postati redovni, opšti postupak u kome će se suditi za sva krivična dela i svim njihovim učinocima, osim za ona za koja je predviđen neki „poseban“ postupak. Današnji redovni ili opšti postupak pretvoriće se praktično u posebni postupak.

Generalna primedba koja se odnosi na skraćeni postupak jeste u tome da isti nije razumno omeđen i da se proteže na neodgovarajuće predmete. Utvrđivanje granica do kojih se odustajanje od osnovnih načela i povlađivanje preopterećenosti sudova i očiglednoj potrebi za uštedom vremena i troškova može smatrati opravdanim, sigurno je najkompleksnije pitanje vezano za sumarni postupak. Tako se, na primer, vrlo osnovano može tvrditi da se krivično delo zloupotreba službenog položaja iz čl. 359. st. 1. Krivičnog zakonika ili krivična dela iz grupe protiv službene dužnosti, ne mogu smatrati kao dela lake sadržine. Čini se da su pređašnje

⁵¹ Đurđić V., *op.cit.*, str.463-464

⁵² Grubač M., *op.cit.*, str. 510-511

granica bile primerenije i da su njom bila obuhvaćena rutinska dela kod kojih je činjenična građa prosta a ishod uglavnom izvestan i da se poslednje širenje skraćenog postupka ne može svesti pod parolu „jednostavno za jednostavno”.⁵³

U tom smislu, ukoliko uzmemo u obzir sve promene koje su nastupile u vremenskom periodu od 2001. do 2011. godine u pogledu regulisanja ove vrste krivičnog postupka, jasna nam je intencija zakonodavca. Primećujemo značajno širenje obima maksimalne kazne za koju se ova vrsta krivičnog postupka može voditi. Prema Zakoniku o krivičnom postupku iz 2001. godine, ovaj postupak se vodio za krivična dela za koja je kao glavna kazna predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine a prema novom Zakoniku, on se vodi za krivična dela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina. Smatramo da je neophodno da se ova promena koja će po svemu sudeći i nastupiti u nekom budućem periodu izrazi kroz shodne promene u sistematici samog Zakonika, ukoliko se kao stvarna, pokažu predviđanja pravnih teoretičara.

Pomenuti Zakonik o krivičnom postupku iz 2001. godine u čl. 433 predviđao je vođenje skraćenog krivičnog postupka za krivična dela za koja predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Reč je o krivičnim delima koja su po svojoj strukturi manje složena i koja su načelno manje društveno opasna. U pogledu pomenutih krivičnih dela, postojala je obaveza, dakle moralo se suditi u skraćenom postupku ali se u skraćenom postupku moglo suditi i za krivična dela za koja je propisana i kazna zatvora do pet godina ukoliko su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi.⁵⁴ Ti uslovi su se ogledali u sledećem:

- da je vođenje skraćenog postupka povereno javnom tužiocu;
- da je okrivljeni izričito pristao na vođenje skraćenog postupka;
- da je predsednik suda odobrio vođenje skraćenog postupka.

Kada bi se ispunili ovi uslovi, optužnica bi se smatrala optužnim predlogom, te bi se u daljem toku postupka primenjivale zakonske odredbe o skraćenom postupku u delu koji se odnosi na glavni pretres, izricanje presude i postupak po žalbi. Iako je provbitno bila reč o krivičnim delima za koje je zakon predviđao kaznu zatvora do pet godina, u ovako skraćenom postupku okrivljenom se mogla izreći kazna zatvora samo do tri godine. Ovakvo rešenje je imalo za cilj da

⁵³ Davidov S., *op.cit.*, 2010, str. 7

⁵⁴ Grubač M., *op.cit.*, str. 499-500

motivirano okrivljenog, kako bi pristao na vođenje skraćenog krivičnog postupka što je u mnogome rasterećivalo rad suda.

Na pojednostavljenu procesnu formu ove vrste krivičnog postupka upućuje i Preporuka Komiteta Ministara saveta Evrope br. R (87) 18,⁵⁵ u delu koji se odnosi na skraćene postupke, vansudska poravnanja i pojednostavljene procedure. Tako ova Preporuka predviđa, imajući u vidu pre svega povećanje broja krivičnih dela a samim tim i povećanje broja krivičnih postupaka pred sudovima, da se u cilju rasterećenja, posebno onih krivičnih slučajeva koji se kažnjavaju blažim kaznama “korišćenje takozvanog skraćenog postupka”. Imajući u vidu čl. 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima, preporučuje se vođenje ove vrste posebnog krivičnog postupka kako bi se isti vodili na što brži i efikasniji način. Takođe, docnja u radu pravosuđa, kako je Preporukom i uočeno, može biti izbegnuta pre svega načinom na koji se koriste raspoloživa pravna sredstva a sve kako bi se u krajnoj liniji izbeglo nanošenje štete u radu pravosuđa zemalja članica Saveta Evrope.

Osnovna karakteristika ovog posebnog krivičnog postupka je da je njegov glavni predmet uvek *causa criminalis* tj. krivično delo,⁵⁶ ali se o njemu rešava po određenim pravnim pravilima u odnosu na pravila opšteg krivičnog postupka. Ta posebna pravna pravila predstavljaju *lex specialis* što znači da će se u posebno krivičnom postupku primenjivati ova posebna pravila a uvek kada nešto nije uređeno tim posebnim pravilima primenjivaće se pravila opšteg krivičnog postupka koja predstavljaju *lex generalis*.

3.2. Pokretanje skraćenog (sumarnog) krivičnog postupka

Stadijum prethodnog postupka odlikuje se svojom sumarnošću: uvek izostaje faza istrage a krivični postupak se inicira neposrednim podizanjem optužnog akta.⁵⁷ Prema članu 499 skraćeni postupak je moguće pokrenuti pomoću dva optužna akta. Skraćeni postupak pokreće se na osnovu optužnog predloga javnog tužioca ukoliko postoji opravdana sumnja da je neko lice

⁵⁵ Preporuka Komiteta Ministara zemljama članicama u vezi s pojednostavljenjem krivičnog pravosuđa br. R (87) 18, str. 9

⁵⁶ Škulić M., *op.cit.*, str. 1153

⁵⁷ Đurđić V., *op.cit.*, str. 263

izvršilo krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti. Kada se radi o neoficijalnim krivičnim delima, postupak će biti pokrenut na osnovu privatne tužbe ovlašćenog tužioca. Ovi akti su nižeg pravnog ranga u odnosu na optužnicu i raspolažu sa manje rekvizita ali imaju isti cilj: sa jedne strane treba da fiksiraju pravno i činjenično stanovište optužbe od koga optuženi treba da se brani a s druge strane da za sud formuliše zahtev o kome treba da sudi.⁵⁸ Svakako, u oba slučaja neophodno je da postoji opravdana sumnja da je određeno lice učinilo krivično delo koja je Zakonikom definisano kao skup činjenica koja neposredno potkrepljuje osnovanu sumnju i opravdava podizanje optužnice.⁵⁹ U ovom delu, primećujemo nelogični sled u samom Zakoniku koji odmah nakon opštih odredbi, u čl. 496 uređuje pitanje ocene mesne nadležnosti što svakako sledi tek nakon faze pokretanja postupka u smislu optuženja koje se pominje tek u čl. 499.

Momenat pokretanja skraćenog postupka prema Zakoniku o krivičnom postupku se javlja kao problematičan budući da Zakonik u čl. 7 predviđa dva moguća momenta kada se skraćeni postupak ima smatrati pokrenutim. Tako u tač. 3 čl. 7 Zakonika postupak se smatra pokrenutim donošenjem rešenja o određivanju pritvora pre podnošenja optužnog predloga u skraćenom postupku a u tač. 4 istog člana, određivanjem glavnog pretresa ili ročišta za izricanje krivične sankcije u skraćenom postupku. Budući da ove dve tačke ne isključuju jedna drugu, osnov za pokretanje postupka istovremeno može biti rešenje o određivanju pritvora ali i određivanje (zakazivanje) glavnog pretresa u skraćenom postupku. Rešenje predviđeno u tač. 3 čl. 7 Zakonika o krivičnom postupku, nije u skladu sa optužnim načelom, koje predstavlja osnovu savremenih krivičnih postupaka. Optužno načelo nalaže da pokretanju krivičnog postupka prethodi više - manje formalan zahtev ovlašćenog tužioca za pokretanje krivičnog postupka dok u tač. 3 tog zahteva nema, pa ne može biti ni krivičnog postupka.⁶⁰ Dalje, pomenuta tač. 3 čl. 7 Zakonika protivreči čl. 499 Zakonika koji predviđa da se skraćeni postupak ima smatrati pokrenutim na osnovu optužnog predloga javnog tužioca ili na osnovu privatne tužbe.

Optužni predlog ili privatna tužba se podnose u dovoljnom broju primeraka za sud i okrivljenog. Jedna od osobenosti krivičnog postupka jeste i mogućnost javnog tužioca da skraćeni postupak sprovede na osnovu krivične prijave odnosno neposrednog saznanja javnog tužioca. Budući da u skraćenom postupku izostaje faza istrage, pre nego što odluči da li će

⁵⁸ Vasiljević T., Grubač M., *op.cit.*, str. 959

⁵⁹ Čl. 2, st. 18 Zakonika o krivičnom postupku

⁶⁰ Brkić S., *Novine u regulisanju skraćenog postupka*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 2/2013, Novi Sad, 2013, str. 241

podneti optužni predlog ili odbaciti krivičnu prijavu, javni tužilac može imati potrebu da preduzme izvesne dokazne radnje ali ne i celu istragu. Ovo pravo nema ovlašćeni tužilac koji pokreće skraćeni postupak privatnom tužbom čime su po našem mišljenju potpuno neopravdano stavljeni u neravnopravni položaj sa javnim tužiocem. Naime, ovlašćeni tužilac u privatnoj tužbi ima naglasiti predloge koje dokaze treba izvesti na glavnom pretresu sa naznačenjem činjenica koje bi se imale dokazati,⁶¹ što ukazuje na obavezu ovlašćenog tužioca odnosno privatnog tužioca, da odredi šta po njegovom mišljenju od predloženih dokaza treba izvesti na glavnom pretresu.

3.3. Preduzimanje dokaznih radnji u skraćenom (sumarnom) krivičnom postupku

Prethodna zakonska rešenja su u pogledu preduzimanja pojedinih dokaznih radnji od strane javnog tužioca predviđala drugačiju situaciju. Naime, Zakonik o krivičnom postupku iz 2001. godine u čl. 435, predviđao je da javni tužilac pre podnošenja optužnog predloga mogao da predloži istražnom sudiji da preduzme određene istražne radnje ali ne i da sprovede celokupnu istragu.⁶² Ovom bi se zakonskom mogućnošću javni tužilac koristio u slučaju kada bez takvog razjašnjavanja određenih pitanja ne bi bio u mogućnosti da donese adekvatnu odluku o daljoj sudbini postupka. Preduzimanje ovih radnji bilo je, uglavnom iz nekih izuzetnih razloga, a najčešće kako bi se izbeglo iznošenje na glavni pretres krivične stvari sa dokaznim materijalom koji je bio nepotpun ili čak sumnjiv. Javni tužilac nije bio ograničen u pogledu broja istražnih radnji ali je sama formulacija te zakonske odredbe ukazivala da te radnje moraju biti određene, dakle ne smeju biti obuhvaćene jednom opštom formulacijom. Kada primi ovakav predlog, istražni sudija je mogao postupiti na dva načina: mogao je da usvoji predlogi i da sprovede predložene istražne radnje. U slučaju neslaganja sa predlogom javnog tužioca, bio je obavezan da zatraži odluku od vanpravnog veća o predloženom. Razlozi,⁶³ zbog kojih bi istražni sudija mogao da se ne složi sa predlogom javnog tužioca uglavnom su se odnosila na činjenicu da je po mišljenju sudije predlog bio nedozvoljen ili necelishodan: zato što onako kako ih javni tužilac

⁶¹ Čl. 500 st. 5 Zakonika o krivičnom postupku

⁶² Bejatović S., *op.cit.*, str. 537

⁶³ Vasiljević T., Grubač M., *op.cit.*, str. 960

predlaže prelaze okvir pojedinih istražnih radnji i pretvaraju se u potpuni prethodni postupak, predlozi su suprotni cilju skraćenog postupka koji treba da započne i da se okonča na glavnom pretresu ili zato što nalazi da ti predlozi odnosno istražne radnje nisu nužne za dalji tok postupka. Veće se u svojoj odluci moglo saglasiti sa odbijanjem predloga od strane istražnog sudije ili je moglo naložiti istražnom sudiji da preduzme zatražene istražne radnje u slučaju slaganja sa predlogom javnog tužioca Protiv odluke vanraspravnog veća žalba nije bila dozvoljena. Naposljetku, kada javni tužilac primi spise istražnog sudije, mogao je postupiti na dva načina: da podnese optužni predlog ili da donese rešenje o odbacivanju krivične prijave.⁶⁴

Danas stvari stoje potpuno drugačije. Zakonik o krivičnom postupku u čl. 43 uređuje prava i dužnosti javnog tužioca čime se opredeljuje za koncept javnotužilačke istrage. Nije tajna da se i pravni teoretičari i predstavnici iz redova advokata ne slažu sa ovakvom izmenom Zakonika.⁶⁵ Kao problem istakli su izuzetno uvećana ovlašćenja tužilaca u tužilačkoj istrazi, gde je predviđeno da je istraga tajna, da istraga može trajati neodređeno dugo, a da ni u jednom momentu sud ne odlučuje o opravdanosti krivičnog progona. Na drugoj strani, smatraju, uloga branioca u tužilačkoj istrazi je minimizirana. Mišljenja smo da je izmenom Zakonika u čl. 43 zaista došlo do preraspodele moći u korist javnog tužioca. Ovlašćenja javnog tužioca uvećana su, po našem mišljenju na štetu svih učesnika krivičnog postupka, kako suda, pa čak i javnog tužioca, okrivljenog i njegovog branioca, a posebno oštećenog. Uloga suda je u postupku istrage postala potpuno pasivna. Razmatrajući čl. 435 Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine, uočili smo saradnju koja je postojala između tužilaštva i suda i koja je bila potpuno logična i opravdana. Drugo, prethodnim zakonskim rešenjem, oštećeni je bio u mogućnosti da stekne svojstvo supsidijarnog tužioca pod zakonom predviđenim uslovima, usled neaktivnosti tužioca. Danas, oštećeni ima jedino mogućnost da uputi prigovor višem javnom tužiocu. S tim u vezi, ne čudi nas nezadovoljstvo stručne javnosti povodom novih izmena Zakonika. Nažalost, ovakva naša rešenja vode začecima istražnog sistema, koji bi trebalo da je davno prevaziđen. Na ovaj način se stvara velika pravna nesigurnost i nemoć kod svih učesnika skraćenog postupka jer i pored mogućih nedostataka procesne inicijative ili samovolje, javna tužilaštva su takođe suočena sa ne tako velikim brojem javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca, što dovodi do preopterećenja a na kraju previda i grešaka u radu. Time nas je zakonodavac zapravo vratio na početak: u želji da

⁶⁴ Škulić M., *op.cit.*, str. 476

⁶⁵ Paragraf lex, Članak: Zakonik o krivičnom postupku - advokati kritikuju propis i javnotužilačku istragu, Vebsajt Paragraf, 2015

rastereti sud i omogućiti brže presuđenje, teret dokazivanja je gotovo u potpunosti prevalio na stranke.

Kao što smo već konstatovali, skraćeni postupak se pokreće neposredno, podnošenjem optužnog predloga, odnosno privatne tužbe, dok samo izuzetno, javni tužilac može sprovesti određene dokazne radnje. Dokazne radnje u smislu čl. 499 Zakonika o krivičnom postupku ne mogu sprovesti i drugi tzv. neoficijelni tužioci tj. oštećeni kao ovlašćeni tužilac i privatni tužilac budući da oni i inače ne mogu voditi istragu u krivičnom postupku, pa nemaju pravo ni da predlažu izvođenje određenih dokaznih radnji.⁶⁶ Smatramo da je položaj ovlašćenog tužioca u tom smislu otežan i da bi buduća zakonska rešenja trebalo da se osvrnu na davanje mogućnosti ovlašćenom tužiocu da pre podnošenja optužnog akta zatraži sprovođenje određenih dokaznih radnji. Kao i u slučaju javnog tužioca, reč bi bila o prikupljanju samo onih dokaza koje bi u krajnjoj liniji predstavljale materijalnu osnovu samog optužnog akta. Bez takvog materijala, sadržaj optužnog akta bio bi nepotpun, čime je ova kategorija tužilaca onemogućena da zaštiti svoja Ustavom zagarantovana prava.

Ako je krivičnu prijavu podneo oštećeni, a javni tužilac u roku od šest meseci od dana po prijemu prijave ne podnese optužni predlog, niti obavesti oštećenog da je odbacio prijavu, oštećeni ima pravo prigovora neposredno višem javnom tužiocu.⁶⁷ Ovakva zakonska koncepcija dovela je do značajnog pogoršanja položaja oštećenog u sumarnom postupku. Prethodno zakonsko rešenje je omogućavalo oštećenom da u slučaju "ćutanja" javnog tužioca preuzme krivično gonjenje tj. postojala je mogućnost da u određenom slučaju stekne svojstvo supsidijarnog tužioca. Naime čl. 437 Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine, omogućavao je oštećenom da u slučaju, da javni tužilac u roku od mesec dana po prijemu prijave ne podnese optužni predlog niti obavesti oštećenog da je odbacio prijavu, oštećeni ima pravo da podnošenjem optužnog predloga sudu preuzme krivično gonjenje. Ovakvo ovlašćenje oštećenom predstavljala je zaštitu od neaktivnog javnog tužioca samo ukoliko bi bila ispunjena dva uslova odnosno, da je krivična prijava podneta od strane oštećenog i da u roku od mesec dana od podnošenja, oštećeni nije primio nikakvo obaveštenje o sudbini tako podnete krivične prijave. Oštećeni je mogao da stekne svojstvo supsidijarnog tužioca bez ikakvog roka u pogledu preuzimanja krivičnog gonjenja. Razlozi zakašnjenja javnog tužioca bi ponekad bili krajnje

⁶⁶ Škulić M., *op.cit.*, str. 1155

⁶⁷ Čl. 499 st. 3 Zakonika o krivičnom postupku

opravdani - situacija je često mogla biti i takva da je javni tužilac stavio predlog istražnom sudiji da preduzme određene istražne radnje i da to predstavlja razlog "kašnjenja". U nekom najopštijem smislu, ovim svojim pravom oštećeni se mogao koristiti sve do nastupanja zastarelosti krivičnog gonjenja pod uslovom da u tom roku javni tužilac ne preduzme krivično gonjenje.⁶⁸ Ispunjenjem navedenih uslova, oštećeni je bio u mogućnosti da preuzme krivično gonjenje samo u odnosu na isto lice i u odnosu na isto krivično delo iz krivične prijave, odnosno morao je da postoji objektivni i subjektivni identitet. U svakom slučaju, protek roka od jednog meseca od dana podnošenja krivične prijave, značio je da za oštećenog nastupa pravo da preuzme krivično gonjenje. Ovakva situacija nas zapravo navodi na zaključak da je nastupanje ovog prava za oštećenog bilo uslovljeno nepodnošenjem optužnog predloga a ne potpunom neaktivnošću javnog tužioca.⁶⁹

Današnje zakonsko rešenje stvara jednu potpuno drugačiju klimu. Član 499 stav 3 Zakonika o krivičnom postupku predviđa mogućnost na strani oštećenog od koje se ne može mnogo očekivati. Ukoliko javni tužilac u roku od šest meseci od dana podnošenja krivične prijave ne podnese optužni predlog, niti obavesti oštećenog da je odbacio krivičnu prijavu, oštećenom preostaje jedino mogućnost prigovora neposredno višem javnom tužiocu u najkraćem mogućem roku. Član 51 stav 2 Zakonika o krivičnom postupku predviđa rok od svega tri meseca. Stav 3 istog člana predviđa da će neposredno viši javni tužilac u roku od 15 dana od dana prijema prigovora odbiti ili usvojiti prigovor rešenjem protiv kojeg nije dozvoljena žalba. Dakle, prema novom Zakoniku o krivičnom postupku više ne postoji mogućnost nastupanja supsidijarne tužbe po osnovu neaktivnosti javnog tužioca koji je predviđao Zakonik o krivičnom postupku iz 2001. godine. Oštećeni može preuzeti krivično gonjenje u skraćenom postupku samo ukoliko javni tužilac odustane od optužbe u periodu od određivanja pa do završetka glavnog pretresa ili ročišta za izricanje krivične sankcije.⁷⁰

3.4. Odustanak javnog tužioca od krivičnog gonjenja ili optužbe

⁶⁸ Bejatović S., *op.cit.*, str. 536

⁶⁹ Vasiljević T., Grubač M., *op.cit.*, str. 965

⁷⁰ Čl. 497 Zakonika o krivičnom postupku

Član 497 Zakonika o krivičnom postupku predviđa da javni tužilac može odustati od krivičnog gonjenja do određivanja glavnog pretresa ili ročišta za izricanje krivične sankcije a od optužbe od određivanja od određivanja pa do završetka glavnog pretresa ili ročišta za izricanje krivične sankcije. Drugim rečima, za oštećenog će ovakva mogućnost javnog tužioca značiti sledeće: u slučaju odustanka javnog tužioca na glavnom pretresu oštećeni ima pravo na supsidijarnu tužbu.⁷¹ Međutim ako tužilac odustane pre toga, oštećeni ima samo pravo na prigovor višem javnom tužiocu. Ako javni tužilac odustane od krivičnog gonjenja pre određivanja glavnog pretresa, oštećeni će imati pravo u skladu sa čl. 51 Zakonika o krivičnom postupku.

Javni tužilac u pogledu ova dva procesna trenutka ima dve mogućnosti.⁷² Prva se odnosi na činjenicu da u slučaju odustanka od krivičnog gonjenja javni tužilac zadržava mogućnost da se sa istim optužnim predlogom ponovo pojavi pred sudom, onda kada se za to steknu uslovi koji će omogućiti veće šanse za uspeh (u slučaju prikupljanja većeg dokaznog materijala). U tom slučaju sud će doneti rešenje o odbacivanju optužnog predloga. Odustanak javnog tužioca u ovoj fazi ne predstavlja osnov za isticanje presuđene stvari jer krivični postupak i nije bio pokrenut. Oštećeni ima pravo da podnese prigovor neposredno višem javnom tužiocu u roku od osam dana od dana kada je primio obaveštenje da je javni tužilac odustao od krivičnog gonjenja. Povodom prigovora, neposredno viši javni tužilac će u roku od petnaest dana doneti ili rešenje kojim usvaja prigovor i izdaće obavezno uputstvo javnom tužiocu da nastavi krivično gonjenje, ili će prigovor rešenjem odbiti. Protiv prigovora neposredno višeg javnog tužioca, žalba nije dozvoljena.

S druge strane, javni tužilac od optužbe može odustati samo u toku krivičnog postupka odnosno od određivanja pa do završetka glavnog pretresa. Ukoliko javni tužilac odustane a oštećeni u skladu sa čl. 52 Zakonika o krivičnom postupku ne preuzme krivično gonjenje, sud će doneti odbijajuću presudu, te javni tužilac neće biti u mogućnosti da ponovo povodom iste krivične stvari podnese optužni predlog čime će konkretna krivična stvar steći status *res iudicata*.

3.5. Sadržaj optužnog akta

⁷¹ Knežević S., *op.cit.*, str. 170

⁷² Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd, str. 978

Optužni predlog odnosno, privatna tužba treba da sadrži sledeće:⁷³

- 1) ime i prezime okrivljenog sa ličnim podacima ukoliko su poznati;
- 2) kratak opis dela;
- 3) zakonski naziv krivičnog dela;
- 4) označenje suda pred kojim se ima održati glavni pretres;
- 5) predlog koje dokaze treba izvesti na glavnom pretresu, sa naznačenjem činjenica koje bi se imale dokazati i kojim od predloženih dokaza;
- 6) predlog vrste i mere krivične sankcije i mere čije se izricanje traži.

Ovi elementi predstavljaju bitne odnosno obavezne elemente koje optužni akt mora da sadrži. U odnosu na čl. 438 Zakonika o krivičnom postupku iz 2001.godine, novo zakonsko rešenje je zahtevnije u pogledu obaveznog elementa koji se odnosi na zakonski naziv krivičnog dela, uz obavezu da se optužnim aktom predloži vrsta i mera krivične sankcije čije se izricanje traži. Prethodni zakon je predviđao kao obavezni element predlog da se okrivljeni oglasi krivim i osudi po zakonu dok današnja zakonska redakcija ide korak dalje. Ima autora koji smatraju da, iako zahtevnija, nova zakonska redakcija je primerenija postojećoj sudskoj praksi.⁷⁴

Mišljenja smo da ovako postavljen zahtev samo otežava položaj oštećenog kao privatnog tužioca jer ga primorava da vrši kvalifikaciju krivičnog dela i da odmerava vrstu i visinu krivične sankcije, što pretpostavlja stručnost i posedovanje određenog pravničkog znaja, čime zakonodavac potpuno prenebregava činjenicu da se kao oštećeni javljaju i lica koja mogu imati čak i vrlo skroman stepen obrazovanja. Tako će oštećeni biti doveden u situaciju da sud odbije privatnu tužbu jer ispitujući sadržaj privatne tužbe, može naći da naznačeno krivično delo odnosno predmet krivičnog postupka nije krivično delo. Ovim se dokazuje još jedan novi način kojim je status oštećenog u skraćenom postupku dodatno pogoršan.

Optužni predlog za razliku od optužnice ne mora da sadrži obrazloženje. Tužilac je dužan da navede lične podatke okrivljenog, odnosno obavezni su ime i prezime okrivljenog, a ostali podaci samo ukoliko su poznati. Oštećeni u svojstvu tužioca ili privatnog tužioca nije dužan da zna ime okrivljenog s tim da je u obavezi da ga sudu predstavi na način koji omogućava utvrđivanje njegovog identiteta.⁷⁵ Primer za to bi bio navođenje adrese stanovanja lica za koje se smatra da je počinilo navedeno krivično delo. Suprotno tome, podneta privatna tužba protiv nepoznatog

⁷³ Čl. 500 Zakonika o krivičnom postupku

⁷⁴ Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *op.cit.*, str. 983

⁷⁵ Škulić M., *op.cit.*, str. 1161

učinioca odnosno protiv učinioca čija se ličnost ne može forumulisati na jasan i nedvosmislen način biće odbačena kao neosnovana, ukoliko u ostavljenom roku oštećeni kao tužilac odnosno privatni tužilac ne bude uklonio ovu neurednost. Privatna tužba se ne može odbaciti zbog toga što u njoj nije navedena adresa okrivljenog, jer će sud u tom slučaju zatražiti pomoć organa unutrašnjih poslova.

U optužnom aktu, može biti stavljen predlog da se okrivljeni stavi u pritvor. Ukoliko je okrivljen već pritvoren u toku preduzimanja dokaznih radnji od strane javnog tužioca a pre podizanja optužnog predloga, javni tužilac je obavezan da navede koliko je vremena okrivljeni već bio u pritvoru. Pritvor je fakultativni element optužnog akta i može se odrediti samo protiv lica za koji postoji opravdana sumnja da je učinilo krivično delo ukoliko potoje zakonom predviđeni razlozi. Ti razlozi su u skraćenom postupku restriktivnije određeni nego u redovnom krivičnom postupku. O pritvoru u skraćenom krivičnom postupku će biti reči u daljoj razradi rada.

Stavom 3 člana 500 Zakonika o krivičnom postupku propisan je jedan element koji se odnosi na optužni predlog, dakle ne i na prvatnu tužbu, a to je mogućnost javnog tužioca da u skladu sa čl. 512 Zakonika o krivičnom postupku zakaže ročište za izricanje krivične sankcije. Ovakav zahtev javni tužilac temelji na činjenicama da su prikupljeni dokazi dovoljni za izricanje krivične sankcije okrivljenom i da održavanje glavnog pretresa nije potrebno. Čl. 438 Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine, bila je takođe predviđena ovakva mogućnost. Naime sam Zakonik iz 2001. godine doneo je jednu krupnu i smelu novinu: sud je mogao doneti odluku kojom izriče krivičnu sankciju i to bez održanja glavnog pretresa odnosno u postupku za kažnjavanje bez glavnog pretresa.⁷⁶ Svrha ovog postupka je bila izbegavanje glavnog pretresa za razliku od skraćenog postupka u kome se izbegava vođenje istrage. Ovi postupci su zasnovani na ideji o uprošćavanju, procesnoj ekonomičnosti i racionalizaciji procesnih formi. Zakonik iz 2001. godine predviđao je ovu mogućnost samo ukoliko je reč o krivičnom delu za koje se može izreći novčana i kazna zatvora u trajanju do tri godine dok danasnji Zakonik predviđa novčanu kaznu i kaznu zatvora do pet godina. Ima autora koji smatraju da je pristanak okrivljenog procesni condition sine qua non za vođenje tog tipa postupka jer se na ovaj način vrši prestrojavanje na još sumarniju procesnu formu.⁷⁷ Ovakav stav smatramo ispravnim, jer je okrivljeni u mogućnosti da

⁷⁶ Grubač M., *op.cit.*, str. 506

⁷⁷ Škulić M., *op.cit.*, str. 477

svojim prigovorom na odluku suda o kažnjavanju, dovede do vraćanja na klasičan procesni tok odnosno do vođenja uobičajenog skraćenog postupka, što je svakako suprotno cilju ovako ustanovljene krivičnoprocesne forme.

3.6. Pritvor u skraćenom postupku

Pritvor se u skraćenom postupku može odrediti protiv lica za koje postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično delo ukoliko postoji neki od razloga iz čl. 211 stav 1 tačka 1, 2, 3 ili ako je okrivljenom izrečena kazna zatvora od pet godina ili teža kazna i ako je to opravdano zbog posebno teških okolnosti krivičnog dela.⁷⁸ Pritvor se dakle može odrediti prema lici za koje postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično delo ukoliko postoji neki od alternativno određenih razloga:

1) ako se krije ili ako se ne može utvrditi njegova istovetnost ili u svojstvu optuženog očigledno izbegava da dođe na glavni pretres ili ako postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bekstva;

2) ako postoje okolnosti koje ukazuju da će uništiti, sakriti, izmeniti ili falsifikovati dokaze ili tragove krivičnog dela ili ako osobite okolnosti ukazuju da će ometati postupak uticanjem na svedoke, saučesnike ili prikrivače;

3) ako osobite okolnosti ukazuju da će u kratkom vremenskom periodu ponoviti krivično delo ili dovršiti pokušano krivično delo ili učiniti krivično delo kojim preti;

4) ako je okrivljenom izrečena kazna zatvora od pet godina ili teža kazna i ako je to opravdano zbog posebno teških okolnosti krivičnog dela.

Potpuna shodna primena sličnog osnova iz odredbe čl. 211 st. 1 tač. 1 nije moguća zbog zakonskih uslova za vođenje krivičnog postupka.⁷⁹ U svakom slučaju, pritvor se može odrediti pre podnošenja optužnog predloga s tim da se pritvor može odrediti i nakon izricanja presude u skraćenom postupku. Pre podnošenja optužnog predloga pritvor može trajati samo onoliko vremena koliko je potrebno da se sprovedu dokazne radnje ali ne duže od trideset dana. Ukoliko

⁷⁸ Čl. 498 Zakonika o krivičnom postupku

⁷⁹ Knežević S., *op.cit.*, str.175

se postupak vodi za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, pritvor se može, na obrazloženi zahtev javnog tužioca (najčešće radi prikupljanja dokaza koji iz opravdanih razloga nisu prikupljeni) produžiti za još trideset dana. Protiv rešenja o određivanju pritvora, moguće je izjaviti žalbu vanpretresnom veću, s tim da žalba ne odlaže izvršenje rešenja.⁸⁰

Zakonikom o krivičnom postupku iz 2001. godine, pitanje pritvora bilo je rešeno na bitno drugačiji način. Naime, čl. 436, pritvor se u skraćenom postupku određivao u cilju nesmetanog vođenja krivičnog postupka protiv lica za koji je postojala osnovana sumnja da je učinilo krivično delo i to:

1) ako se krije ili ako se ne može utvrditi njegova istovetnost ili u svojstvu optuženog očigledno izbegava da dođe na glavni pretres ili ako postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bekstva;

2) ako je u pitanju krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora od tri godine a osobite okolnosti ukazuju da će u kratkom vremenskom periodu ponoviti krivično delo ili dovršiti pokušano krivično delo ili učiniti krivično delo kojim pretili.

Osnovi za pritvor su svakako danas dati u užem obimu u odnosu na opšti postupak jer ovde po prirodi stvari izostaje pritvorski osnov koji je vezan za teške kazne koje se u skraćenom postupku svakako ne mogu izreći (čl. 211 tačka 4 Zakonika o krivičnom postupku). Međutim, i u slučaju pritvora, kao i u nekim prethodnim slučajevima, ponovo nailazimo na nov način na koji važeći procesni zakon regulište bitna pitanja. Pre svega, primećujemo da je reč o krugu krivičnih dela za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju do tri godine. Kada govorimo o uslovima za izricanje pritvora, nova redakcija Zakonika o krivičnom postupku iz 2011. godine, predviđa u četvrtoj tački, razlog za određivanje pritvora koji se sastoji u visini odnosno meri izrečene krivične sankcije (kazna zatvora od pet godina ili teža kazna), uz istovremeno postojanje drugog uslova koji se tiče “posebno teških okolnosti krivičnog dela” što je na kraju i drugačija formulacija od one koja je učinjena u čl. 211 Zakonika o krivičnom postupku. Dakle, Zakonik predviđa da je za određivanje pritvora neophodno kumulativno ispunjenje oba uslova. Pod osobito teškim okolnostima krivičnog dela bi trebalo razumeti sve okolnosti pod kojima je delo učinjeno ili koje su izazvane krivičnim delom.⁸¹ Mogu se ispoljiti bilo između učesnika krivičnog postupka, bilo

⁸⁰ Čl. 498 Zakonika o krivičnom postupku

⁸¹ Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *op.cit.*, str. 979

izvan samog krivičnog postupka. Dakle, da bi sud u skraćenom postupku izrekao kaznu zatvora u trajanju od pet godina ili težu kaznu već je potrebno da postoje posebno teške okolnosti koje opravdavaju određivanje odnosno produženje pritvora. Zakonik iz 2001. godine, uslov vezan za meru krivične sankcije formuliše na potpuno drugačiji način, dok se uslov iz tačke 2, danas definiše kao potpuno samostalan (opasnost da okrivljeni ponovi, dovrši ili učini krivično delo kojim preti).

Izvršena je izmena u prvom redu zakonskih uslova pod kojima se okrivljenom u skraćenom postupku može izreći pritvor. Naime, Zakonik iz 2001. godine nije predviđao mogućnost da okrivljeni uništi, izmeni ili falsifikuje dokaze, odnosno da na bilo koji način opstruira dokaznu građu. Pritvor mu se takođe nije mogao izreći zbog izbegavanja da dođe na glavni pretres.⁸²

Izmena je izvršena i u odnosu na dužinu trajanja samog pritvora. Čl. 436 Zakonika o krivičnom postupku, bilo je predviđeno da pritvor, pre podnošenja optužnog predloga, može trajati samo onoliko koliko je potrebno da se sprovedu istražne radnje ali ne duže od osam dana a samo izuzetno do trideset dana, i to ukoliko je reč o krivičnom delu sa elementima nasilja. Pitanje pritvora koji je određen pre podnošenja optužnog predloga danas je uređeno na drugačiji način. Trajanje pritvora,⁸³ ograničeno je na onoliko koliko je potrebno da se sprovedu dokzane radnje ali najduže do trideset dana. Ako se postupak vodi za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, pritvor se može na obrazloženi predlog javnog tužioca produžiti za još trideset dana.

Naočigled nesrazmerna razlika na koji ova dva procesna zakona regulišu pitanje pritvora, svoje opravdanje nalazi u tome da se ova mera određuje, kako bi javni tužilac bio u mogućnosti da prikupi potrebne dokaze. Dakle, razlog je u procesnoj aktivnosti tužioca. Međutim, treba imati u vidu i sledeće. O određivanju pritvora danas odlučuje sudija pojedinac koji na kraju i presuđuje krivičnu stvar dok je u ranijem zakonskom rešenju ta uloga bila poverena istražnom sudiji. Protiv rešenja o pritvoru, moguće je (kao i Zakonikom iz 2001. godine) izjaviti žalbu vanpretresnom veću, s tim da žalba ne odlaže izvršenje rešenja. Ako se vratimo na prethodna razmatranja u ovom radu, podsetićemo se načina na koji je javni tužilac pre podnošenja optužnog predloga mogao sprovesti određene dokazne radnje. Da bi to bilo moguće, neophodno je bilo da istražnom sudiji predloži koje dokazne radnje treba preduzeti, odnosno, bilo je nepohodno da preduzimanje

⁸² Grubač M., *op.cit.*, str. 503

⁸³ Knežević S., *op.cit.*, str. 175

tih dokaznih radnji za konkretni postupak bude neophodno i celishodno. Preuzevši model javnotužilačke istrage, stvari poprimaju drugačiji ton. Javni tužilac je u mogućnosti, pa i obavezi, da sam ceni vrednost postojećih dokaza u trenutku podnošenja krivične prijave kao i da ceni neophodnost sprovođenja nekih dodatnih dokaznih radnji. S jedne strane, to jeste znatno šire ovlašćenje ali je istovremeno i znatno šira odgovornost na strani javnog tužioca. Razlog za eventualno produženje pritvora, opravdanje nalazi u sprečenosti javnog tužioca da prikupi dokaze u kraćem roku o čemu sudu mora ponuditi dodatne argumente za ovakvo postupanje. S obzirom da sud danas samo odlučuje o predlogu za određivanje pritvora, ne čudi ovakva preopterećenost na strani javnog tužilaštva, što na kraju ishoduje mogućnošću ovako dugog trajanja pritvora.

Razmatrajući način uređenja pritvora u prethodnom slučaju, pitanje koje se dalje svakako otvara odnosi se na sledeće: u kojoj meri se postiže ubrzanje krivične procedure u skraćenom postupku?⁸⁴ Ako zakonodavac daje mogućnost javnom tužiocu u cilju sprovođenja dokaznih radnji pre podnošenja optužnog predloga, da okrivljeni bude pritvoren i do šezdeset dana, uočavamo da sprovođenje dokaznih radnji traje poprilično dugo, imajući u vidu čl. 499 st. 2 Zakonika o krivičnom postupku. Pomenuti član ne ograničava nikakav vremenski period ali predviđa “najkraći mogući rok”. Tako je ovo pitanje i potpuno opravdano jer se u suprotnom ne postiže nikakva efektivnost niti ubrzanje što su glavne specifičnosti ove vrste krivičnog postupka.

Evropska konvencija o ljudskim pravima, u čl. 5, stav 3, predviđa da je lišenje slobode radi privođenja lica dozvoljeno u slučaju postojanja opravdane sumnje da je lice izvršilo krivično delo ukoliko se to “opravdano smatra potrebnim”. Takođe, i u ovom slučaju, u pitanju je pravni standard koji daje mogućnost postavljanja vrlo širokih granica u pogledu načina na koji okrivljeni može biti lišen slobode. Mišljenja smo da je jedini način određivanja “najkraćeg mogućeg roka” putem usaglašenog trajanja koje bi trebalo da uredi sudska praksa.

Prema članu 7 stav 3 Zakonika o krivičnom postupku, donošenjem rešenja o određivanju pritvora pre podnošenja optužnog predloga u skraćenom postupku, krivični postupak će se smatrati pokrenutim. S tim u vezi, javni tužilac u slučaju da je okrivljenom određen pritvor, pred sobom ima mogućnost da podigne optužni predlog ili da odustane od optužbe, dakle, više ne postoji mogućnost odbacivanja krivične prijave.

⁸⁴ Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *op.cit.*, str. 982

Kada govorimo o određivanju pritvora u toku trajanja samog skraćenog postupka, moguće je odrediti pritvor od momenta podnošenja optužbe,⁸⁵ pa do izricanja provstepene presude, gde se u pogledu pritvora primenjuju pravila o trajanju pritvora u redovnom krivičnom postupku, dakle bez vremenskog ograničenja, s tim da je veće dužno da periodično (na svakih 30 dana) ispituje da li postoje razlozi za opstanak određenog pritvora. Tako zakonodavac predviđa da je pritvor pre podnošenja optužnog predloga, dakle pre pokretanja skraćenog postupka, moguće samo za krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti.

Međutim, u članu 499 stav 4 Zakonika o krivičnom postupku, zakonodavac ukazuje na shodnu primenu člana 216 ovog zakonika što nas navodi na mišljenje da je opravdano dati mogućnost i privatnom tužiocu da predloži određivanje pritvora za krivična dela koja se gone po privatnoj tužbi. Prethodno zakonsko rešenje je predviđalo manji broj razloga koji su opravdavali određivanje pritvora, odnosno pitanje pritvora je bilo uređeno na daleko restriktivniji način. Tako su i pojedini autori smatrali da se mogućnost određivanja pritvora, na osnovu svega jedne indicije teško može prihvatiti, imajući u vidu osnove kojima je pritvor u skraćenom postupku već dovoljno ograničen.⁸⁶ Kako su razlozi za određivanje pritvora u Zakoniku iz 2011. godine znatno prošireni, te tako pritvor okrivljenom može biti određen i iz razloga što postoji mogućnost da okrivljeni uništi, sakrije, izmeni ili falsifikuje dokaze ili tragove krivičnog dela ili zato što postoji mogućnost da utiče na svedoke ili da ometa istragu ili iz razloga što postoji bojazan da neće doći na glavni pretres, dakle iz svih razloga koji su predviđeni i u redovnom krivičnom postupku (sem razloga iz st. 4 čl. 211), a ovi razlozi prethodni Zakonik nije predviđao kao moguće, smatramo opravdanim gledište da bi i kod krivičnih dela koja se gone po privatnoj tužbi trebalo dozvoliti određivanje pritvora usled zakonskog proširenja samih pritvorskih osnova.

Pritvor je moguće odrediti i nakon izricanja presude. Naime, u članu 499 stav 5 Zakonika o krivičnom postupku propisana je shodna primena člana 211 stav 3 istog zakonika. Pomenuti član ukazuje na obavezu da se okrivljenom odredi pritvor ukoliko je presudom osuđen na kaznu zatvora u trajanju do pet godina, ukoliko se okrivljeni branio sa slobode a postoji opasnost da će okrivljeni ponoviti, dovršiti ili učiniti krivično delo kojim preti ili postoji opasnost od bekstva. Zakonik iz 2001. godine kao razloge za stavljanje okrivljenog u pritvor nakon izricanja presude predviđao je iste one razloge koji su služili kao osnov za određivanje pritvora. Dakle, bilo je

⁸⁵ Knežević S., *op.cit.*, str. 175

⁸⁶ Vasiljević T., Grubač M., *op.cit.*, str. 963

neophodno da kumulativno budu ispunjeni sledeći uslovi: a) da postoji neki od alternativno propisanih razloga za pritvor u skraćenom postupku i b) da je okrivljenom izrečena kazna zatvora.⁸⁷

3.7. Ispitivanje optužnog akta

Kontrola zakonitosti i osnovanosti optužnog predloga ili privatne tužbe moguća je isključivo po službenoj dužnosti.⁸⁸ U skraćenom postupku nema faze potvrđivanja optužnice od strane vanpretresnog veća. Stoga, optužni akt u skraćenom postupku ispituje sudija pojedinac, pred kojim će se vršiti glavni pretres, po službenoj dužnosti. On vrši formalnu i suštinsku kontrolu optužnog akta.⁸⁹ Zahtev da se okrivljeni izvede pred sud na taj način ima stvarno prethodnu kontrolu suda. Okrivljeni nema nikakvu formalnu inicijativu niti mogućnost da to izazove pre glavnog pretresa s tim da na glavnom pretresu može isticati sve razloge koje bi isticao u prigovoru protiv optužnice.⁹⁰

Član 502 i član 503 Zakonika o krivičnom postupku uređena su pitanja koja se odnose na sudsku kontrolu optužbe u pogledu procesnih i materijalnopravnih pretpostavki za vođenje postupka, o čemu će biti reči u daljoj razradi.

U skraćenom postupku nema izvođenja okrivljenog na sud bez prethodne kontrole zakonitosti i opravdanosti optužbe s tim da je taj postupak poprilično pojednostavljen a nemoguće je proveriti kako taj sistem u praktičnom smislu funkcioniše. Upravo ta nemogućnost uvida u sudsku kontrolu optužbe kao i nejavan i nekontradiktoran rad suda u ovoj fazi postupka, apriori stvaraju podozrenje po pitanju kvaliteta sudskog postupanja u praksi.⁹¹

Član 501 Zakonika o krivičnom postupku reguliše pitanje sudske kontrole optužnog akta. Tako sudija pojedinac po prijemu optužnog akta ispituje da li je isti propisno sastavljen pa ukoliko ustanovi da nije, vratiće ga tužiocu da u roku od tri dana ispravi nedostatke. Na zahtev

⁸⁷ Škulić M., *op.cit.*, str. 1158

⁸⁸ Knežević S., *op.cit.*, str. 175

⁸⁹ Brkić S., *op.cit.*, str. 213

⁹⁰ Vasiljević T., Grubač M., *op.cit.*, str. 967

⁹¹ Đurđić V., *op.cit.*, str. 462

tužioca, iz opravdanih razloga, moguće je produžiti ovaj rok. Dakle, inicijalna radnja u ovoj fazi jeste ispitivanje optužnog akta od strane sudije pojedinca u smislu da li su optužni predlog ili privatna tužba sastavljeni na propisan način u skladu sa čl. 500 Zakonika o krivičnom postupku. Ukoliko neki od propisanih elemenata nedostaje, sud će naložiti ovlašćenom tužiocu da ukloni uočene nedostatke, pri čemu će rok za otklanjanje biti tri dana. Postoji mogućnost produženja roka na zahtev ovlašćenog tužioca, ukoliko sud nađe da su razlozi opravdani zbog kojih tužilac nije bio u mogućnosti da u roku od tri dana otkloni postojeće nedostatke u optužnom aktu. S obzirom da nije određeno koliko može biti produžen rok, pojedini autori smatraju da bi rok trebalo produžiti u skladu sa opštim pravilima, s tim da produženje ne bi smelo da premaši izvorno predviđen rok tj. tri dana.⁹²

Ukoliko ovlašćeni tužilac propusti rok za ispravljanje nedostataka, ima za posledicu donošenje odgovarajućih odluka, u zavisnosti od toga da li je reč o javnom ili privatnom tužiocu. Naime, kada javni tužilac propusti da u predviđenom roku ispravi nedostatke, to će predstavljati razlog za odbacivanje optužnog predloga. Ukoliko rok propusti privatni tužilac, sudija pojedinac će doneti rešenje o obustavi krivičnog postupka jer će smatrati da je privatni tužilac odustao od gonjenja što u krajnjem rezultira odbijanjem privatne tužbe. Čl. 226 Zakonika o krivičnom postupku definiše razloge iz kojih oštećeni kao tužilac ili privatni tužilac može tražiti povraćaj u pređašnje stanje.

Ukoliko je optužni akt propisno sastavljen, sudija pojedinca će ispitati:

- da li je sud nadležan;
- da li je potrebno bolje razjašnjenje stanja stvari kako bi se ispitala osnovanost optužnog akta;
- da li postoji neki od razloga iz čl. 502 i čl. 503 Zakonika o krivičnom postupku za odbacivanje ili odbijanje optužnog akta.

Pod sudskom nadležnošću, zakonodavac podrazumeva kako stvarnu tako i mesnu nadležnost suda. Prvostepeni sud je obavezan da vodi računa o svojoj mesnoj nadležnosti do pokretanja krivičnog postupka, gde kada je reč o skraćenom postupku, postupak se smatra pokrenutim određivanjem glavnog pretresa.⁹³ Ukoliko utvrdi da je za suđenje nadležan drugi sud, sudija će se rešenjem oglasiti nenadležnim i po pravnosnažnosti rešenja predmet ustupiti tom sudu. Sud će

⁹² Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *op.cit.*, str. 985

⁹³ Čl. 7, st. 4 Zakonika o krivičnom postupku

dakle moći da se izjasni o svojoj mesnoj nadležnosti do određivanja glavnog pretresa. Od zakazivanja pa do početka glavnog pretresa, sud može doneti rešenje kojim se oglašava nenadležnim samo po prigovoru stranaka.

Iako zakonski odredba ukazuje na možda nelogičan sled ispitivanja optužnog akta, smatramo da bi ispravno bilo da, nakon što sudija utvrdi postojanje nadležnosti, pređe na ustanovljavanje postojanja eventualnih procesnih smetnji i da ukoliko takvih smetnji nema, sudija pojedinac može preći na pitanje razmatranja mogućih nejasnoća vezanih za stanje stvari opisanih u optužnom aktu. Iako se možda samo radi o redosledu reči u rečenici, bilo bi potpuno necelishodno pozivati stranke radi potpunijeg razjašnjenja stanja stvari a prethodno se ne pozabaviti pitanjem od kojeg zavisi osnovanost optužnog akta.

Ispitujući optužni akt, sudija ispituje postojanje eventualnih procesnih smetnji, privremenog ili trajnog karaktera.

Procesne smetnje privremenog karaktera usled čijeg će postojanja sud rešenjem odbaciti optužni predlog su sledeći:

- 1) nepostojanje zahteva ovlašćenog tužioca;
- 2) nepostojanje potrebnog predloga ili odobrenja za krivično gonjenje;
- 3) druge okolnosti koje privremeno sprečavaju gonjenje.

Od drugih okolnosti, treba uzeti slučaj predviđen čl. 416, st. 1 tač. 3 Zakonika o krivičnom postupku kada je kod okrivljenog nastupilo teže psihičko ili duševno oboljenje usled kojih nije u stanju da učestvuje u postupku.⁹⁴ Zajedničko za sve ove procesne smetnje jeste činjenica da onemogućavaju sud da se upusti u meritorno odlučivanje s tim da nakon prestanka ovih smetnji, optužni predlog ili privatna tužba mogu ponovo biti podneti. Stoga, rešenje o odbacivanju nema dejstvo presuđene stvari. Ukoliko bismo “teže psihičko ili duševno oboljenje” usled kojih okrivljeni nije bio u stanju da učestvuje u postupku posmatrali u svetlu biološkog osnova, kao sastavnog dela postojanja neuračunljivosti ili nekog njenog oblika kod okrivljenog, broj duševnih bolesti bi u praksi bio vrlo ograničen. Trajne ili privremene duševne bolesti mogu biti egzogene, odnosno one koje su izazvane spoljnim faktorima i uglavnom se odnose na traumatske psihoze odnosno povrede mozga, psihoze izazvane paralizom, epilepsija, propadanje ličnosti usled moždane arterioskleroze. Endogene psihoze se one čiji je uzrok unutrašnji, te se ne mogu dokazati postojanjem organskih uzoraka. Takvi su pre svega, manično - depresivni poremećaj,

⁹⁴ Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *op.cit.*, str. 987

shizofrenija, paranoja.⁹⁵ Međutim, svedoci smo i primera da će sud praviti izuzetke i uvažiti razne oblike sprečenosti, bolesti, koje navodno dovode do privremene nemogućnosti da okrivljeni bude krivično gonjen. Moguće je da bolest u nekom slučaju zaista izazove takve privremene smetnje ali, činjenica je da krivično gonjenje može biti odloženo i usled veštine i uigranosti odbrane i veštaka odgovarajuće struke. Tako je Osnovni sud u jednom primeru sudske prakse K-281/16 od 09.08.2019. godine, doneo rešenje kojim odbacuje optužni predlog Osnovnog javnog tužilaštva, zbog produženog krivičnog dela krađa, čl. 203 Krivičnog zakonika. Sud je na predlog odbrane u toku postupka odredio medicinsko veštačenje kako bi utvrdio okolnost da li je kod okrivljene nastupila teška bolest usled koje ne može učestvovati u postupku. Na osnovu lekarskog nalaza i mišljenja, ustanovljeno je da je okrivljena hiruški lečena, budući da je obolela od karcinoma leve dojke. U toku vođenja postupka, okrivljena je nastavila sa hemioterapijom, koja bi se primenjivala i u toku čitave tekuće godine. Primena ovih lekova u sebi nosi brojna neželjena dejstva kakva su gubitak kose, mučnina, povraćanje, proliv, alergijske reakcije, promena ritma i brzine rada srca, visok ili nizak krvni pritisak, bolovi u mišićima, oticanje lica, skraćivanje daha, osećaj slabosti, nemoći, anksioznost, depresija... Usled navedenih razloga, veštak je izneo da je okrivljena po njegovom stručnom mišljenju zdravstveno nesposobna da pristupi sudu i da prati tok pretresa kao i da iznosi svoju odbranu. Sud je stoga rešenjem odbacio optužni predlog, primenom odredbe čl. 416 st. 1 tač. 3 Zakonika o krivičnom postupku.

Procesne smetnje trajnog karaktera odnosi se na postojanje onih razloga usled čijeg postojanja sud mora konstatovati da nema mesta optužbi i da se u tom slučaju postupak mora obustaviti. Razlozi za obustavu postupka I donošenje rešenja o odbijanju optužnog akta predviđeni su čl. 338 i to su:

- 1) delo koje je predmet optužbe nije krivično delo, a nema uslova za primenu mere bezbednosti;
- 2) je krivično gonjenje zastarelo, ili da je delo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem, ili da postoje druge okolnosti koje trajno isključuju krivično gonjenje;
- 3) nema dovoljno dokaza za opravdanu sumnju da je okrivljeni učinio delo koje je predmet optužbe.

U pogledu razloga za odbijanje optužnog predloga, zakonodavac upućuje na primenu odredaba člana 338, stava 1 Zakonika o krivičnom postupku, iz čega proizlazi da se optužni

⁹⁵ Stojanović Z., *Komentar krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd, 2018, str. 128

predlog uvek može odbiti i zbog nepostojanja dovoljno dokaza za opravdanu sumnju da je okrivljeni učinio krivično delo koje je predmet optužbe, nezavisno od toga da li je tome prethodilo preduzimanje pojedinih dokaznih radnji.⁹⁶

Rešenje sa kratkim obrazloženjem, sud će dostaviti javnom ili privatnom tužiocu kao i okrivljenom. Kako je reč o neotklonjivim procesnim smetnjama, rešenje o odbijanju optužnog akta ima snagu presuđene stvari, te se tako protiv istog okrivljenog za istu krivičnu stvar ne može ponovo pokrenuti isti krivični postupak.

Upuštanje sudije pojedinca u ispitivanje postojanja potrebe za boljim razjašnjenjem stanja stvari, predstavlja izraz sudske odgovornosti za dokaze. Kako bi se detaljnije ispitala osnovanost optužnog akta, sud će narediti da se preduzmu određene dokazne radnje odnosno da se prikupe određeni dokazi. Ova terminološka razlika je napravljena na sledeći način i usled sledećih razloga: naređivanje da se preduzmu određene dokazne radnje se odnosi samo na javnog tužioca dok se naređivanje da se preduzmu određeni dokazi odnosi na privatnog tužioca. Ovo razlikovanje je utemeljeno na činjenici da je javni tužilac ovlašćen da preduzima dokazne radnje dok je privatni tužilac upućen na mogućnost da prikuplja dokaze na neformalniji način, tako što će do njih dolaziti uz odsustvo bilo kakvih procesnih formi, primena procesne prinude već isključivo na osnovu saradnje s licima koji raspolažu nekakvim dokaznim materijalom.⁹⁷

Ovlašćeni tužilac će u roku od trideset dana od dana kada mu je saopštena odluka, preduzeti određene dokazne radnje odnosno prikupiti potrebne dokaze. Taj rok se iz opravdanih razloga može produžiti. U slučaju da naložene dokaze privatni tužilac u predviđenom roku ne prikupi a nema dokaza koji bi opravdali razloge za ovakvo postupanje, sud će slično kao i u slučaju kada privatnom tužiocu naloži otklanjanje procesnih nedostataka, pa privatni tužilac u ostavljenom roku to ne učini, ceniti da je privatni tužilac odustao od privatne tužbe. Sud će tako doneti rešenje o obustavi postupka jer će smatrati da je privatni tužilac odustao od krivičnog gonjenja.

Ukoliko javni tužilac u propisanom roku ne preduzme naložene dokazne radnje, dužan je da o razlozima propuštanja obavesti neposredno višeg javnog tužioca. Zakonik o krivičnom postupku iz 2001. godine u čl. 439 st. 3 predviđa da ukoliko od izvođenja odnosno dopune istražnih radnji zavisi donošenje odluke da li će optužbu odbiti ili zakazati glavni pretres, sudija će doneti odluku o sprovođenju istražnih radnji i zatražiti da to učini istražni sudija.⁹⁸ Kako je reč o dokazima koji

⁹⁶ Brkić S., *op.cit.*, str. 228

⁹⁷ Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *op.cit.*, str. 986

⁹⁸ Grubač M., *op.cit.*, str. 502

treba da potkrepe navode u optužnom aktu, pitanje koje se nameće odnosi se na položaj suda, nakon što javni tužilac propusti rok za preduzimanje dokaznih radnji, odnosno ne postupi po nalogu suda. Sud u tom slučaju ne bi smeo da sam odredi da se takvi dokazi izvedu, odnosno ne bi trebalo da postupi u skladu sa čl. 15 st. 4 Zakonika o krivičnom postupku. Sudska aktivnost treba da bude usmerena na izvođenje predloženih dokaza i donošenje presude u skladu sa načelom *in dubio pro reo*.⁹⁹

Na ovaj način, ponovno je izražena velika nesrazmera u pravima javnog tužioca i oštećenog kao tužioca odnosno privatnog tužioca. U slučaju privatnog tužioca sud je slobodan da ceni opravdanost propuštanja naloženog roka za dopunu dokaznog materijala, te je tako u mogućnosti da mu ne dopusti produženje roka ili povraćaj u pređašnje stanje, pa stoga može doneti rešenje o obustavi postupka jer će smatrati da je privatni tužilac odustao od krivičnog gonjenja. U slučaju javnog tužioca, učinjene izmene u okviru procesnog zakonodavstva, sudu je na određeni način ostavljena mogućnost da, ukoliko javni tužilac ne postupi po nalogu suda, prosto – čeka, čime se u potpunosti izigrava smisao vođenja skraćenog postupka. Druga mogućnost je da sam izvede dokaze ukoliko smatra da su neophodni za rasvetljavanje stanja stvari i dalji nastavak postupka. Time bi se sud vratio na model predviđen prethodnim zakonskim rešenjem, koji iz očiglednih razloga nije trebao biti napušten, dok bi se istovremeno udaljio od uloge koja mu je novim Zakonikom dodeljena – da izvodi i ceni predložene dokaze na osnovu kojih će doneti presudu.

⁹⁹ Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *op.cit.*, str. 986

4. GLAVNI PRETRES U SKRAĆENOM (SUMARNOM) KRIVIČNOM POSTUPKU

4.1. Određivanje glavnog pretresa

Ukoliko nakon sprovedene kontrole optužnog akta sud ne donese nijedno od prethodno pomenutih rešenja, sudija zakazuje glavni pretres. Kada je reč o skraćenom postupku, osnovno pravilo je da se ovaj posebni krivični postupak smatra pokrenutim određivanjem glavnog pretresa.¹⁰⁰ Sudija pojedinac naredbom određuje dan, čas i mesto održavanja glavnog pretresa. Skraćeni postupak će se smatrati pokrenutim i ukoliko sudija donese rešenje o određivanju pritvora pre podnošenja optužnog predloga.¹⁰¹ Nakon zakazivanja glavnog pretresa, sud se više ne može po službenoj dužnosti oglasiti nenadležnim. Prigovor nadležnosti mogu uputiti samo stranke i to nakon zakazivanja do početka glavnog pretresa.

Glavni pretres će zakazati najkasnije u roku od 30 dana a ako je okrivljenom određen pritvor onda se ima zakazati u roku od 15 dana, računajući od dana dostavljanja optužnog akta okrivljenom. Stav teorije i prakse je u pogledu pomenutog čl. 7 tačka 3 Zakonika o krivičnom postupku opredeljena na način koji se nameće kao vrlo logičan. Naime, kada je reč o početku skraćenog postupka koji se vezuje za donošenje rešenja o pritvoru, postavlja se pitanje da li u tom slučaju sud uopšte može ocenjivati svoju mesnu nadležnost.¹⁰² Kako se u ovom slučaju ne zahteva podnošenje optužnog akta već predloga za određivanje pritvora kako bi skraćeni postupak bio pokrenut, prvostepeni sud bi na osnovu toga morao da se izjasni i o pitanju svoje mesne nadležnosti, što ne isključuje mogućnost da i nakon dostavljanja optužnog predloga izvrši proveru mesne nadležnosti.

Određivanje odnosno zakazivanje glavnog pretresa podrazumeva da sudija pojedinac nije doneo nijedno od rešenja kojim je utvrdio postojanje određenih okolnosti ili procesnih smetnji (privremenih ili trajnih), koje onemogućavaju dalje sprovođenje krivične procedure. Tako, ukoliko sud ne donese rešenje o odbacivanju optužnog akta zbog samih nedostataka u sastavu optužnog akta koji nisu blagovremeno otklonjeni, ili ne donese rešenje kojim se sud oglašava

¹⁰⁰ Čl. 7 tač. 4 Zakonika o krivičnom postupku

¹⁰¹ Čl. 7 tač. 3 Zakonika o krivičnom postupku

¹⁰² Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *op.cit.*, str. 977

nenadležnim, rešenje o odbacivanju optužnog akta zbog okolnosti koje privremeno sprečavaju krivično gonjenje ili rešenje o odbijanju privatne tužbe zbog neprikupljanja određenih dokaza, sud će odrediti glavni pretres u skladu sa čl. 504 Zakonika o krivičnom postupku.

Obaveza je sudije pojedinca da, nakon donošenja naredbe o određivanju glavnog pretresa i nakon dostavljanja optužnog akta okrivljenom, uputi poziv licima čije je prisustvo na glavnom pretresu potrebno. Tako poziva optuženog i njegovog branioca, tužioca, oštećenog i njihove zakonske zastupnike i punomoćnike, svedoke, veštake, stručnog savetnika, prevodioca i tumača.

Zakonodavac ali i sud, imaju posebnu obavezu koja se tiče poziva koji je upućen okrivljenom. U pozivu, okrivljeni mora biti poučen da na glavni pretres treba da dođe sa dokazima za svoju odbranu odnosno, da može blagovremeno predložiti dokaze koji bi se trebali izvesti na glavnom pretresu. Ukoliko do određenih dokaza okrivljeni nije mogao da dođe, prijenjivaće se analogno princip koji je važio i u trenutku sudske kontrole optužbe, a koji je važio za privatnog tužioca. Naime, ukoliko se radi o potrebi dokazivanja određenih činjenica za koje je potrebno sprovesti određene dokazne radnje, privatni tužilac je stavljao predlog koje bi se činjenice imale dokazati predloženim dokaznim radnjama. Na isti način, sud će u pozivu obavestiti i okrivljenog da ima pravo da na glavni pretres dođe sa dokazima u svoju odbranu. Iz tog razloga, glavni pretres će zakazati u roku od trideset dana, odnosno u roku od petnaest dana ukoliko se okrivljeni nalazi u pritvoru. Poziv okrivljenom mora biti dostavljen tako da između dana dostavljanja poziva i dana glavnog pretresa bude najmanje osam dana a kako bi okrivljeni imao mogućnost da pripremi svoju odbranu odnosno, kako bi se u punom obimu moglo ostvariti načelo kontradiktornosti u krivičnom postupku.

Takođe, sud će okrivljenog poučiti da ima pravo da angažuje branioca s tim da se glavni pretres može održati i u odsustvu branioca osim kada je reč o slučaju obavezne odbrane. Odbrana je u skraćenom postupku obavezna ukoliko je okrivljeni nem, gluv, slep ili nesposoban da se sam uspešno brani ili je u pritvoru.¹⁰³ Takođe, obavezna odbrana bi bila moguća i u skladu sa čl. 77 Zakonika o krivičnom postupku ukoliko sud nađe da okrivljeni prema svom imovinskom stanju ne može da plati nagradu i troškove branioca a krivični postupak se vodi za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora preko tri godine ili ako to nalažu razlozi pravičnosti, te može takvom okrivljenom na njegov zahtev postaviti branioca, iako ne postoje razlozi za obaveznu odbranu (odbrana siromašnog).

¹⁰³ Čl. 74, st. 1 Zakonika o krivičnom postupku

Član 507 stav 2 Zakonika o krivičnom postupku predviđa da se glavni pretres u skraćenom postupku može održati i tzv. nedošavšem optuženom iako se u tom slučaju odstupa od načela kontradiktornosti i načela raspravnosti. U teoriji i sudskoj praksi je sporno pitanje da li se u skraćenom postupku može suditi i odbeglom optuženom, ili je takva mogućnost isključivo vezana za redovni krivični postupak. Tako pojedini autori smatraju da se odredbe o suđenju odbeglom okrivljenom mogu primeniti i u skraćenom postupku.¹⁰⁴ Za održanje glavnog pretresa u odsustvu okrivljenog potrebno je ispunjenje sledećih uslova:

- 1) da se okrivljenom sudi za krivično delo za koje je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine;
- 2) da je na glavni pretres uredno pozvan, odnosno da mu se poziv nije mogao uručiti usled neprijavlivanja promene mesta prebivališta ili boravka;
- 3) da njegovo prisustvo nije nužno;
- 4) da je prethodno saslušan.

Problem koji se u praksi može javiti vezuje se upravo za pitanje suđenja u odsustvu odbeglog optuženog. Ukoliko pratimo stav zakonodavca u čl. 507 stav 2, kao uslov za suđenje nedošavšem okrivljenom, kao obavezan, predviđeno je prethodno saslušanje okrivljenog. Saslušanje okrivljenog je neophodno jer prema Ustavu niko ko je dostižan sudu ne može biti kažnjen a da prethodno nije saslušan.¹⁰⁵ U slučaju odbeglog okrivljenog, taj je uslov svakako nemoguće ispuniti, pa se tako nameće pitanje shodne primene odredbe o suđenju odbeglom okrivljenom i u skraćenom postupku. Pojedini autori,¹⁰⁶ postavljaju pitanje da li se okrivljenom koji je nedostupan sudu a tereti se za izvršenje krivičnog dela povodom kojeg se vodi skraćeni postupak, ne može suditi usled izostanka eksplicitne zakonske odredbe. Profesor Knežević zastupa stav da je okrivljenom u odsustvu moguće suditi usled postojanja “naročito opravdanih razloga” kako ih i čl. 381 Zakonika navodi. Kao osnov za suđenje odbeglom okrivljenom u skraćenom postupku uzima odredbu čl. 495. st. 1 Zakonika o krivičnom postupku, koja dopušta supsidijarnu primenu ostalih zakonskih odredaba. Prilikom ocene da li se glavni pretres može održati u odsustvu optuženog, sudija bi trebalo da uzme u obzir da li je optuženog saslušao on lično ili je to učinio

¹⁰⁴ Brkić S., *op.cit.*, str. 217

¹⁰⁵ Grubač M., *op.cit.*, str. 504

¹⁰⁶ Knežević S., *Suđenje u odsustvu okrivljenog*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, br.66, Niš, 2014, str. 98

javni tužilac. Sudska praksa je kao opravdan razlog često isticala mogućnost nastupanja zastarelosti krivičnog gonjenja usled eventualnog izostanka suđenja u odsustvu okrivljenog.¹⁰⁷

Zakonik o krivičnom postupku iz 2001. godine u čl. 445 predviđao je mogućnost da se glavni pretres održi i ako ne dođe javni tužilac koji je uredno pozvan. U tom slučaju, oštećeni ima pravo da na glavnom pretresu zastupa optužbu u granicama optužnog predloga. Istim članom, Zakonik je predviđao mogućnost i da se glavni preteres održi i ako ne dođe oštećeni kao tužilac ili privatni tužilac, ukoliko je sudu podneo predlog da se glavni pretres održi u njegovom odsustvu. U skraćenom postupku je dakle bila moguća situacija da na glavnom pretresu sem sudije i zapisničara ne prisustvuje niko od glavnih procesnih subjekata. Glavni pretres se tada sastojao od izvođenja dokaza od strane sudije, odnosno do potpunog izostavljanja načela kontradiktornosti krivičnog postupka. Suština i vrednost načela kontradiktornosti proističu iz samog pojma spora.¹⁰⁸ Ono strankama omogućuje da u postupku iznesu sopstvene stavove o predmetu raspravljanja i da se izjasne o navodima suprotne strane.

Od svih instrumenata koji služe pojednostavljenju i ubrzanju postupka mogućnost kojom se tužiocu odobravao nedolazak pokazao se kao najnespretnija i ima najšire teorijske i pravne posledice. Ako se kao od aksioma, pođe od tvrdnje da svaki moderni sistem krivičnog postupka kao esencijalne činioce prava na pravičan postupak mora osigurati stranački, kontradiktorno uređen postupak i jednakost oružja, mane rešenja koje omogućava da se za ogroman broj krivičnih dela suđenje odvija bez aktivnog učešća tužioca, pokazuju se u celom svom obimu.¹⁰⁹ Na ovaj način, sumarni postupak postaje suprotan onim ciljevima kojima stremi.

Problem mogućnosti izostanaka javnog tužioca, odnosno oštećenog kao tužioca, privatnog tužioca i na kraju okrivljenog činio se kao centralni problem ove vrste posebnog krivičnog postupka. Naime, suđenje u odsustvu javnog tužioca pravdan je malim brojem članova tužilaštava a velikim brojem predmeta koji se presuđuju u ovoj formi, te je iz razloga celishodnosi i činjenja brojnih izuzetaka u tom smislu otvorena mogućnost da se na glavnom pretresu, koji se u skraćenom postupku završava po pravilu izricanjem presude, održi u prisustvu samo i jedino suda. Nametalo se pitanje, u kojim je situacijama i iz kojih razloga takva slika opravdana. Položaj javnog tužioca, kada je reč o sprovedenim dokaznim radnjama pre pokretanja

¹⁰⁷ Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *op.cit.*, str. 995

¹⁰⁸ Đurđić V., *op.cit.*, str. 79

¹⁰⁹ Đurđić V., *U susret reformi krivičnog pravosuđa – između potreba društvene stvarnosti i pravnih prepreka*, Tematski zbornik radova: Pristup pravosuđu – instrumenti za implementaciju evropskih standarda u pravni sistem Republike Srbije, knjiga 4, Niš, 2008, str. 309

skraćenog postupka, bio je vrlo pasivan u vremenima kada je javni tužilac potrebne dokaze pribavljao radnjama policije i istražnog sudije. U tom smislu, sud je garantovao za sprovedene dokazne radnje. U slučaju da je okrivljeni bio prethodno saslušan, pa se prisustvo okrivljenog ne smatra obaveznim, a da sa glavnog pretresa opravdano izostane i javni tužilac, sud će biti u prilici da čitanjem zapisnika kojim je uzeta izjava od okrivljenog, izvede dokaz na taj način i da mu takav materijal bude činjenična osnova za donošenje presude. Opseg skraćenog postupka sa, u praksi široko korišćenim ovlašćenjem javnog tužioca da izostane sa glavnog pretresa, urušavao je načelo kontradiktornosti i promovisao suprotne osobine, svojstvene inkvizitorskom krivičnom procesu.¹¹⁰

Prema Zakoniku o krivičnom postupku iz 2011. godine, uređeno je pitanje izostanka okrivljenog sa glavnog pretresa, dok će se izostanak oštećenog kao tužioca i privatnog tužioca ceniti kao odustanak od krivičnog gonjenja. Glavni pretres se u skraćenom postupku više ne može držati u odsustvu javnog tužioca. Član 506 predviđeno je da sud može izuzetno održati glavni pretres u odsustvu pozvanih stranaka ako sudija oceni da bi se, prema dokazima koji se nalaze u spisima, očigledno moralo doneti rešenje kojim se optužba odbacuje (član 416. stav 1.) ili odbijajuća presuda.

4.2. Postupanje po privatnoj tužbi

U slučaju da se radi o krivičnom delu koje se goni po privatnoj tužbi, nakon sudske kontrole optužnog akta (pod uslovom da ne donese nijedno od prethodno pobrojanih rešenja) sud neće odmah pristupiti zakazivanju glavnog pretresa. Pre zakazivanja glavnog pretresa, sudija će pozvati privatnog tužioca i okrivljenog da određenog dana dođu u sud radi upoznavanja sa mogućnošću upućivanja na medijaciju.¹¹¹

Medijacija ili posredovanje predstavlja način rešavanja sporova između suprostavljenih stranaka uz pomoć lica koje su stranke same odabrale i koje im predlaže a ne nameće rešavanje

¹¹⁰ Davidov S., *op.cit.*, str. 11

¹¹¹ Čl. 505 Zakonika o krivičnom postupku

spora.¹¹² Posredovanje je moguće i u krivičnom postupku u kome stranke mogu slobodno da raspolažu svojim zahtevom, ukoliko zakonom nije propisana isključiva nadležnost suda ili drugog organa.

Uvek kada je to moguće, krivična stvar koja nije oficijelnog karaktera, treba biti okončana bez klasičnog krivičnog postupka, već se treba okončati pomirenjem stranaka uz inicijativu suda. Posredovanje bi u tom slučaju predstavljalo jedan vid davanja prevage određenim privatnim interesima u krivičnom postupku koji je načelno regulisan kao *res publica*. Na taj način se mogu ostvariti i interesi restorativne pravde, tako što bi se uz izmirenje stranaka ostvarila i odgovarajuća satisfakcija.¹¹³

Novina koja je Zakonikom o krivičnom postupku iz 2011. godine uvedena u odnosu na Zakonik iz 2001. godine odnosi se na činjenicu da je sudija pojedinac danas obavezan da pre određivanja glavnog pretresa za krivična dela za koja se goni po privatnoj tužbi pozove privatnog tužioca i okrivljenog da određenog dana dođu u sud radi upoznavanja sa mogućnošću upućivanja na postupak medijacije. Zakonik iz 2001. godine u čl. 447 predviđao je mogućnost suda ali ne i obavezu da pozove tužioca i okrivljenog radi “prethodnog razjašnjenja stvari” ukoliko to smatra celishodnim. Cilj ovog ročišta bio je da se pokuša mirenje privatnog tužioca i okrivljenog na inicijativu i uz posredovanje suda.¹¹⁴ Danas, u postupku posredovanja suprotstavljene strane nastoje da sporni odnos reše mirnim putem, uz pomoć jednog ili više posrednika koji su same odabrale. Reč je neutralnoj osobi tj. posrednik može biti sudija, advokata ili neki drugi istaknuti stručnjaci iz različitih oblasti, u zavisnosti od vrste spornog odnosa u kome posreduju.¹¹⁵

Kako je sudija danas u obavezi da inicira mirenje, uočavamo istovremeno i pozitivne i negativne osobine medijacije. Iako je reč o pokušaju mirenja kod krivičnih dela koja se gone po privatnoj tužbi gde je često predmet sudske zaštite pojava koja jeste negativna ali nije od velikog značaja, jasna nam je namera zakonodavca da zavađenim stranama omogući rešavanje spora mirnim i bržim putem uz što manje troškova. Međutim, stvar se može posmatrati i na drugačiji način: svrha pokrenutog postupka je odbrana prava čak i u delima malog značaja, rezultat je razvijene pravne svesti, i ima za cilj suzbijanje drskosti i bezočnosti učinioaca. Takav stav je izraz pravne kulture jer se umesto pribavljanja zadovoljenja samovlasno i silom, zamenjuje traženjem

¹¹² Čl. 2 Zakona o posredovanju - medijaciji

¹¹³ Škulić M., *op.cit.*, str. 479

¹¹⁴ Grubač M., *op.cit.*, str.502

¹¹⁵ Čl. 18 Zakona o posredovanju - medijaciji

zadovoljenja preko suda.¹¹⁶ Razlozi za ovakav stav mogu biti i praktični s druge strane, jer će stvari u praksi izgledati na dosta drugačiji način. Ne možemo smatrati dovoljnim pozivanje stranka da određenog dana dođu u sud i da se na pitanje suda da li bi moglo doći do pokušaja izmirenja, trebalo očekivati da će stranke pristati da se na ovakav način reši spor koji među njima nesumnjivo postoji, i koji možda traje godinama. Istina, često to zaista i jesu negativne pojave koje su s društvenog aspekta možda i minorne, ali se ne može zanemariti i činjenica da je tu reč o neretko, dugovremeno narušenim odnosima.

Cilj svakog postupka pa i medijacije jeste uspostavljenje nekog odnosa koji bi za ubuduće među strankama bio podnošljiv a nekad je to jedino moguće uz pomoć sudske zaštite. Stoga, mirenje ne treba da bude cilj sam po sebi, koji će pre svega težiti što bržem okončanju spora. Treba se obazreti i na činjenicu koliko se sprovedeni ovim putem mogu smatrati konačnim. U prilog tome, praksa bi morala da pravilno odmeri mogućnost medijacije u svakom konkretnom slučaju. Kazna u smislu specijalne prevencije bi trebalo da predstavljaju podobno sredstvo kojim će se ostvariti prevencija u pogledu budućih napada na dobro kome bi trebalo pružiti zaštitu.¹¹⁷ Ukoliko se pokušaj izmirenja pokaže kao neuspešan, okončaće se izjavom stranaka da odustaju od medijacije, čime će se nastaviti sudski postupak. Za razliku od sudije, koji ima obavezu da stranke upozna sa mogućnošću medijacije, stranke nisu u obavezi da prihvate upućivanje na takav postupak. Primena ovog načina na koji se spor može rešiti ne sme da ugrozi pravo svakog lica da njegova stvar bude pravično i javno saslušana od strane nadležnog, nezavisnog i nepristrasnog suda, ustanovljenog zakonom, koji će odlučivati o osnovanosti ma kakve krivičnopravne optužbe uperene protiv njega.¹¹⁸

Dalji tok krivičnog postupka zavisiće od toga jesu li strane prihvatile medijaciju ili nisu. Ukoliko u postupku izmirenja privatnog tužioca i okrivljenog dođe do izmirenja kao i namirenja imovinskopravnog zahteva, tužba će se smatrati povučenom te će sud doneti rešenje o odbijanju privatne tužbe. Ukoliko ne dođe do izmirenja, sudija će odrediti glavni pretres po obaveštenja o neuspehu postupka medijacije. Nakon toga će pozvati stranke da stave dokazne predloge odnosno da označe činjenice koje bi se imale dokazati. Shodna primena člana 395 Zakonika o krivičnom postupku upućuje da i u skraćenom postupku sudija nije u obavezi da prihvati predložene dokaze, već ih može odbiti ukoliko smatra da takvi dokazi nezakoniti, ili je reč o činjenicama koje se ne

¹¹⁶ Vasiljević T., Grubač M., *op.cit.*, str.979

¹¹⁷ Stojanović Z., *Preventivna funkcija krivičnog prava*, Časopis za krivične nauke – Crimen, Beograd, 2011, str. 18

¹¹⁸ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 1966, čl. 14

dokazuju, ili ukoliko predloženi dokazi doprinose odugovlačenju postupka ili ako predloženi dokazi nisu od značaja za presuđenje u konkretnom slučaju. Ukoliko prihvati izvođenje nekog od predloženih dokaza, sudija ima mogućnost da odloži odnosno prezakáže održavanje glavnog pretresa. Ukoliko ne odredi izvođenje nekog dokaza a ne postoje razlozi za odlaganje glavnog pretresa, sudija će odmah doneti rešenje da se glavni pretres održi.

U slučaju da se uredno pozvani privatni tužilac ne odazove na poziv da pristupi ročištu radi mirenja, odnosno ukoliko mu se takav poziv nije mogao uručiti usled neprijavlivanja sudu promene adrese stanovanja, primeniće se opšta pravila odnosno, smatraće se da je privatni tužilac odustao od optužbe. Ukoliko se na ročište radi mirenja uredno pozvani okrivljeni nije pojavio, sudija pojedinac će doneti rešenje o određivanju glavnog pretresa ukoliko su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi za održanje glavnog pretresa u slučaju nedošavšeg okrivljenog.

4.3. Tok glavnog pretresa

Glavni pretres u skraćenom postupku počinje objavljivanjem glavne sadržine optužnog predloga ili privatne tužbe. U redovnom krivičnom postupku, glavni pretres počinje donošenjem rešenja da se glavni pretres održi (čl. 385 Zakonika o krivičnom postupku). Optužba se izlaže po pravilu čitanjem optužnice ili privatne tužbe a samo izuzetno po dozvoli predsednika veća usmenim izlaganjem sadržaja optužbe (čl. 391 Zakonika o krivičnom postupku). U skraćenom postupku, nema čitanja optužnog akta, već sudija samo objavljuje njihovu glavnu sadržinu. Specifičnost skraćenog postupka u odnosu na redovni je u prvenstveno u tome to će se skraćeni postupak završiti po mogućstvu bez prekidanja.

Prethodnim Zakonikom iz 2001. godine, u čl. 443 bila je predviđena mogućnost da se glavni pretres drži u mestu suda a da u hitnim slučajevima, naročito kada treba izvršiti uviđaj ili je to u interesu lakšeg sprovođenja dokaznog postupka, glavni pretres može biti održan i u mestu gde je krivično delo učinjeno ili gde se ima preduzeti uviđaj, ukoliko su ta mesta na području tog suda. Odobrenje će u tom slučaju dati predsednik suda pred kojim se vodi glavni pretres, a ne predsednik neposredno višeg suda. Važeći Zakonik mesto održavanja glavnog pretresa reguliše u čl. 354, nalažući pritom da se kao mesto može uzeti zgrada suda ili da se ročište, u slučaju neke

eventualne sprečenosti, održi u prostorijama zgrade suda, predsednik suda može odrediti da se pretres održi u sudskoj zgradi izvan sedišta suda ili u drugoj zgradi na području tog suda. Pretpostavljamo da u skraćenom postupku, shodna primena čl. 354 Zakonika o krivičnom postupku ne bi bila moguća ni celishodna, imajući u vidu prirodu samog skraćenog postupka, činjenice da su gotovo sve dokazne radnje već preduzete pre početka a naročito na moguću sumarnost samog glavnog pretresa.

Član 508 Zakonika o krivičnom postupku uređuje pitanje priznanja optuženog na glavnom pretresu i kakav uticaj priznanje može imati na dalji tok glavnog pretresa. Naime, priznanje okrivljenog u redovnom krivičnom postupku predviđeno je u čl. 88 Zakonika i dato je u negativnoj formi. Potrebno je da ne postoji osnovana sumnja u istinitost priznanja, da je ono potpuno, neprotivrečno i jasno kao i da nije u suprotnosti sa drugim dokazima. U slučaju da je okrivljeni na glavnom pretresu u skraćenom postupku priznao izvršenje krivičnog dela za koje se tereti na opisan način, sudija može nakon uzimanja izjava od stranaka da pređe na izvođenje dokaza od kojih zavisi odluka o vrsti i meri krivične sankcije.

Zakonik o krivičnom postupku iz 2001. godine u čl. 446 stav 5 predviđao je mogućnost da okrivljeni na glavnom pretresu da potpuno priznanje. Uslovi za uvažavanje takvog priznanja bili su gotovo isti kao i danas, da je priznanje potkrepljeno drugim dokazima, da sudija ne sumnja u njegovu istinitost kao i saglasnost stranaka da se dokazni postupak prekine. Sudija bi u tom slučaju prekinuo dokazni postupak, te bi odmah nakon toga prešao na izricanje krivične sankcije.

Upoređujući ova dva načina, uočavamo nelogičnost odredbe 508 Zakonika o krivičnom postupku. Ako svrha skraćenog postupka proizilazi iz samog naziva ove vrste krivičnog postupka a to je njegova sumarnost, ne nalazimo zašto je potrebno prelaziti na izvođenje drugih dokaza od kojih će zavisiti odluka o vrsti i meri krivične sankcije, ukoliko je priznanje dato u skladu sa čl. 88 Zakonika. Profesorka Brkić ovu odredu naziva "čudnom",¹¹⁹ naglašavajući pritom da je svrha posebnih odredaba o skraćenom postupku smisljena i opravdana jedino ako predstavljaju neko odstupanje od opšteg pravila. Ta odstupanja bi prema njenim rečima trebalo da doprinose uprošćavanju skraćenog postupka, ubrzanju i deformalizaciji. Smatra da bi iz tog razloga odredbe prvog stava čl. 508 Zakonika trebalo brisati uz zadržavanje odredbe drugog stava koje se odnose na vrstu i meru kazne koja se izriče usled eventualnog priznanja.

¹¹⁹ Brkić S., *op.cit.*, str. 235

Odredba stava 2 člana 508 Zakonika ima za cilj da motiviše, honoriše priznanje okrivljenog, time što postoji mogućnost za umanjenje kazne usled priznanja koje ispunjava uslove predviđene članom 88 Zakonika. Tako je predviđena mogućnost da se optuženom izrekne umanjena kazna, pa će sud tako, za krivično delo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, optuženom će izreći kaznu zatvora do tri godine. Ukoliko je reč o krivičnom delu za koje je propisana kazna zatvora do osam godina, sudija može izreći kaznu zatvora do pet godina. Svakako, član 12 Zakonika o krivičnom postupku predviđa da krivičnu sankciju učiniocu krivičnog dela može izreći samo nadležni sud u krivičnom postupku koji je pokrenut i sproveden u skladu sa Zakonikom, te odredba stava 2 člana 508 Zakonika predstavlja mogućnost ali ne i obavezu sudije pojedinca da okrivljenom izrekne kaznu zatvora u smanjenom trajanju.

Kada je u pitanju ocena stvarne nadležnosti, razlike postoje u pogledu načina regulisanja Zakonikom iz 2001. i Zakonikom iz 2011. godine. Naime, Zakonik iz 2001. godine predviđao je u članu 446, da ako u toku ili po završetku glavnog pretresa sudija nađe da je za suđenje nadležan viši sud, dostaviće spise nadležnom javnom tužiocu, a ako nađe da je za suđenje nadležno sudeće veće, obrazovaće se veće a postupak će krenuti iznova. Novi Zakonik predviđa da sud u toku glavnog pretresa, vodi računa o brojnom sastavu suda, s obzirom na težinu predmeta presuđenja. Ukoliko sudija nađe da je za suđenje nadležno sudeće veće, obrazovaće veće a glavni pretres će u tom slučaju krenuti iznova. U pogledu stvarne nenadležnosti suda postupa se po opštem pravilu: sud donosi rešenje o odbacivanju optužbe.

Još jedan od načina ubrzanja skraćenog postupka sastoji se u tome što će sudija pojedinac odmah po završetku glavnog pretresa, izreći presudu, uz navođenje bitnih razloga zbog kojih je takva odluka doneta. U skraćenom postupku ne postoji mogućnost da se objavljivanje presude odloži u roku od tri dana kada je reč o naročito složenim predmetima u redovnom krivičnom postupku (čl. 425 Zakonika o krivičnom postupku). Sudija će pismeno izraditi presudu i poslati je u roku od petnaest dana od dana objavljivanja. Zakonikom iz 2001. godine rok za izradu i dostavljanje presude iznosio je osam dana od dana objavljivanja.

Zakonik iz 2001. godine, u čl. 446 predviđao je mogućnost da se stranke odreknu prava na žalbu i da će im se presuda dostaviti samo ukoliko to stranke izričito zahtevaju. Ako su se stranke po objavljivanju presude odrekle prava na žalbu i ako niko od njih nije zahtevao dostavljanje presude, pismeno izrađena presuda nije morala da sadrži obrazloženje. Takvih odredaba u Zakoniku iz 2011. godine nema budući da su čl. 429 Zakonika predviđeni uslovi izostanka

obrazloženja odnosno delimičnog obrazloženja u presudi, te će se ova odredba primenjivati i na izradu presude u skraćenom postupku. Pismeno izrađena presuda ne mora da sadrži obrazloženje:

1. ako su stranke, branilac i lice ovlašćena za izjavljivanje žalbe (čl. 433 Zakonika) odmah po objavljivanju presude izjavile da se odriču prava na žalbu ili
2. ako je optuženom izrečena kazna zatvora u trajanju do tri godine, novčana kazna, kazna rada u javnom interesu, kazna oduzimanja vozačke dozvole, uslovna osuda ili sudska opomena, a osuda je zasnovana na priznanju optuženog koje ispunjava pretpostavke iz člana 88 Zakonika.

5. POSTUPAK PO ŽALBI

U postupku po žalbi u skraćenom postupku predviđena je shodna primena odredbi Zakonika o krivičnom postupku kojom je uređeno pravo na žalbu u redovnom krivičnom postupku. Tako, u skraćenom postupku žalbu mogu izjaviti stranke, branilac i oštećeni. Javni tužilac može izjaviti žalbu kako na štetu tako i u korist okrivljenog. Rok za izjavljivanje žalbe je osam dana od dana dostavljanja overenog prepisa presude i može biti izjavljena iz svih žalbenih razloga. Izvesna odsutpanja od redovne procedure se ogledaju u pogledu rokova za izjavljivanje žalbe, odricanja od prava na žalbu i određenih specifičnosti vezanih za postupak po žalbi pred drugostepenim sudom.

5.1. Odricanje prava na žalbu

U skraćenom postupku, stranke se mogu odreći prava na žalbu odmah nakon objavljivanja presude, bez obzira na to da li mu je izrečena kazna zatvora. Odredba čl. 510 Zakonika doprinosi dodatnom ubrzanju skraćenog postupka na ovaj način, budući da se u redovnom krivičnom postupku okrivljeni može odreći prava na žalbu tek po dostavljanju presude (čl. 434 Zakonika). Data izjava o odricanju od prava na žalbu se ne može opozvati ni od strane okrivljenog a ni od strane lica koja su ovlašćena da u korist okrivljenog izjave žalbu shodno odredbi čl. 433 Zakonika, jer bi to saglasno ovoj odredbi bilo protiv njegove volje.

5.2. Rok za izjavljivanje žalbe

Protiv prvostepene presude donete u skraćenom postupku stranke mogu izjaviti žalbu u roku od osam dana od dana dostavljanja overenog prepisa presude. Shodna primena čl. 432 Zakonika prisutna je i u slučaju izjavljivanja žalbe u složenijim predmetima. Tako i u skraćenom postupku, moguće je produžiti rok na obrazloženi zahtev stranaka odmah po objavljivanju presude. U tom slučaju, sudija pojedinac rešenjem može produžiti rok za izjavljivanje žalbe sa predviđenih osam na produženih petnaest dana, od dana dostavljanja overenog prepisa presude. U tom smislu, interesantan je slučaj iz sudske prakse, povodom načina na koji je okrivljeni izjavio žalbu u predmetu Osnovnog suda u Nišu K-482/17 od 31.05.2017. godine. Način na koji je sud uvažio zahtev okrivljenog, kao i očiglednu težnju da se o krivičnom delu raspravi na što potpuniji način, ide u prilog tvrdnji da je politika domaćih sudova u odlučivanju blaga, uz želju da se okrivljenom omogući jednakost u pogledu “procesnog oružja” sa drugom stranom u postupku. Uočićemo i okolnost da je okrivljenom očigledno produžen rok za žalbu ali i okolnost da je okrivljeni, pored toga što je imao nameru da zloupotrebi svoje pravo na pravni lek, budući da u ponovno otvorenom glavnom pretresu, osim što nije naveo nikakve nove činjenice i nove dokaze, jednostavno se složio sa onim što je sud ranije već nesumnjivo utvrdio. Takvim postupanjem je samo doprineo odugovlačenju postupka i stvaranju nepotrebnih troškova. Naime, okrivljenom je po privatnoj tužbi, Osnovni sud u Nišu izrekao presudu K-861/16 od 05.04.2017. godine zbog krivičnog dela laka telesna povreda te mu je za izvršeno krivično delo sud izrekao novčanu kaznu u određenom iznosu. Međutim, okrivljeni je podneskom, primljenim u sudu dana 10.05.2017. godine, a koji je sud smatrao žalbom, naveo da iz opravdanih razloga nije mogao da prisustvuje ročištu na kome je doneta presuda, budući da se u tom trenutku nalazio u pritvoru OZ Zaječar. U podnesku dalje navodi da traži da ga sud oslobodi novčane kazne, jer mu je uskraćeno pravo da učestvuje u postupku i da eventualno iznese nove činjenice i predloži nove dokaze a vezane za dopunski nalaz i mišljenje veštaka sudske medicine kao i da ima pravo da iznese svoju završnu reč. Smatrao je da bi sve ovo moglo doprineti svestranom raspravljanju predmeta i dokazivanja, te je sud našao da okrivljenom treba izići u susret i omogućiti mu ponovno otvaranje glavnog pretresa. Kako okrivljeni na ponovno otvorenom glavnom pretresu u dokaznom postupku nije izneo nove činjenice već se još i izjasnio da nema primedbi na nalaz i mišljenje veštaka medicinske struke koji je veštačio vrstu i težinu nastanka povreda kod oštećenog, sud je našao da prethodno donetu presudu treba potvrditi.

5.3. Tok postupka po žalbi

Jedna od osobnosti sumarnog postupka može se smatrati i to što za dela sa zaprećenom novčanom kaznom ili kaznom zatvora do pet godina u drugom stepenu sudi viši sud a ne apelacioni kao što je to slučaj u redovnom krivičnom postupku.¹²⁰ Članom 447 Zakonika o krivičnom postupku propisana je obaveza suda da stranke obavesti o sednici drugostepenog veća ukoliko su to zahtevale ili ukoliko veće njihovo prisustvo smatra korisnim. U skraćenom postupku, prisustvo stranaka na sednici drugostepenog veća je obavezno ukoliko je reč o žalbi na presudu kojom je okrivljeni osuđen na kaznu zatvora i ukoliko su se u roku predviđenom za žalbu ili u samoj žalbi odnosno odgovoru na žalbu stranke izjasne da žele da budu obaveštene o sednici veća ili predložile da se pred drugostepenim sudom održi pretres.¹²¹ U ostalim slučajevima, prisustvo stranaka nije obavezno, pa će celishodnost i korisnost prisustva stranaka ceniti predsednik veća pre sednice, odnosno sudeće veće na sednici. Nedolazak uredno pozvanog okrivljenog na sednicu pred drugostepenim većem ne odlaže održavanje sednice, naročito ukoliko je okrivljeni prethodno saslušan i ako je priroda pitanja o kojima se po žalbi raspravlja takva da ne zahteva prisustvo okrivljenog. Postupak po žalbi je i u skraćenom postupku uređen po pravilima koji važe u postupku po žalbi u redovnom krivičnom postupku.

¹²⁰ Đurđić V., *op.cit.*, str. 270

¹²¹ Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *op.cit.*, str. 998

6. MOGUĆNOST TRANSFORMACIJE SKRAĆENOG POSTUPKA U POSEBAN POSTUPAK BEZ GLAVNOG PRETRESA (ROČIŠTE ZA IZRICANJE KRIVIČNE SANKCIJE)

Ročište za izricanje krivične sankcije je regulisano u okviru glave XX Zakonika o krivičnom postupku, u delu kojim je regulisan skraćeni postupak. Zbog toga se stiče i utisak da je reč o podvrstama ili modalitetima skraćenog postupka, za razliku od formulacije u Zakoniku iz 2001. godine koji je kao takav obuhvatao dva tipa postupka predviđenih za izricanje krivične sankcije bez glavnog pretresa (postupak za kažnjavanje bez glavnog pretresa i postupak za kažnjavanje i izricanje uslovne osude od strane istražnog sudije) . Iako ima brojnih sličnosti, ipak postoje i značajne razlike, koje se pre svega ogledaju u prirodi ovih postupaka, a kao najvažniju bismo izdvojili, činjenicu da je skraćeni postupak svrstan u red klasičnih, osnovnih postupaka i da je njegova primena obavezna, uvek kada se sudi za krivična dela za koja je kao glavna kazna predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina. Ročište za izricanje krivične sankcije ima svoju opravdanost i značaj, ali ono pre svega spada u red postupaka čija je primena fakultativna. Ove dve krivičnoprocesne forme imaju veliki broj sličnosti, te ćemo kao najvažnije navesti sledeće:

- oba postupka se zasnivaju na ideji uprošćavanja i predstavljaju odstupanje od opšteg, redovnog krivičnog postupka;
- predviđeni su za presuđenje lakših i srednje teških krivičnih dela;
- nedostaje im istraga kao faza prethodnog stadijuma;
- optužni akt, odnosno optužni predlog javnog tužioca ispituje sudija pojedinac po službenoj dužnosti;
- krivičnu stvar presuđuje sudija pojedinac;
- priznanje okrivljenog, ukoliko je dato u skladu sa ostalim dokazima, dovodi do mogućnosti da javni tužilac u optužnom aktu predloži sudu ublažavanje kazne.

U pogledu njihovih međusobnih razlika, važno je naglasiti da su osnovi za zasivanje ročišta za izricanje krivične sankcije dovoljnost dokazne građe, saglasnog procesnih subjekata o izboru forme postupka i njihova saglasnost o izboru krivične sankcije.¹²² Kada je u pitanju skraćeni postupak, jedini osnov zasnivanja ove posebne forme krivičnog postupka jeste u težini krivičnog

¹²² Brkić S., *op.cit.*, str. 241

dela. Kada je u pitanju ročište za izricanje krivične sankcije, težina krivičnog dela jeste bitan osnov, ali u pogledu ove forme, prevagu nose druge okolnosti, pre svega stanje dokazne građe i uverenost sudije da je na osnovu takvog dokaznog materijala moguće presuditi krivičnu stvar. S druge strane, skraćeni postupak je predviđen za krivična dela za koja je kao glavna kazna predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina, dok se na ročištu za izricanje krivične sankcije mogu presuditi krivična dela za koja je propisana kao glavna kazna, novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. S druge strane, u pogledu strukture samog postupka, ročište za izricanje krivične sankcije predstavlja još sumarniju formu u odnosu na skraćeni postupak budući da pored toga što izostaje istraga, izostaje i čitav glavni pretres. Na neki način, stiče se utisak da je ova forma u prvom redu uspostaljena u slučajevima kada je reč o onim krivičnim delima gde je okrivljeni zatečen prilikom izvršenja krivičnog dela, što predstavlja osnov ubeđenosti javnog tužioca da je primena ove forme najcelishodnija. Takođe, skraćeni postupak se pokreće na osnovu optužnog akta u formi optužnog predloga ili privatne tužbe, a kao ovlašćeni tužilac se može javiti javni tužilac, oštećeni kao supsidijarni tužilac i privatni tužilac, za krivična dela koja se gone po privatnoj tužbi. Sa druge strane, ročište za izricanje krivične sankcije može pokrenuti isključivo javni tužilac koji će staviti predlog postupajućem sudiji da se okrivljenom izrekne krivična sankcija bez održavanja glavnog pretresa.

Ono što predstavlja još jednu bitnu razliku u pogledu ova dva krivična postupka jeste i činjenica da okrivljeni u skraćenom postupku ima pravo na žalbu protiv presude, pod nešto izmenjenim uslovima u odnosu na redovnu proceduru. Međutim, kada je u pitanju ročište za izricanje krivične sankcije, jedino pravno sredstvo kojim se okrivljeni može zaštititi predstavlja prigovor. Izjavljivanje prigovora od strane okrivljenog, dovodi do zakazivanja glavnog pretresa, te se krivična stvar vraća na redovni tok skraćenog postupka. Ukoliko se okrivljeni ne saglasi sa predlogom javnog tužioca, ili sud u njegovom odsustvu donese osuđujuću presudu pa ista bude pobijena prigovorom, sudija će zakazati glavni pretres. Tako, ova razlika predstavlja možda i najveću slabost ove krivičnoprocesne forme, budući da se “vraćanjem” na skraćeni postupak odnosno zakazivanjem glavnog pretresa, dovodi u pitanje opravdanost njene primene, koja se načelno ogleda u želji za što većim stepenom efikasnosti krivičnog postupka.

6.1. Ročište za izricanje krivične sankcije

Naše važeće krivičnoprocesno zakonodavstvo ovaj tip sumarne forme reguliše u okviru članova 512-518 Zakonika o krivičnom postupku te predviđa kao prvi uslov, da kada je reč o krivičnim delima za koja se može izreći kao glavna kazna, novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, javni tužilac može u optužnom predlogu staviti zahtev za održavanje ročišta za izricanje krivične sankcije. Faktičko je pitanje kada će javni tužilac smatrati da nema potrebe za glavnim pretresom, ali ono što je izvesno jeste da stanje stvari u spisima predmeta mora biti takvo da postoji dovoljno dokaza, te imajući u vidu krivično delo, okolnosti pod kojima je delo učinjeno, ličnost učinioca i ostale relevantne faktore, smatra da je nepotrebno voditi glavni pretres i da se krivična stvar može okončati i na ovakav način. Dakle, ocena javnog tužioca mora biti zasnovana na dovoljnosti dokaznog materijala.

Već smo u prethodnom toku izlaganja nagovestili da je ovaj tip postupka uveden u naše krivičnoprocesno zakonodavstvo Zakonikom iz 2001. godine i da je kao takav obuhvatao dva tipa postupka predviđenih za izricanje krivične sankcije bez glavnog pretresa. To su bili: 1) postupak za kažnjavanje bez glavnog pretresa i 2) postupak za kažnjavanje i izricanje uslovne osude od strane istražnog sudije. Ova dva radikalna i smela zakonska rešenja, bila su zasnovana na ideji da se efikasnost postupka može postići sprečavanjem da svi započeti postupci dospeju do glavnog pretresa tako što će se omogućiti da glavni predmet postupka definitivno bude rešen u nekoj ranijoj fazi pre glavnog pretresa. Time je kod nas definitivno srušen postulat tradicionalnog meštovitog tipa krivičnog postupka da nema presuđenja bez glavnog pretresa.¹²³ Cilj uvođenja ovih postupaka jeste bio da se sa sumarne forme kakva je skraćeni postupak pređe na još sumarniju formu u kojoj će se izbeći i glavni pretres. U tome se ogleda i njihova glavna karakteristika: mogućnosti izricanja krivične sankcije i bez održavanja glavnog pretresa čime se doprinosi da krivični postupak bude efikasniji, uz istovremenu težnju za zaštitom prava okrivljenog.

Kada je Zakonikom iz 2001. godine uveden ovaj tip posebnog postupka, mogućnosti za primenu su bile poprilično male, budući da dotadašnji krivičnoprocesni zakonic i ovakvu formu nisu poznavali. Već 2004. godine, izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku,

¹²³ Đurđić V., *Krivični postupak Srbije*, Pravni fakultet u Nišu, Niš, 2006, str. 192

proširena je mogućnost kažnjavanja bez održavanja glavnog pretresa i za krivična dela za koja je predviđena kazna zatvora do tri godine, dok je izmenama i dopunama Zakonika iz 2009. godine proširen je krug krivičnih sankcija koje se mogu izreći u ovakvom postupku. To su bile krivične sankcije: rad u javnom interesu i kazna oduzimanja vozačke dozvole.

U okviru izmena i dopuna Zakonika iz 2004. godine, uveden je i postupak za kažnjavanje i izricanje uslovne osude od strane istražnog sudije. Naime, Zakonik je predviđao mogućnost da se presuda u prvostepenom krivičnom postupku može izreći od strane istražnog sudije koji nakon završene istrage, na posebnom javnom ročištu.¹²⁴ Ovaj postupak se mogao primenjivati kada je u pitanju krivično delo za koje je propisana novčana kazna kao glavna kazna ili kazna zatvora do pet godina. Ukoliko je okrivljeni u potpunosti priznao krivično delo, i ukoliko je priznanje bilo u skladu sa ostalim dokazima o krivičnom delu koje mu se stavlja na teret, javni tužilac je u optužnom predlogu mogao predložiti istražnom sudiji da umesto glavnog pretresa zakaže posebno javno ročište na kome će mu izreći kaznu. U tom slučaju bio je potreban pristanak i okrivljenog. Specifičnost ove vrste sumarnog krivičnog postupka se ogledala u mogućnosti da predlog za održanjem ročišta na kome će istražni sudija izreći kaznu, mogao biti podnet i od strane okrivljenog, te bi u tom slučaju bila potrebna saglasnost i istražnog sudije i javnog tužioca. Ukoliko se istražni sudija ne bi saglasio sa ovakvim predlogom, (i kada su svi uslovi ispunjeni) odnosno kada smatra da je prema okolnostima slučaja celishodnije suđenje na glavnom pretresu, istražni sudija će spise istrage uz belešku dostaviti predsedniku veća, koji će zakazati glavni pretres.

Ovaj tip postupka je od samog uvođenja naišao na oštru kritiku stručne javnosti. Kritike su se uglavnom svodile na činjenicu da se osnovna ideja ove vrste postupaka može postići i putem adekvatne primene samog postupka za kažnjavanje pre glavnog pretresa, usled čega je, sasvim opravdano, predlagano njegovo ukidanje.¹²⁵ U procesu rada na reformi krivičnog procesnog zakonodavstva bili su prisutni izvesni predlozi od strane stručne javnosti a u vezi sa ovom vrstom postupka. Prvi se tako zalagao za ukidanje postupka za kažnjavanje i izricanje uslovne osude od strane istražnog sudije kao posebne vrste postupka za izricanje krivičnih sankcija bez održavanja glavnog pretresa. Druga se ticala zalaganja za daljim širenjem mogućnosti kažnjavanja u ovakvom postupku, te su se zalaganja kretala kako u pogledu opsega krivičnih dela kod kojih

¹²⁴ Grubač M., *op.cit.*, str. 507-508

¹²⁵ Bejatović S., *op.cit.*, str. 59

može doći do primene ovog postupka, te tako i povećanjem vrsta krivičnih sankcija koje se u ovom postupku mogu izreći, u prvom redu bila je sudska opomena. Zalaganja u tom smislu su očito naišla na odgovarajući odjek, te je tako novi Zakonik o krivičnom postupku pre svega izmenio naziv ove vrste postupka, čime nagoveštava da je u ovom postupku moguće izreći i druge krivične sankcije. Proširen je krug krivičnih dela koja se na ovaj način mogu presuditi pa tako ubraja krivična dela za koje se kao glavna kazna može izreći novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. i možda najbitnije, ukida postupak za kažnjavanje i izgricanje uslovne osude od strane istražnog sudije, budući da se ista svrha može postići i u okviru ročišta za izricanje krivične sankcije.

Iako ih zakon ne imenuje na taj način, određeni autori, postupak za kažnjavanje pre glavnog pretresa iz Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine odnosno ročište za izricanje krivične sankcije iz važećeg Zakonika iz 2011. godine svrstavaju u takozvane – mandatne krivične postupke. Mandatni krivični postupak se ogleda u tome što sud na predlog javnog tužioca, a na osnovu uvida u prethodni prikupljeni pismeni materijal, van glavnog pretresa i najčešće bez ličnih kontakata sa strankama, izdaje nalog za kažnjavanje okrivljenog, koji u slučaju neosporavanja, a najčešće i izostankom blagovremenog prigovora ovlašćenog lica, postaje definitivni i izvršan, upodobljavajući se sa pravnosnažnom presudom.¹²⁶ Specifičnost mandatnog postupka ogleda se u nepostojanju kako prethodnog stadijuma tako i izostanku faze glavnog pretresa. Primenuje se kod lakših krivičnih dela koja bi se svakako presuđivala u okviru skraćenog postupka, a za koji se istraga takođe ne bi vodila. Ukoliko je stanje dokaznog materijala dovoljno, javni tužilac će staviti predlog da se zakaže ročište na kome će sud okrivljenom izreći presudu koja je već usmerena na tačno određenu vrstu i meru krivične sankcije.

Mandatna procesna forma je rasprostranjena u uporednom pravu za najlakša krivična dela, kako bi se rasteretilo krivično pravosuđe, a zbog toga što je postupak brz sa smanjenim troškovima i što se okrivljeni ne izlaže javnosti, smatra se skoro neizbežnim sredstvom kriminalne politike, čija je ustavnost kod nas potvrđena a legitimnost forme prihvaćena odlukama Evropskog suda za ljudska prava.¹²⁷ Mandatni postupak ima dugu tradiciju u primeni, te se tako primenuje u najrazličitijim pravnim sistemima kao što su Nemačka, Italija, Poljska, Švajcarska,

¹²⁶ Brkić S., *Povodom decenije postojanja mandatnog krivičnog postupka u Srbiji*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, vol. 45, br. 3, Novi Sad, 2011, str. 401

¹²⁷ Đurđić V., *op.cit.*, str. 262-263

Francuska, Luksemburg, Japan, Egipat, bivše jugoslovenske republike: Hrvatska, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Republika Srpska. Ovakva forma rasterećuje sud kada su u pitanju lakša i srednje teška krivična dela, te ukoliko je svedena na razumne okvire, daje brzo i efikasno okončanje, uz znatnu uštedu vremena i sredstava kao i uz omogućavanje poštovanja privatnosti okrivljenog.

6.2. Uslovi za održavanje, tok ročišta i odluke kojima se okončava ročište za izricanje krivične sankcije

Prema čl. 512 Zakonika o krivičnom postupku, javni tužilac će ročište za izricanje krivične sankcije predložiti kada, na osnovu složenosti predmeta i prikupljenih dokaza, a naročito usled hapšenja okrivljenog pri izvršenju krivičnog dela ili priznanja da je učinio krivično delo, održavanje glavnog pretresa nije potrebno. Reč je o krivičnom delu za koje je kao kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. Zakonikom iz 2001. godine, u čl. 449, takozvani postupak za kažnjavanje pre glavnog pretresa primenjivao se za krivična dela za koja se mogla izreći novčana kazna kao glavna kazna ili kazna zatvora do tri godine. Kao i kada je skraćeni postupak u pitanju, primećujemo tendenciju širenja primene ove pojednostavljene krivičnoprocesne forme, kako se menjaju ograničenja vezana za težinu krivičnih dela. Takođe, u pogledu kažnjavanja, prema Zakoniku iz 2001. godine, sudija je okrivljenom uz novčanu kaznu ili kaznu zatvora mogao izreći neku od tri (ili više njih) predviđenih mera bezbednosti: oduzimanje predmeta, zabranu upravljanja motornim vozilima i oduzimanje imovinske koristi.¹²⁸ Važeći Zakonik o krivičnom postupku više ne nabroja koje sve mere bezbednosti okrivljenom mogu izreći u ovoj vrsti postupka. Članom 80 Krivičnog zakonika, propisano je pod kojim uslovima i uz koje krivične sankcije se svaka od mera bezbednosti može izreći, te smo mišljenja da Zakonik jasno podrazumeva primenu pomenutih mera bezbednosti i bez pojedinčanog nabrojanja.

¹²⁸ Đurđić V., *op.cit.*, str. 193

Razlog za ustanovljenje ove uprošćene krivičnoprocesne forme je u dovoljnosti dokazne građe, flagrantnosti krivičnog dela ili u priznanju okrivljenog.¹²⁹ Naime, da li će u konkretnom slučaju biti potrebno održavanje glavnog pretresa, potrebno je uverenje javnog tužioca da je postojeća dokazna građa dovoljna, da shodno tome može podneti optužni predlog i da se konačno okrivljenom može presuditi i na ovakav način. Najčešće se ustanovljava kada je okrivljeni zatečen u trenutku izvršenja krivičnog dela, dok je priznanje uslov za pokretanje ovog postupka ukoliko se radi o krivičnom delu za koje je zaprećena kazna zatvora do pet godina. Kada su u pitanju krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do tri godine, priznanje okrivljenog se ne traži. Priznanje okrivljenog tužilac razmatra u svetlu čl. 88 Zakonika o krivičnom postupku, dok bi činjenica da je okrivljeni uhapšen pri izvršenju krivičnog dela trebalo da bude praćena i drugim dokazima koji govore u prilog tužiočevoj tvrdnji. Čest slučaj je da in flagranti učinilac prizna izvršenje krivičnog dela.¹³⁰ Javni tužilac predlog za održavanje ročišta za izricanje krivične sankcije ističe u optužnom predlogu, s tim da Zakonik ne navodi precizno od kog do kog trenutka javni tužilac može staviti ovaj predlog sudu; prema Zakoniku iz 2001. godine, javni tužilac ga je mogao podneti i nakon podizanja optužnog predloga pa sve do zakazivanja ročišta, u posebnom podnesku.

Sadržina optužnog predloga, treba da bude definisana na način kao da se njime pokreće skraćeni postupak, dakle, postoji obaveza javnog tužioca da navede zakonski naziv krivičnog dela kao i predlog vrste i mere krivične sankcije ili druge mere čije se izricanje traži. Tako, čl. 512 st. 3, javni tužilac može predložiti sudu da okrivljenom izrekne:

1) kaznu zatvora u trajanju do dve godine, novčanu kaznu do dvesta četrdeset dnevnih iznosa odnosno do petsto hiljada dinara ili uslovnu osudu sa utvrđivanjem kazne zatvora do jedne godine ili novčane kazne do stoosamdeset dnevnih iznosa, odnosno do trista hiljada dinara i vremenom proveravanja do pet godina - ako je okrivljeni priznao da je učinio krivično delo za koje je propisana kazna zatvora do pet godina;

2) kaznu zatvora u trajanju do jedne godine, novčanu kaznu do stoosamdeset dnevnih iznosa, odnosno do trista hiljada dinara, kaznu rada u javnom interesu do dvesta četrdeset časova, kaznu oduzimanja vozačke dozvole u trajanju do jedne godine, uslovnu osudu sa utvrđivanjem kazne zatvora do godinu dana ili novčane kazne do stoosamdeset dnevnih iznosa, odnosno do trista

¹²⁹ Đurđić V., *op.cit.*, str. 291

¹³⁰ Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., *op.cit.*, str. 999

hiljada dinara i vremenom proveravanja do tri godine, uz mogućnost stavljanja okrivljenog pod zaštitni nadzor ili sudsku opomenu - ako je okrivljeni učinio krivično delo za koje je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Privatni tužilac odnosno oštećeni kao supsidijarni tužilac, nema prava da predlaže pokretanje ročišta za izricanje krivične sankcije, budući da se njegov zahtev mora izneti na glavni pretres. Ima autora koji smatraju se imovinsko - pravni zahtev može raspraviti i usvojiti samo na glavnom pretresu, odnosno da postavljeni zahtev može biti razlog da se sudija ne složi sa predlogom javnog tužioca za donošenjem rešenja o kažnjavanju pre glavnog pretresa.¹³¹ Mišljenja smo kao i većina drugih autora, da zahtev oštećenog u tom smislu, kao i kada je u pitanju opšta procedura, ustupa pred javnim interesom, te ukoliko su ispunjeni drugi uslovi, nema razloga da javni tužilac u optužnom predlogu ne istakne zahtev za održavanjem ovakvog ročišta. Oštećeni će se jednostavno uputiti na parnicu radi ostvarivanja svog imovinskopravnog zahteva, gde će svestranije raspraviti svoj pravni zahtev.

I prema važećem a i prema Zakoniku iz 2001. godine, pre utvrđivanja da li postoje pretpostavke za održavanje ročišta za izricanje krivične sankcije, sudija pojedinac će po službenoj dužnosti ispitati optužni predlog, te ukoliko ne donese nijedno od mogućih rešenja iz čl. 501 Zakonika, sudija će zakazati glavni pretres, ukoliko nisu ispunjene pretpostavke za zakazivanje ročišta ili će zakazati ročište za izricanje krivične sankcije. Sudija će odbiti ovakav predlog ukoliko postoji neki od zakonom predviđenih uslova:

- da se ne radi o krivičnom delu koje se goni po službenoj dužnosti a za koje zakon propisuje novčanu kaznu odnosno kaznu zatvora do pet godina;
- ukoliko je u zahtevu predloženo izricanje krivične sankcije koja se ne može izreći u ovom postupku;
- ukoliko složenost predmeta odnosno stanje dokazne građe ne pruža dovoljno uverenja, pa stoga predmet mora biti raspravljen na glavnom pretresu.

U tom slučaju, sudija određuje dan i čas održavanja glavnog pretresa, te će se postupak dalje nastaviti prema pravilima koji važe za skraćeni postupak. Ukoliko se sudija složi sa predlogom javnog tužioca, naredbom će odrediti dan, čas i mesto održavanja ročišta. Ročište se održava u roku od 15 dana od dana donošenja naredbe. Pribaviće podatke o okrivljenom, u smilsu, da li je ranije osuđivan, po potrebi može pribaviti i podatke o ličnosti okrivljenog, uslovima u kojima

¹³¹ Vasiljević T., Grubač M., *op.cit.*, str. 956

živi i radi a sve kako bi bio u stanju da na što bolji način izvrši individualizaciju krivične sankcije. Uz poziv za ročište dostaviće mu i primerak optužnog predloga ali bez zahteva za održavanje ročišta za izricanje krivične sankcije.

Iako nema neke elemente kontradiktornosti, ročište za izricanje krivične sankcije treba razlikovati od ročišta za glavni pretres, upravo po tome što se na njemu ne izvode dokazi.¹³² Na ročište se pozivaju stranke i branilac, s tim da se okrivljeni obaveštava da će se ročište održati i u njegovom odsustvu, ukoliko je uredno pozvan a nije opravdao svoj nedolazak. Između dana dostavljanja poziva okrivljenom i dana održanja ročišta mora postojati najamanje pet dana. Ročište započinjem sažetim izlaganjem javnog tužioca o dokazima kojima raspolaže kao i o vrsti i meri krivične sankcije koju predlaže. Ukoliko je okrivljeni prisutan, sud će ga saslušati i pozvati da se o predlogu izjasni a naročito će ga upozoriti na posledice saglašavanja sa predlogom javnog tužioca, u smislu prava na izjavljivanje pravnog leka i prigovora.

Kada je reč o saslušanju okrivljenog, ukoliko okrivljeni ranije nije saslušan, saslušanje je obavezno jer niko ne može biti kažnjen ukoliko mu nije omogućeno da bude saslušan i da se brani.¹³³ Sud će osuđujuću presudu doneti u slučaju da se okrivljeni saglasio sa predlogom javnog tužioca ili ukoliko se nije odazvao pozivu za ročište. U tom slučaju, okrivljeni ima pravo da protiv ovako donete osuđujuće presude izjavi prigovor u roku od osam dana od dana kada mu je dostavljena. Ukoliko ne podnese prigovor u zakonskom roku, presuda će postati pravnosnažna. Dakle, pravo okrivljenog da bude saslušan i da se brani protiv krivičnog dela koje mu se stavlja na teret je moguće i u slučaju da sud donese osuđujuću presudu ukoliko se u zakonom predviđenom roku posluži ovim pravnim sredstvom.

Međutim, nemoguće je ne primetiti pomalo neregulisan status okrivljenog, povodom činjenice da će sud u slučaju njegovog izostanka doneti osuđujuću presudu, u slučaju da se nije odazvao pozivu za ročište. Kao što smo izložili, u tom slučaju, okrivljeni stiče pravo da blagovremeno podnese prigovor što će automatski dovesti do zakazivanja glavnog pretresa. Postavlja se pitanje da li je ovakvo rešenje u skladu sa osnovnom funkcijom ovog postupka a to je njegova brzina i ekonomičnost. U skladu sa ovim pitanjem, adekvatnije rešenje bi bilo ono po kojem bi se nedolazak okrivljenog na ročište imalo smatrati njegovim nesaglašavanjem sa ovakvim

¹³² Brkić S., *op.cit.*, str. 420

¹³³ Ustav Republike Srbije, čl. 33

postupkom uz izuzetak ukoliko bi se okrivljeni izričito saglasio sa održavanjem ročišta i bez njegovog prisustva.¹³⁴

Sudija je dužan da odmah nakon okončanja donese odgovarajuću presudu pa će u zavisnosti od stava okrivljenog, ukoliko je saglasan sa predlogom, doneti osuđujuću presudu koja će postati pravosnažna samim donošenjem. Ukoliko se okrivljeni nije saglasio sa predloženom vrstom i merom krivične sankcije, sud će naredbom zakazati glavni pretres. U slučaju neopravdanog odsustva okrivljenog koji je uredno pozvan, sud će takođe doneti osuđujuću presudu s tim da će njena pravosnažnost nastupiti tek po proteku roka od osam dana. Protiv presude donete na ročištu za izricanje krivične sankcije, okrivljeni nema pravo žalbe, budući da tu svrhu ima prigovor. Jedino može izjaviti neki od vanrednih pravnih lekova nakon pravosnažnosti presude, zahtev za zaštitu zakonitosti i zahtev za vanredno ublažavanje kazne.

Zakonik iz 2001. godine predviđa da sud donosi odluku kojim se okrivljeni oglašava krivim u formi rešenja, dok važeći Zakonik o krivičnom postupku predviđa osuđujuću presudu. U formi rešenja se izricala i sudska opomena, dok se prema novom rešenju i ona izriče u formi presude. Forma rešenja je možda adekvatnija za ovakav tip postupka, imajući u vidu činjenicu da se i drugim mandatnim postupcima, vaspitnim merama i merama bezbednosti medicinskog karaktera, odlučuje rešenjem. Koja je od ove dve forme prigodnija, teško je reći, mada je mnogo bitnije pitanje da li su interesi osuđenih lica u mandatnom postupku adekvatno zaštićeni.

6.3. Posebne odredbe o izricanju sudske opomene

Prema članu 77 Krivičnog zakonika, sudska opomena se može izreći ukoliko su u konkretnom slučaju kumulativno ispunjena dva uslova: da je reč o krivičnom delu za koji je propisana kazna zatvora do jedne godine ili novčana kazna kao i da je krivično delo učinjeno pod tako olakšavajućim okolnostima koje delo čine naročito lakim. Sudska opomena je po svojoj prirodi krivična sankcija koja svoje mesto nalazi negde između vaspitne mere i kazne, tačnije, uvedena je u krivične zakonike kako bi zamenila kratkotrajne kazne zatvora prema punoletnim učinocima krivičnog dela, jer se prema okolnostima slučaja, težini izvršenog krivičnog dela kao i ličnosti

¹³⁴ Bejatović S., *op.cit.*, str. 60

učinioca moglo očekivati da će sudska opomena delovati kao dovoljan prekor da ubuduće ne vrše krivična dela. S tim u vezi, sudska opomena predstavlja ukor namenjen pre svega primarnim delinkventima, učiniocima izuzetno lakih krivičnih dela.

Postoji izuzetak u jednom slučaju: okrivljenom se može izreći sudska opomena i ukoliko je reč o krivičnom delu za koje je zaprećena kazna zatvora do tri godine, kao što je to slučaj kod krivičnog dela opasne lake telesne povrede, ukoliko je učinilac bio izazvan nepristojnim ili grubim ponašanjem oštećenog.¹³⁵ Primer za to bi bio slučaj u čl. 512 st. 3 tač. 2 Zakonika o krivičnom postupku, koji predviđa mogućnost javnog tužioca da za krivična dela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, predloži da se okrivljenom izrekne sudska opomena, umesto neke druge krivične sankcije.

Zakonikom o krivičnom postupku, sudska opomena je bila regulisana u okviru odredbi koje su se nalazile uporedo sa odredbama o skraćenom postupku i postupcima za izricanje krivičnih sankcija bez glavnog pretresa. Smatramo da je rešenje koje predviđa važeći Zakonik iz 2011. godine adekvatnije budući da se ovde ne radi o posebnom postupku, već o mogućnosti da sud u skraćenom postupku odnosno na ročištu za izricanje krivične sankcije, pod zakonom predviđenim uslovima, izrekne sudsku opomenu umesto novčane kazne, kazne zatvora ili uslovne osude.

Sudska opomena, iz razloga što predstavlja najblažu sankciju, izricala se rešenjem. No, bilo je mišljenja da to nije opravdano i da i nju kao i ostale krivične sankcije punoletnom učiniocu za učinjeno krivično delo treba izricati presudom zbog toga što i ona znači osudu učiniocu krivičnog dela. Od tog mišljenja se pošlo u Zakoniku o krivičnom postupku iz 2011. godine te se i sudska opomena izriče presudom.¹³⁶ U svemu ostalom, postupak u kome sud izriče sudsku opomenu je ostao isti, te tako zakonodavac nije imao potrebu da izdvaja čl. 519 i čl. 520, i da ih naslovljava kao posebne odredbe o izricanju sudske opomene, budući da je iste mogao izložiti u okviru dela koji se odnosi na skraćeni postupak, odnosno ročište za izricanje krivične sankcije. Mišljenja smo da je jednostavnije i sudsku opomenu izricati u formi preude, budući da će se i na nju shodno primenjivati odredbe Zakonika o roku za izjavljivanje žalbe protiv prvostepene presude: petnaest dana za presudu donetu u redovnom postupku (čl. 432) i osam dana u skraćenom postupku (čl.509).

¹³⁵ Čl. 122 st. 3 Krivičnog zakonika

¹³⁶ Stojanović Z., *op.cit.*, str. 330

Sud će presudu kojom izriče sudsku opomenu objaviti odmah po završetku glavnog pretresa odnosno ročišta za izricanje krivične sankcije sa bitnim razlozima za njeno donošenje. Prema čl. 520 Zakonika o krivičnom postupku, sud će u obrazloženju presude navesti razloge kojima se rukovodio prilikom donošenja ovakve presude, navešće podatke o krivičnom delu, okolnostima pod kojim je delo učinjeno kao i o ličnosti učinioca krivičnog dela. Ukoliko bi ovakvo obrazloženje izostalo, onda mu se ne bi izrekla sudska opomena već oslobađajuća presuda.

Po završetku glavnog pretresa, odnosno ročišta za izricanje krivične sankcije, sudija će objaviti presudu kojom izriče sudsku opomenu i upozoriće okrivljenog da mu se za krivično delo ne izriče kazna, jer se očekuje da će i izrečena sudska opomena na njega imati dovoljno uticaja da više ne vrši krivična dela. Ovo upozorenje sudije je obavezno, jer zapravo predstavlja i izvršenje ove krivične sankcije, budući da drugačiji način izvršenja ne dolazi u obzir. Dakle, nije dovoljno što u dispozivitu presude piše da se okrivljenom izriče opomena, već ga i stvarno treba opomenuti, tj. neposredno mu se obratiti rečima prekora.¹³⁷ Ukoliko se presuda o sudskoj opomeni objavljuje u odsustvu okrivljenog, upozorenje sudije koje mu se redovnim uslovima saopštava na neposredan način, uneće se u obrazloženje presude.

¹³⁷ Grubač M., *op.cit.*, str. 509

7. PRIMENA SKRAĆENOG (SUMARNOG) KRIVIČNOG POSTUPKA U KRIVIČNIM STVARIMA NA TERITORIJI OSNOVNOG SUDA U NIŠU

Za potrebe izrade predmetnog master rada, sproveli smo istraživanje na teritoriji Osnovnog suda u Nišu, za vremenski period od 2016. do 2019. godine, uzevši za predmet istraživanja učestalost i način odlučivanja u krivičnim stvarima koje su presuđivane u skraćenom (sumarnom) krivičnom postupku. Uzorak nismo ograničavali na pojedina krivična dela ili grupe krivičnih dela prema zajedničkom grupnom objektu, već smo istraživanje sproveli uvidom u približno 10 – 15% pravosnažno okončanih predmeta kojima je prethodila ova krivičnoprocesna forma.

Pretražujući elektronski upisnik Osnovnog suda u Nišu, za navedeni četvorogodišnji period, primetili smo učestalost, kako u pogledu krivičnih dela koja su bila predmet skraćenog postupka tako i u načinu rešavanja pa i odlučivanja u ovim krivičnim stvarima. Po podigunatom optužnom predlogu, kao najčešća krivična dela pojavljuju se krivična dela protiv imovine, i to krivično delo krađa čl. 203, krivično delo teška krađa čl. 204, krivično delo razbojništva čl. 206, krivično delo zloupotreba poverenja čl. 216 Krivičnog zakonika. Okrivljeni u postupku za izvršena krivična dela iz ove grupe često priznaju izvršeno krivično delo, što im se uvek uzima kao olakšavajuća okolnost, a od otežavajućih je bitno navesti činjenicu da je u velikom broju slučajeva u pitanju specijalni povrat, odnosno da su u pitanju lica koja su pravosnažno već bila osuđivana za ista krivična dela. Sud je najčešće presuđivao na taj način što je za teže oblike izricao kazne zatvora od po godinu do dve godine dana dok je za lakše oblike iz ove grupe uglavnom izricao uslovne osude sa vremenom provere do dve godine, koja će se zameniti kaznom zatvora u trajanju do šest meseci ukoliko u pomenutom periodu okrivljeni ne izvrši novo krivično delo, ili je izricao novčane kazne.

U grupi najučestalijih, javljaju se sledeća krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti:

- iz grupe krivičnih dela protiv braka i porodice, najčešće krivično delo nasilje u porodici čl. 194 i krivično delo nedavanja izdržavanja čl. 195;
- iz grupe krivičnih dela protiv zdravlja ljudi, neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga čl. 246;

- iz grupe krivičnih dela protiv privrede, krivično delo falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica čl. 243, iz grupe krivičnih dela protiv pravnog saobraćaja, krivično delo falsifikovanje isprave čl. 355;

- iz grupe krivičnih dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja kao najčešća se javljaju krivično delo ugrožavanje javnog saobraćaja čl. 289 i krivično delo teško delo protiv bezbednosti javnog saobraćaja čl. 297 Krivičnog zakonika, kao i krivično delo nasilničko ponašanje čl. 344 iz grupe krivičnih dela protiv javnog reda i mira.

Kada je skraćeni postupak pokrenut po privatnoj tužbi privatnog tužioca, dominiraju krivična dela iz grupe krivičnih dela protiv časti i ugleda, te se kao najčešće javlja krivično delo uvreda čl. 170 kao i krivično delo iznošenje ličnih i porodičnih prilika čl. 172. Okrivljenom se u tom slučaju najčešće izriču novčane kazne. Čest je slučaj kombinacije krivičnog dela uvrede čl. 170 i lake telesne povrede čl. 122, pri čemu se okrivljenom izriče ili uslovna osuda ili novčana kazna, imajući u vidu činjenicu da je izvršenju takvih krivičnih dela prethodila međusobna svađa između oštećenog i okrivljenog kao i jaka razdraženost na strani okrivljenog, te i u tom slučaju sud izriče blagu krivičnu sankciju jer će svrha kažnjavanja i na taj način biti postignuta. Iz grupe krivičnih dela protiv imovine, najčešće se javljaju krivično delo sitna krađa, utaja i prevara čl. 210 i krivično delo uništenje i oštećenje tuđe stvari čl. 212 Krivičnog zakonika. Čest je primer da se krivični postupak u krivičnim stvarima po privatnoj tužbi okonča donošenjem rešenja o odbijanju privatne tužbe usled odustanka privatnog tužioca od optužbe u smislu povlačenja privatne tužbe ili usled odsustva uredno pozvanog privatnog tužioca, čime se smatra da je privatni tužilac odustao od krivičnog progona. Sud će doneti rešenje o odbacivanju privatne tužbe zbog neblagovremenosti, budući da privatni tužioci često umeju da privatnu tužbu podnesu po isteku subjektivnog roka odnosno po proteku roka od kada su saznali za krivično delo i osumnjičenog. Redak je slučaj da se privatna tužba odbaci kao neuredna, odnosno usled nekih formalnih nedostataka, budući da sud vrlo često ume da uvaži i takvu privatnu tužbu a da se eventualni nedostaci isprave i preciziranim podneskom u toku postupka. Međutim, ukoliko uzmemo broj ukupno pravnosnažno presuđenih krivičnih predmeta u pomenutom četvorogodišnjem periodu i uporedimo sa brojem odbačenih privatnih tužbi, primetićemo da se radi o blizu 5 do 20 % od ukupno presuđenih krivičnih stvari.

1. Broj ukupno pravnosnažno presuđenih krivičnih predmeta po privatnoj tužbi:

Privatna tužba	2016.	2017.	2018.	2019.
Ukupan broj pravnosnažno presuđenih krivičnih stvari	74	78	68	69
Ukupan broj rešenja o odbačaju	4	11	19	12

Uopšteno uzveši, kaznena politika Osnovnog suda u Nišu je izuzetno blaga. Naime, u ukupnoj strukturi izrečenih krivičnih sankcija kojima je prethodio skraćeni postupak, dominira kazna zatvora od godinu do dve godine dana, novčana kazna i uslovna osuda. Osim toga, primećujemo i sve manju aktivnost suda kada je u pitanju vođenje postupka i presuđenja u okvirima skraćenog postupka. Usled primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja kao i sporazuma o priznanju krivičnog dela okrivljenog sa javnim tužiocem, dobili smo podatak da je u desetogodišnjem periodu došlo do drastičnog pada u ukupnom broju zavedenih krivičnih dela, koja su pravnosnažno okončana u skraćenom postupku. Primera radi, u 2010. godini evidentirano je više od 3.000 predmeta koja su presuđena u ovoj sumarnoj krivičnoprocesnoj formi dok je do avgusta meseca 2020. godine, taj broj sveden na blizu 600 predmeta. Reč je dakle, o približno pet puta manjem broju krivičnih predmeta. U prilog tvrdnji da je osetan pad kada je u pitanju pokretanje skraćenog postupka, odnosno iznošenje krivičnih stvari pred sud usled sve češće primene instituta oportuniteta krivičnog gonjenja, izložićemo u okviru tabele broj ukupno presuđenih krivičnih stvari u razdoblju od 2016. do 2019. godine kao i ukupan broj odluka, imajući vidu način na koji je sud u pomenutom periodu presuđivao.

2. Broj ukupno pravnosnažno presuđenih krivičnih predmeta po optužnom predlogu:

Optužni predlog	2016.	2017.	2018.	2019.
Ukupan broj pravnosnažno presuđenih krivičnih stvari	1080	949	834	801
Presude kojima se okrivljeni oglašava krivim	994	886	697	594
Presude kojima se okrivljeni oslobađa optužbe	91	85	80	41
Presude kojima se optužba odbija	49	36	37	22
Rešenja kojima se optužni predlog odbacuje	52	34	26	18

Ukoliko bismo uporedili broj pravnosnažno presuđenih krivičnih stvari po zaključenim sporazumima o priznanju krivičnih dela okrivljenog sa javnim tužiocem u okviru pravnosnažnih osuđujućih presuda, primetili bismo suprotnu pojavu, odnosno porast broja onih presuda, kojima je sud izricao vrstu i meru krivičnih sankcija koje su bile predmet sporazuma između okrivljenog i javnog tužioca.

3. Broj pravnosnažno presuđenih krivičnih stvari po zaključenom sporazumu o priznanju krivičnog dela okrivljenog sa javnim tužiocem:

Sporazum	2016.	2017.	2018.	2019.
Presude kojima se okrivljeni oglašava krivim	994	886	834	801
Osuđujuće presude po sporazumu okrivljenog i javnog tužioca	150	177	198	255

ZAKLJUČAK

Skraćeni (sumarni) krivični postupak kao jedan od posebnih krivičnih postupaka, svrstan je u red klasičnih i osnovnih postupaka, čija je efikasnost u primeni i inspirisala zakonodavca da, vršeći izmene i dopune u okvirima procesnog zakonodavstva, širi primenu ovog postupka od lakših ka srednje teškim krivičnim delima, što je na kraju rezultiralo primenu ove vrste krivičnog postupka na gotovo 80% krivičnih dela koja se presuđuju pred osnovnim sudom. Međutim, rešavanje krivičnih dela u okvirima ovakve krivične procedure, doprinosi da sud rasterećuje i personalne i materijalne resurse, čime omogućuje bolji pristup u rešavanju težih i kompleksnijih krivičnih dela. Uvedene novine u okviru nekih instituta koji su se i ranije primenjivali u okviru skraćenog postupka, učinjene su opravdano, odnosno u skladu sa proširenjem kruga krivičnih dela koja se na ovaj način mogu presuđivati. Te novine se pre svega odnose na uslove za određivanje pritvora kao i samo trajanje pritvora, naročito pre podnošenja optužnog predloga. Neke novine su izazvane i reakcijom na izvesne promene, kao što je uvođenje modela javnotužilačke istrage, budući da je čitava koncepcija u pogledu preduzimanja istražnih radnji u potpunosti izmenjena. Prisutne su i druge promene koje su izazvane načinom na koji je određeni procesni institut uopšte regulisan, te se tako javljaju ograničenja vezana za mogućnost podizanja supsidijarne tužbe usled neaktivnosti javnog tužioca ili slučaj obaveze da se okrivljeni i oštećeni pre pokretanja skraćenog postupka po privatnoj tužbi upute na postupak medijacije... Međutim, ono što se kao kritika svemu do sada iznetom može uputiti, jeste činjenica da u praksi, postojeća zakonska rešenja stvaraju i pravnu nesigurnost. Ukoliko obratimo pažnju na način na koji sud ceni sam optužni predlog, kako u pogledu iznetih dokaza tako i u pogledu predloga o krivičnoj sankciji koju treba izreći, primetićemo da razlika između srednje teških i lakših krivičnih dela gotovo da i ne postoji. Sud u velikom broju slučajeva "prepisuje" dispozitiv optužnog predloga i izriče predloženu krivičnu sankciju, gde presudan uticaj na kažnjavanje ima priznanje okrivljenog, iako su često u pitanju povratnici. Kazne koje se izriču su izuzetno blage, način rešavanja u toku postupka je gotovo jednoličan bez obzira na vrstu i težinu krivičnog dela. Ako se pritom uzme u obzir i okolnost da danas, primat u primeni polako preuzima sporazum između okrivljenog i javnog tužioca, koji će verovatno u godinama koje dolaze i zameniti skraćeni postupak, čime će se preći na još svedeniju formu. Ukoliko do toga bude došlo, ciljevi za

eventualna proširenja u primeni tih još sumarnijih formi ne trebaju da budu izraženi samo kroz brzinu i efikasnost, već i kroz pravičnost, težnju da se dokaže istina i da se zaštite prava obeju strana u postupku.

LITERATURA

1. Bejatović S., Pravni sistem Srbije i standardi Evropske unije i Saveta Evrope, Pravni fakultet u Kragujevcu, Kragujevac, 2009
2. Bejatović S., Novi ZKP i pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, 2011
3. Bejatović S., Pojednostavljene forme postupanja kao bitno obeležje reformi krivičnog procesnog zakonodavstva zemalja regiona, Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima - regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, misija OEBS, Beograd, 2010
4. Brkić S., Krivično procesno pravo II, Centar za izdavačku delatnost Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2016
5. Brkić S., Pojednostavljene forme krivičnog postupanja i postupak njihovog ozakonjenja u Republici Srbiji, Revija za kriminologiju i krivično pravo, vol.7, br.1, Beograd, 2009
6. Brkić S., Novine u regulisanju skraćenog postupka u ZKP Srbije iz 2011. godine, Zbornik radova, Centar za izdavačku delatnost Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 2013
7. Brkić S., Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme, Centar za izdavačku delatnost Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2004
8. Brkić S., Klasifikacija procesnih formi u krivičnom procesnom pravu Srbije, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 3/201, Novi Sad, 2010
9. Davidov S., Mogućnost širenja skraćenog postupka, Glasnik advokatske komore Vojvodine, Novi Sad, 2011
10. Đurđić V., Krivično procesno pravo, Opšti deo, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, 2014
11. Đurđić V., Krivično procesno pravo, Posebni deo, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, 2017
12. Đurđić V., Krivični postupak Srbije, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, 2006
13. Đurđić V., U susret reformi krivičnog pravosuđa – između potreba društvene stvarnosti i pravnih prepreka, Tematski zbornik radova: Pristup pravosuđu – instrumenti za implementaciju evropskih standarda u pravni sistem Republike Srbije, knjiga 4, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, 2008
14. Grubač M., Krivično procesno pravo, Službeni glasnik, Beograd, 2006
15. Grubač M., Nove Ustanove i nova rešenja zakonika o krivičnom postupku Srbije od 26.09.2011.godine, Centar za publikacije Univerziteta Union, Beograd, 2011
16. Ilić G., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A., Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Službeni glasnik, Beograd, 2011
17. Knežević S., Krivično procesno pravo, Posebni deo, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, 2019
18. Knežević S., Suđenje u odsustvu okrivljenog, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, br.66, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, 2014
19. Stojanović Z., Komentar krivičnog zakonika, Službeni glasnik, Beograd, 2018
20. Stojanović Z., Preventivna funkcija krivičnog prava, Časopis za krivične nauke – Crimen, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2011

21. Škulić M., Krivično procesno pravo, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2011
22. Škulić M., Osvrt na neke novine u ZKP-u Srbije, Branič – časopis za pravnu teoriju i praksu, Advokatska komora Srbije, broj 2/09, Beograd, 2009, str. 30-42
23. Škulić M., Komentar zakonika o krivičnom postupku, Službeni glasnik, Beograd, 2011
24. Vasiljević T., Grubač M., Komentar zakonika o krivičnom postupku, Službeni glasnik, Beograd, 2011
25. Tranzicije evropskih krivičnih postupaka, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, Pravo Republike Srbije i pravo Evropske unije, stanje i perspektive, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, 2009
26. Zbornik radova, Aktuelne tendencije u razvoju i primeni evropskog kontinentalnog prava, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, 2010

Zakonski tekstovi

1. Evropska konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, Rim, 1950
2. Krivični zakonik RS, Službeni glasnik, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019
3. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Ujedinjene nacije, 1966
4. Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/2006
5. Zakon o krivičnom postupku RS, Službeni glasnik, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 i 35/2019
6. Zakon o uređenju sudova, Službeni glasnik RS, br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - dr. zakon, 78/2011 - dr. zakon, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015 - dr. zakon, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018 - odluka US, 87/2018 i 88/2018 - odluka US
7. Zakon o posredovanju - medijaciji, Službeni glasnik RS, br. 18/2005

Ostala istraživačka građa

1. Paragraf lex, članak: Zakonik o krivičnom postupku - advokati kritikuju propis i javnotužilačku istragu, Vebsajt Paragraf, 2015
2. Preporuka Komiteta Ministara zemljama članicama u vezi s pojednostavljenjem krivičnog pravosuđa br. R (87) 18, Savet Evrope, 1987
3. Presuda Osnovnog suda u Nišu K-2400/13 od 05.08.2016. godine
4. Presuda Osnovnog suda u Nišu po sporazumu SPK-46/20 od 09.07.2020. godine
5. Presuda Osnovnog suda u Nišu po sporazumu SPK-42/20 od 09.07.2020. godine
6. Rešenje Osnovnog suda u Nišu K-281/16 od 09.08.2019. godine
7. Presuda Osnovnog suda u Nišu K-482/17 od 31.05.2017. godine

SAŽETAK

U predmetnom radu, analiziraćemo odredbe o skraćenom postupku u okviru Zakonika o krivičnom postupku iz 2011. godine, vršeći istovremeno i upoređivanje sa zakonskim rešenjima koja je predviđao Zakonik o krivičnom postupku iz 2001. godine. U uvodnom delu ćemo početi sa uopštenim izlaganjem o pojmu, predmetu i istorijskom razvoju krivičnog postupka, s posebnim naglaskom na uvođenju pojednostavljenih krivičnoprocesnih formi u periodu od 2001. do 2011. godine. Pored razmatranja skraćenog postupka, posmatraćemo još jednu sumarnu formu, odnosno ročište za izricanje krivične sankcije, osvrnuvši se pritom i na način na koji je ista bila regulisana prilikom uvođenja u domaće procesno zakonodavstvo. U izvesnoj meri ćemo posmatrati i druge, trenutno aktuelne krivičnoprocesne institute, poput oportuniteta krivičnog gonjenja i sporazuma o priznanju krivičnog dela okrivljenog sa javnim tužiocem, budući da u izvesnom smislu predstavljaju celinu sa skraćenim postupkom, te ima predviđanja da će u budućnosti one postati pravilo a ne izuzetak u postupanju. U završnom delu rada analiziraćemo primenu, učestalost i način odlučivanja u okvirima skraćenog postupka pred Osnovnim sudom u Nišu u vremenskom periodu od 2016. do 2019. godine.

Ključne reči: krivični postupak, skraćeni postupak, postupak za izricanje krivične sankcije bez glavnog pretresa, mandatni postupak.

SUMMARY

“THE ABBREVIATED (REDUCED) PROCEDURE“

In this paper, we will analyze the provisions on summary proceedings within the Criminal Procedure Code from 2011, at the same time making a comparison with the legal solutions provided by the Criminal Procedure Code from 2001. In the introductory part, we will begin with a general presentation of the concept, subject and historical development of criminal procedure, with special emphasis on the introduction of simplified criminal procedure forms in the period from 2001. to 2011. In addition to considering the abbreviated procedure, we will observe another summary form. To a certain extent, we will observe other current criminal procedure institutes, such as the opportunity of criminal prosecution and the agreement on the recognition of the criminal act of the defendant with the public prosecutor, in a sense they represent a whole with summary proceedings, and there are predictions that they will become the rule. In the final part of the paper, we will analyze the application, frequency and manner of a decision-making within the reduced procedure before the Prime Court in Niš, in the period from 2016 to 2019.

Key words: criminal procedure, summary procedure, procedure for imposing a criminal sanction without a main trial, mandatory procedure.

BIOGRAFIJA STUDENTA

Milena Stojanović, rođena je 04.04.1992. godine u Gnjilanu. Diplomirala je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu 15.05.2018. godine, sa prosečnom ocenom 8,00. Školske 2018/2019 godine upisala je master studije na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu, na opštem smeru, uža krivičnopravna naučna oblast. Nakon završenog fakulteta, obavila je dvogodišnji pripravnički staž u advokatskoj kancelariji “Dinić i Stančevski” u Nišu. Od znanja stranih jezika, ističe engleski jezik.

IZJAVA O ISTOVETNOSTI
ŠTAMPANOG I ELEKTRONSKOG OBLIKA MASTER RADA

Ime i prezime autora master rada: Milena Stojanović

Naslov master rada: *Skraćeni (sumarni) krivični postupak*

Mentor: Prof. dr Ivan Ilić

Izjavljujem da je elektronski oblik master rada u pdf formatu istovetan štampanom obliku, koji sam predala Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu.

U Nišu, _____ godine.

Potpis autora

IZJAVA O AUTORSTVU I ODOBRAVANJU OBJAVLJIVANJA MASTER RADA

Izjavljujem da je master rad, pod naslovom *“Skraceni (sumarni) krivični postupak”* prijavljen i odbranjen na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu:

- rezultat sopstvenog istraživačkog rada;
- da ovaj master rad u celini, niti u delovima, nisam prijavljivala na drugim fakultetima, niti univerzitetima;
- da nisam povredila autorska prava, niti zloupotrebila intelektualnu svojinu drugih lica.

Dozvoljavam da se ovaj master rad čuva u biblioteci i objavi na sajtu Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, sa podacima o datumu odbrane i komisiji pred kojom je rad branjen.

Autor master rada: Milena Stojanović

U Nišu, _____ godine.

Potpis autora
